

STATISZTIKAI SZEMLE

A KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL FOLYÓIRATA

IV. ÉVFOLYAM, I. SZÁM

1952 JANUÁR

SZERKESZTŐSEG: BUDAPEST II. KELETI KÁROLY U. 5. TELEFON: 155-208
KIADÓHIVATAL: BUDAPEST II. KELETI KÁROLY U. 5. I. I. TELEFON: 350-126, 130-AS MELLEK

Szerkeszti: PIKLER GYÖRGY

TARTALOM

	Oldal
A Központi Statisztikai Hivatal jelentése a népgazdasági terv teljesítésének 1951. évi eredményeiről	3
Kossa István, országgyűlési képviselő hozzászólása a Központi Statisztikai Hivatal költségvetéséhez	12
Fokozzuk a statisztikai adatok megbízhatóságát!	14
Fordítsunk nagyobb figyelmet az ipari munkaügyi statisztika mutatószámainak elemzésére. — Sz. Genyin	25
Az utókalkuláció és az önköltségi tervezés hiányosságairól. — Kövesdi Ágnes	36
A vállalati elemzés tapasztalatai az „Anód Áramirányító Gyár”-ban. — Zalka János	42
A SZOVJET TAPASZTALATOKBÓL	48
A főtisztviselési beszámolójeleentés ellenőrzésének néhány kérdéséről. — Sz. Kúnyin	48
HOZZÁSZÓLÁS	54
A középiskolai statisztikai oktatás tapasztalatairól. — Boros Gáborné és Rajna Ödön.	54
A Bánya- és Energiaügyi Minisztérium szakmai statisztikái. — Bács György.	54
NEMZETKÖZI STATISZTIKA	61
CSEHSZLOVÁRIA. Gazdasági helyzet. — AUSZTRIA. Gazdasági helyzet. — LATIN-AMERIKA. Gazdasági helyzet.	61
STATISZTIKAI HÍRADÓ	69
Az 1952. évi beszámolójelentések. — A statisztikai kéaderképzés hírei. — Az iparstatisztikai vizsgabizottságok tagjainak értekezlete. — Az „Anyagszolgáltatás”-ról.	69
IRODALOM	73
Könyvismertetés	73
A vállalatok belüli statisztika rendje fonodákban és szövődékekben.	73
Könyvszemle	74
Folyóiratszemle	74

СТАТИСТИЧЕСКОЕ ОБОЗРЕНИЕ

ЖУРНАЛ ЦЕНТРАЛЬНОГО СТАТИСТИЧЕСКОГО УПРАВЛЕНИЯ

4-й год издания. № 1.

Январь 1952 г

РЕДАКЦИЯ И ИЗДАТЕЛЬСТВО: БУДАПЕШТ, КЕЛЕТИ КАРОЛЬ-УЛ. 5. I. 1.

Редактор: ДБЕРДЬ ПИКЛЕР

СОДЕРЖАНИЕ:

	Стр.		Стр.
Сообщение Центрального Статистического Управления об итогах выполнения народнохозяйственного плана за 1951 г.	3	О недостатках отчетной бухгалтерии и планирования себестоимости. — Агнеш Кевешди	36
Высказывание парламентского депутата Иштвана Кошши к бюджету Центрального Статистического Управления ...	12	Опыт анализа производственной деятельности предприятия в заводе „Анод Арамíраныто Дьар“. — Янош Залка	42
Повысить надежность статистических данных	14	ИЗ СОВЕТСКИХ ОПЫТОВ	48
Больше внимания анализу показателей статистики труда в промышленности. — С. Генин	25	ВЫСКАЗЫВАНИЕ	54
		МЕЖДУНАРОДНАЯ СТАТИСТИКА ..	61
		СТАТИСТИЧЕСКИЕ ИЗВЕСТИЯ	69
		КНИГИ И ЖУРНАЛЫ	74

Перепечатка разрешена только с указанием источника

REVUE STATISTIQUE

PÉRIODIQUE DE L'OFFICE CENTRAL DE STATISTIQUE
IVÉ ANNÉE, N° 1. JANVIER 1952

RÉDACTION ET ADMINISTRATION: BUDAPEST II, KELETI KÁROLY-U. 5.

Rédacteur: GEORGES PIKLER

SOMMAIRE:

	Pages		Page
Communiqué de l'Office Central de Statistique sur les résultats de l'exécution du Plan d'économie nationale prévu pour l'année 1951 —	3	Sur les déficiences des calculs ultérieurs et de la planification du prix de revient. — Agnès Kövesdi —	36
Intervention du député Étienne Kossa lors du débat parlementaire du budget de l'Office Central de Statistique — — — — —	12	Les expériences de l'analyse d'entreprise l'usine „Anód Áramírányító Gyár“. — Jean Zalka — — — —	42
Rehaussons le degré d'authenticité des données statistiques! — —	14	DES EXPÉRIENCES SOVÉTIQUES	48
Apportons plus d'attention à l'analyse des nombres-indices de la statistique industrielle du travail. S. Genin — — — — —	25	RÉFLEXIONS — — — — —	54
		STATISTIQUE INTERNATIONALE ..	61
		ACTUALITÉS STATISTIQUES —	69
		LIVRES ET REVUES — — — — —	74

LA REPRODUCTION DES ARTICLES N'EST AUTORISÉE QU'AVEC
LA CITATION DE SOURCE

A KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL JELENTÉSE A NÉPGAZDASÁGI TERV TELJE- SÍTÉSÉNEK 1951. ÉVI EREDMÉNYEIRŐL

A népgazdaság fejlődését, valamint a dolgozók anyagi és kulturális életszínvonalának emelkedését 1951-ben a következő adatok jellemzik:

Ipar

A magyar gyáripár 1951. évi felemelt termelési tervét sikerrel teljesítette, illetve túlteljesítette. Az eredményhez hozzájárult az egyre szélesedő Sztahanov-mozgalom, valamint a terv teljesítéséért a Magyar Dolgozók Pártja II. kongresszusa alkalmából, majd az év végén ismét fellendült szocialista munkaverseny.

Az egész gyáripár 1951-ben tervét 103,4%-ra, ezen belül a nehézipar 104,3%-ra, a könnyűipar 102,4%-ra, az élelmezési ipar 101,7%-ra teljesítette. A gyáripár 1951-ben 30,1%-kal termelt többet, mint 1950-ben. A nehézipar termelése 37,7%-kal, a könnyűiparé 26,9%-kal, az élelmezési iparé 16,5%-kal volt magasabb az előző évinél. Az iparcsoportok közül a bányászat termelése 19,3%-kal, a kohászaté 35,5%-kal, a gépgyártásé 51,1%-kal, az építőanyagiparé 30,1%-kal és a textiliparé 19,6%-kal emelkedett 1950-hez viszonyítva. (Az adatok villamosenergia-fejlesztés és elosztás nélkül értendők. A villamosenergiaipar 18,9%-kal termelt többet, mint 1950-ben.)

Az 1951. évi termelési tervet az egyes iparcsoportok a következőképpen teljesítették:

Iparcsoport	1951. évi tervteljesítés százaléka
Bányászat	97,2
Kohászat	104,7
Gépgyártás	104,9
Erősáramú berendezések gyártása	103,6
Gyengeáramú berendezések gyártása	102,9
Fémmechanika	110,1
Tömegcikkipar	114,4
Javítóműhelyek	121,2
Építőanyagipar	101,0
Vegyipar	103,2
Gumiipar	105,0
<i>Nehézipar összesen</i>	<i>104,3</i>

Iparcsoport	1951. évi tervteljesítés százaléka
Faipar	106,0
Papíripar	102,7
Nyomdaipar	115,2
Textilipar	101,9
Bőr- és szőrmeipar	103,1
Ruházati ipar	101,0
<i>Könnyűipar összesen</i>	<i>102,4</i>
Élelmezési ipar	101,7
Gyáripar összesen	103,4

Az egyes minisztériumokhoz tartozó iparvállalatok 1951. évi termelési tervüket a következőképpen teljesítették:

Minisztérium	1951. évi tervteljesítés százaléka
Bánya- és Energiaügyi Minisztérium	100,0
Kohó- és Gépipari Minisztérium	106,3
Könnyűipari Minisztérium	102,3
Élelmezési Minisztérium	101,7
Építésügyi Minisztérium (ipari vállalatai)	100,1
Közlekedés- és Postaügyi Minisztérium (ipari vállalatai)	116,5

A helyi iparhoz tartozó állami vállalatok 1951. évi termelési tervüket csak 96,3%-ra teljesítették, az előző évihez viszonyítva termelésük azonban csaknem kétszeresére emelkedett. A kisipari termelőszövetkezetek 1951. évi termelési tervüket 110,8%-ra teljesítették: termelésük az előző évnek 226%-ára emelkedett.

A fontosabb iparcikkek termelése az 1951. évben az 1950. évhez viszonyítva a következőképpen alakult:

Cikk megnevezése	1951. évi termelés az 1950. évi termelés százalékában
Szén	114,8
Vas- és acél	120,7
Öntvény	136,0
Hengerelt rúdacél	123,6
Hengerelt idomacél	105,4
Esztergagépek	166,5
Mozdony	222,0
Vasúti teherkocsi	80,1
Tehergépkocsi	185,4
Motorkerékpár	142,9
Kerékpár	118,4
Traktor	92,7
Villamosfűrógépek	157,5
Izzólámpa	115,7
Rádióvevőkészülék	137,5
Varrógép	129,5

Cikk megnevezése	1951. évi termelés az 1950. évi termelés százalékában
Tégla	114,1
Mész	113,4
Cement	119,2
Pamutszövet	116,1
Gyapjúsövet	116,6
Selyemszövet	132,4
Len- és kenderszövet	108,7
Bőrcipő	127,5
Férfiöltöny	173,4
Női kabát	139,9
Liszt	123,6
Szesz	148,6
Cigaretta	135,1
Édesipari készítmények	152,4
Szappan	116,9
Gyufa	134,0
Cukor	141,1

Terven felül 1951-ben jelentős mennyiségű bauxitot, földgázt, marónátront, foszforműtrágyát, motorolajat, növényvédőszeret, acélnyersvasat, elektroacélt, hidegen hengerelt acélt, vasöntvényt, gőzmozdonyt, gyalugépet, fűrőgépet, drótkötelet, gyapjúsövetet, kötöttárut, lisztet, szeszt, malátát, étolajat, margarint, szappant és cigarettát gyártottak.

A tervvel szemben lemaradás mutatkozik a szén, nyersolaj, martinacél, közforgalmi vasúti személykocsi, lánctalpas traktor, vevőcső, turbógenerátor, elektromos nagy- és közép gép, nitrogénműtrágya, petróleum, tehergépkocsiköpeny és tömlő, tőzeg, selyemszövet, kenderfonal, zsákszövőfonal, hűsokszerv termelésben.

Az 1951. év folyamán a gépíparban többek között az alábbi új cikkek gyártására került sor: új típusú esztergagépek, dumper, szénfejtőgép, emelővillamostargonca, ipari varrógép, 250 cm³-es motorkerékpár.

1951-ben tovább javult az ipari felszerelés kihasználása és fokozódott a gépesítés. A vaskohászatban a fúvósík felületére számított fajlagos nyersvas-termelés az év folyamán közel 5%-kal emelkedett és az egy tonnára nyersvas-termeléséhez felhasznált kohókoksza mennyisége 3,2%-kal csökkent. A Duvanov-féle gyorségetés kiterjesztése, valamint az idényszünetek csökkentése következtében nagymértékben javult a téglá- és cserépegéző kemencék kihasználása. A pamut- és gyapjúfonodáknál az orsónkénti teljesítmény az egész év folyamán egyenletes fejlődést mutat. Egyes termékeknél a fajlagos anyagfelhasználás kedvezőtlenül alakult: így a tümföldgyártásnál a fajlagos marónátronfogyasztás, a villamosenergiatermelésnél a fajlagos kalória-fogyasztás az év folyamán emelkedett.

Az ipari felszerelés jobb kihasználását még számos iparágban akadályozza a nem egyenletes termelés.

A termelés önköltsége az 1951. év folyamán — bár nem kielégítő mértékben, — de csökkent. Jelentékeny mértékben csökkent a bauxit, nyersolaj, acélnyersvas, foszfor-műtrágyatermelés stb. önköltsége. Emelkedett azon-

ban az év folyamán a szén, vasúti sín, nitrogén-műtrágya, tehergépkocsi-
abroncsköpeny, s néhány más áru termelési önköltsége. Az önköltség nem
kielégítő alakulásához hozzájárult, hogy a tervben előírt beralapot számos
iparágban túllépték.

Építőipar

Az építőipar 1951. évi termelési tervét 109,1%-ra, ezen belül a magas-
építőipar 106,7%-ra, a szerelőipar 110,8%-ra és a mélyépítőipar 112,2%-ra
teljesítette.

Az építőipar termelési értéke 1951. évben 43,0%-kal haladta meg az
1950. évit.

Az egyes minisztériumokhoz tartozó építőipari vállalatok 1951. évi ter-
melési tervüket a következőképpen teljesítették:

Építésügyi Minisztérium 106,0%,
Közlekedési Minisztérium 111,2%.

Az építőipari termelés fejlődéséhez hozzájárult az építkezési munkálat-
ok mind jelentősebb gépesítése. Az első negyedben az összes földmunkák
21,2%-át, a negyedik negyedben 42,9%-át, az első negyedben az összes
betonkeverési munkák 59,9%-át, a negyedik negyedben 81,1%-át végezték
gépi úton.

A termelés emelkedésének jelentős tényezője az építőipari munkások
között kibontakozó versenymozgalom és a fejlett Sztahanov-módszerek
meghonosítása. A Sztahanov-módszerrel végzett falazás részaránya az első
negyedévi 29,2 százalékkal szemben a negyedik negyedben 42,3%-ot ért el.

Az építőipar az 1951. évben további eredményt ért el az idényszerűség
csökkentésében. Szemben az 1950. évi 16,7%-kal, 1951-ben a téli hónapok
(január, február, december) termelése az évi termelés 20,7%-át érte el.

A jelentős eredmények mellett komoly hiányosságok vannak. Az épít-
kezési költségek magasak, számos helyen hiányoznak, vagy késedelmesen
készülnek el a műszaki tervek.

Éves tervelőirányzatukat a helyi tanácsok irányítása alatt álló útépítő,
vasútépítő és ütfenntartó vállalatok jelentősen túlteljesítették; az építő és
tatarozó vállalatok nem teljesítették.

Mezőgazdaság

Az 1951. évben a mezőgazdaság számottevő eredményeket ért el. Az
általános fejlődésen belül különösen erőteljes volt a szocialista szektoré. Míg
az előző év végén az állami gazdaságok az ország szántóterületének csak
6,1%-át, a termelőszövetkezetek csak 7%-át művelték meg, addig 1951
végén az állami gazdaságok, termelőszövetkezetek, kísérleti és tangazdasá-
gok, termelőszövetkezeti csoportok együttes területe az ország egész szántó-
területének már kereken 25%-át érte el.

A nagyüzemi gazdálkodás térhódítása, a dolgozó parasztságnak nyúj-
tott sokoldalú segítség és részben a jó időjárás következtében a felszabadu-
lás óta 1951-ben érték el a legjobb terméseredményeket. A betakarított
termésátlag valamennyi főbb növénynél meghaladja a háború előtti 10 év

átlagát. Búzából 22,8%-kal, rozsból 21,5%-kal, árpából 19,2%-kal, cukor-répából 15,4%-kal, kukoricából 30,6%-kal, burgonyából 47,1%-kal volt magasabb a termésátlag, mint a háborút megelőző 10 év átlaga. A szocia-^{listák} lista gazdálkodás fölényét mutatja, hogy az állami gazdaságok és a termelő-szövetkezetek termésátlagai lényegesen magasabbak, mint az egyéni gazdálkodóké.

Az év folyamán, különösen a szocialista szektor térhódítása folytán, tovább nőtt az ipari növények és az új kulturák vetésterülete. A gyapot vetésterülete mintegy ötszörösére emelkedett és jelentős a rizsterület növekedése is. Az ősziárpa vetésterülete, melynek terméshozama több mint 40%-kal múlja fölül a tavasziét, a megelőző évhez képest több mint másfélszeresére emelkedett.

A másodnövények vetésterülete az 1951. évben kerekén háromnegyedmillió hold volt. Ez — bár kétszerese a tavalyinak — elmarad a tervelőirányzat mögött.

1951-ben a mezőgazdaság jelentős segítséget kapott az államtól. A felhasznált műtrágya mennyisége 37,2%-kal volt több, mint 1950-ben, az öntözött terület 31,7%-kal nőtt meg. A nehézipar nagyarányú fejlődése lehetővé tette a mezőgazdaság gépesítésének fokozását. A gépállomások traktorainak és vontatóinak száma az 1951. év végén kerekén 9700 darab, a traktoroké 8700, a traktortárcsáké 5100 darab volt, ami egy év alatt a gépek állományának 30—50%-os emelkedését jelenti. 1951-ben már hazai gyártmányú kombájnok is dolgoztak a mezőgazdaságban. Emelkedett a burgonya- és répaszedőgépek száma és emelkedés mutatkozik az egyéb mezőgazdasági gépekkel való ellátottság terén is. A fokozott gépellátás eredményeként a gépállomások 1951-ben csaknem másfélszer több munkát teljesítettek, mint 1950-ben és 63%-kal nagyobb területen végeztek mélyszántást, mint egy évvel ezelőtt.

A jó takarmánytermés következtében az állatállományon belül a hízó-állatok aránya jóval magasabb, mint az előző években.

Az 1951. év folyamán a termelősövetkezeti mozgalom jelentős eredményeket ért el. Az 1951. év végén a termelősövetkezetek szántóterülete közel 120%-kal volt magasabb, mint az 1950. év végén. A termelősövetkezetekbe tömörült tagok és családok száma ugyanezen idő alatt körülbelül két és félszeresére nőtt. A számszerű növekedés mellett a termelősövetkezetek szervezettsége az év folyamán javult és a szövetkezetek jobb gazdasági eredményeket értek el. A szövetkezeti tagok az előző évinél átlagosan jóval több munkaegységet teljesítettek és az egy munkaegységre jutó jövedelem is lényegesen több volt, mint 1950-ben. A termelősövetkezetek vagyona az októberi zárszámadás idején 127%-kal nagyobb, mint egy évvel ezelőtt.

Az állami gazdaságok összterülete 1951. év folyamán 29,1%-kal, szántóterületük 32,3%-kal, a traktorok száma 26,8%-kal nőtt. Az állami gazdaságok állatállománya számosállatban kifejezve 21,5%-kal emelkedett, a baromfiállomány több mint megkétszereződött.

Az őszi vetési munkákat 1951-ben az egész nép gazdaságban szervezettebben, eredményesebben hajtották végre, mint az előző évben.

Közlekedés

A vasutak az 1951. évi áruszállítási tervet 100,7%-ra, a személyszállítási tervet 105,5%-ra teljesítették. 1951-ben 19,4%-kal több árut és 30,1%-kal több személyt szállítottak, mint 1950-ben.

A fontosabb árucikkek napi átlagos rakodásánál az emelkedés egy év alatt a következő: vasárúnál 32,2%, szénél 11,4%, őrleményeknél 6,9%, kenyérgabonánál 5,7%, burgonyánál 4,3%, zöldségnél 140,9%.

A vízi közlekedés áruszállítási tervét 114,4%-ra teljesítette, 36,6%-kal több árut szállított, mint 1950-ben.

A tehergépkocsik áruszállítása 1951-ben 89,5%-kal múlta felül az 1950. évit.

A városi közúti vasutak személyszállítási tervüket 1951-ben 105,0%-ra teljesítették. Az emelkedés 1950-hez viszonyítva 13,4%. A városi autóbussz-közlekedés személyforgalma 1951-ben 25,7%-kal, a távolsági autóbussz-közlekedése 72,3%-kal emelkedett 1950-hez képest.

Áruforgalom

1951-ben erőteljesen fejlődött az állami és szövetkezeti kereskedelem. Az ipari és mezőgazdasági termelés terén 1951-ben elért sikerek alapján a párt és a kormány 1951. december 1-i határozata megszüntette a jegyrendszert és szabaddá tette a mezőgazdasági forgalmat. A határozat nyomán javult a lakosság ellátása, emelkedett a mezőgazdasági termékek felhozatala és jelentősen csökkentek a szabadpiaci árak. A zsír, az olaj, a szalonna, a vaj és a tojás ára kb. 30—40%-kal volt alacsonyabb december végén, mint novemberben.

1951-ben az állami nagykereskedelem forgalma 29,3%-kal haladta meg az 1950. évit. Az állami kiskereskedelem 51%-kal, a szövetkezeti kiskereskedelem 68%-kal több árut adott el, mint 1950-ben. A lakosság vásárlása a következő cikkekben emelkedett legjelentősebben: férfiruha (112,1), női ruha (157,5%), cipő (29,7%), liszt (41,9%), zsír (24,6%).

Az állami kiskereskedelmi bolthálózat 2678, a szövetkezeti hálózat 1241 üzlettel bővült. A szocialista kiskereskedelem részesedése az egész kiskereskedelmi forgalomból az 1950. évi december havi kb. 70%-ról 1951. december hónapjában kb. 82%-ra emelkedett.

A mezőgazdaság tervszerű fejlesztése, a dolgozó parasztság beadási kötelezettségének teljesítése, valamint a jó termés következtében 1951-ben a tervezett mennyiségnél kenyérgabonából 5,4%-kal, kukoricából 27,4%-kal, napraforgóból 15,0%-kal, süldő és malacból 16,6%-kal többet gyűjtöttek be az előző évhez képest búzából 18 836 vagonnal, árpából 3491 vagonnal, kukoricából 23 144 vagonnal, burgonyából 6996 vagonnal, baromfiból 201 vagonnal, tojásból 45 millió darabbal volt több a begyűjtött mennyiség.

Beruházások

1951-ben a beruházásokra folyósított összeg 44,8%-kal volt több, mint 1950-ben. Az emelkedés a gyárparban és az építőiparban 67,8%, a mezőgazdaságban 42,1%. A gyárpar beruházásaiból a nehéziparra 92,9%, a könnyűiparra és az élelmezési iparra 7,1% jutott.

Az öt éves terv második évében sok új üzem, illetve üzemrészleg kezdte meg működését. Ezek közül a legjelentősebbek: a Sztálin Vasmű öntödéje és mechanikai műhelye, a Rákosi Mátyás Művek új csőgyára, a November 7. Frömű két gépegsége, a Kiskunfélegyházi Középhez Vasszerkezeti Gyár, a Jászberényi Aprítógyógyár, a Gyöngyösi Váltógyár, a Balinkai Szénbányák, a Kaposvári Fonoda, a Zalaegerszegi Ruhagyár, a Békési Növényolajgyár, a Pécsi Húsüzem, a szegedi, valamint a kecskeméti hűtőházak, a Sztálinvárosi Kenyérgyár, stb. Ezenkívül számos gyárat kibővítettek és korszerűsítettek: elkészült az Április 4. Gépgyár új gépműhelye és szerelőcsarnoka, az Ikarusz Károsszériagyár új szerelőcsarnoka, a Kecskeméti Gépgyár öntödei csarnoka, a Ganz Vagongyár szerelőcsarnoka, a Fém bútorgyár galvanizáló műhelye, a Salgótarjáni Vasöntöde, a Ganz Villamossági Gyár és a Telefongyár üzemi épületei. Az év folyamán számos termelőberendezést és nagyteljesítményű gépet, köztük több ezer szerszámgépet helyeztek üzembe: így a Diósgyőri Kohászati Üzemeknél 3, a Rákosi Mátyás Műveknél 1 martinkemencét, a Diósgyőri Kohászati Üzemeknél, a Győri Vagongyárban, a Borsodnádasi Lemezgyárban és a Rákosi Mátyás Műveknél egy-egy elektromos kemencét, a bányászatban számos új típusú nagyteljesítményű gépet, a textiliparban számos kártoló- és gyűrűsionógépet, stb.

A nehézipar fejlődése lehetővé tette, hogy nagyobb mértékben lássuk el a mezőgazdaságot a nagyüzemi termeléshez szükséges gépekkel. A mezőgazdaság az év folyamán több ezer nagyteljesítményű erő- és munkagépet: különféle traktorokat, kéveköto-aratógépeket, cséplőgépeket, arató-cséplőgépeket, kazalrakó-gépeket és több tízezer egyéb kisebb gépet kapott.

A tervévben villamosítottunk 109 falut, 80 állami gazdaságot, 74 termelőszövetkezetet és 63 gépállomást.

Az év folyamán elkészült 51 különböző méretű híd és felüljáró, többek között a dunaföldvári Duna-híd, az üllői, polgárdi és bánhidai felüljáró. Megindult a közlekedés a vác—aszódi, a korszerűsített sztálinváros—pusztaszabolcsi és a balinka—bodajki vasútvonalon.

Az év folyamán több ezer új lakás, számos új iskola, rendelőintézet, színház és többszáz falusi és üzemi kultúrotthon épült. Elkészült a Magyar Néphadsereg Színháza, a sztálinvárosi filmszínház, a Közgazdasági Egyetem, a Miskolci Nehézipari Egyetem egyik részlege, a Magyar Optikai Művek nagy kultúrháza, stb.

Munkások és tisztviselők számának emelkedése, a munkatermelékenység alakulása

Az 1951. évben tovább nőtt a népgazdaság valamennyi ágában a munkások és tisztviselők száma. A gyáriparban és az építőiparban foglalkoztatottak átlagos létszáma 1951-ben 1950-hez képest 109 000 fővel emelkedett. A gyáriparban és az építőiparban foglalkoztatott nők létszáma az 1951. év folyamán 78 500 fővel nőtt. A dolgozók létszámának jelentős növekedése mellett a népgazdaság számos területén munkaerőhiány mutatkozott.

Az évi munkabérialap növekedése az egész népgazdaságban 1950-hez viszonyítva 22,4%-os volt. Az emelkedés a gyáriparban 20,3%, az építőiparban 33%.

Tovább emelkedett a gyáriparban a munka termelékenysége. Az egy főre eső termelés a gyáriparban 1951-ben 14,3%-kal volt magasabb, mint az előző évben. Az emelkedés a bányászatban 9,3%, ezen belül a szénbányászatban 4,1%, a kohászatban 18,0%, a gépgyártásban 16,7%, a textiliparban 11,1%, a ruházati iparban 28,5%. A termelékenység alakulását számos területen kedvezőtlenül befolyásolta a munkaerő nagymérvű hullámozása, az igazolatlan hiányzás, a munka hiányos megszervezése és a munkaidő nem megfelelő kihasználása.

Szociális és kulturális eredmények

Az 1951. évben jelentékeny fejlődés mutatkozott a szocialista kultúra minden területén. Az 1951—52. tanév elején az iskolai oktatásban részesülők száma kerek 1 400 000 volt.

A középiskolák száma egy év alatt 14-gyel emelkedett. A tanulók létszáma 1 079 900, ez 12,5%-kal több, mint az előző tanév elején. A munkás- és parasztszármazású középiskolai tanulók aránya 65%.

Az 1951—52. tanévben az önálló egyetemek és főiskolák száma kilencel emelkedett. Az egyetemi és főiskolai hallgatók száma 40 700, ami 22,6%-kal több, mint az 1950—51. tanévben. A hallgatók közül a munkás- és parasztszármazásúak aránya 58%, az előző évi 52%-kal szemben.

1951-ben a kinyomtatott művek száma 90,5%-kal volt több, mint az előző évben. Az év végén 2870 falusi népkönyvtár működött, közel 900 000 könyvvel, ez az előző évhez képest a népkönyvtárak számában 75,5%-os, a kötetek számában 111,4%-os növekedést jelent.

A mozgóképszínházakat 1951 folyamán 62,6 millió fő látogatta, ebből a falusi mozikra 27 millió látogató jutott. Egy év alatt az összes látogatók száma 33,0%-kal, a falusi mozilátogatók látogatóinak száma 66,0%-kal emelkedett. A színházi és operai előadások látogatóinak száma egy év alatt közel félmillióval, ebből a falusi előadások látogatóinak száma több mint 115 000-rel nőtt.

A rádióelőfizetők száma 1951 végén 701 000, 82 000-rel több, mint az előző év hasonló időpontjában.

1951-ben tovább fejlődött az egészségügyi hálózat. A szociális és egészségügyi célokra fordított beruházások értéke 1951-ben 17,3%-kal volt magasabb az 1950. évinél.

A kórházi ágyak száma 1951-ben 2900-zal, közel 6%-kal emelkedett. Tovább emelkedett a kórházi egészségügyi személyzet létszáma, bővült a kórházak és gondozók felszerelése.

A rendelőintézetek rendelési óráinak száma, részben a szakrendelői hálózat fejlődése következtében, 13,6%-kal emelkedett. A körzeti orvosi hálózat közel 50 új körzeti orvosi rendelővel bővült. Ezeknek jelentős része a vidéki ipari és mezőgazdasági központokban működik.

A dolgozó anyák munkájának megkönnyítésére 1951-ben 56 új bölcsőde kezdte meg működését. A bölcsődei férőhelyek száma 1950-hez viszonyítva 35%-kal emelkedett. Az állandó bölcsődéken kívül az idénybölcsődék és napközi otthonok több mint 70 000 gyermeket gondoztak a fő mezőgazdasági munkák ideje alatt.

A szakszervezeti társadalombiztosítási ellátásban részesülők száma az év végére elérte az 5,2 milliót. Ezzel a szakszervezeti társadalombiztosítás az összlakosság kb. 55%-ára terjedt ki.

A szakszervezeti üdülésben részt vett dolgozók száma 1950-hez képest 12,3%-kal emelkedett. Az év folyamán mintegy 60 000 gyermek részesült ingyenes üdültetésben.

Nemzeti jövedelem

A nemzeti jövedelem, változatlan árakon számítva, 1951-ben több mint 23%-kal haladta meg az 1950. évit. A nemzeti jövedelemnek 1950-ben és 1951-ben elért emelkedése az ötéves terv végére előirányzott növekedésnek máris közel 50%-a. A nemzeti jövedelem beruházásra és készletnövekedésre jutó hányada az 1950. évi 25%-kal szemben az 1951. évben 30% volt. Hazánk ipari jellegének megfelelően a nemzeti jövedelemnek több mint 55%-át az ipar és építőipar adta.

KOSSA ISTVÁN, ORSZÁGGYŰLÉSI KÉPVISELŐ, HOZZÁSZÓLÁSA A KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL KÖLTSÉGVETÉSÉHEZ

A Központi Statisztikai Hivatal költségvetéséről szóló vitához a Magyar Dolgozók Pártja nevében Kossa István elvtárs szólott hozzá. Kossa elvtárs a következőket mondotta:

Tisztelt Országgyűlés!

Ötéves tervünk második évének nagyobb feladatait csak mozgósítható erőforrásaink pontosabb számbavételével, tervezési munkamódszereinkben a statisztika következetesebb alkalmazásával tűzhetjük napirendre. Még a közelmúltban is tervgazdálkodási gyakorlatunk egyik számottevő hiányossága az volt, hogy irányító szerveink egyrészt nem rendelkeztek megbízható adatokkal, másrészt a rendelkezésre álló statisztikai kimutatásokat nem használták megfelelően.

A Központi Statisztikai Hivatal az utóbbi esztendőben megteremtette népgazdaságunkban a szocialista statisztika alapjait, az adatgyűjtéseket gyorsabbá és pontosabbá tette; ugyanakkor a statisztikának a legutóbbi időben végrehajtott decentralizálásával csak most kezdi megvalósítani azt a célt, hogy a statisztika mindenütt, az egyes minisztériumokban és főosztályokon, központokban stb. valóban a vezetés és ellenőrzés eszközévé váljék.

Az ipar, a kereskedelem és a közlekedés területén ma már a statisztikai adatokat közvetlenül a minisztériumok gyűjtik be és ami fontosabb: ezeknek az adatoknak az alapján közvetlenül értékeli a felügyeletük alá tartozó szervezetek működését. A helyes statisztikai rendszer kialakítását azonban az egészségügy és a közoktatás területén is biztosítani kell. A decentralizált statisztika már eddig is jelentős eredményeket hozott: a minisztériumokhoz, trösztökhöz közelebb került és ezzel általánosabbá vált a statisztika használata, mint a vezetés, ellenőrzés módszere. Egyes minisztériumok — már saját tapasztalataik alapján — küzdenek a párhuzamos, kontár statisztikák, az adatokat megszeplítő helyi befolyások ellen.

A Központi Statisztikai Hivatalnak — saját gyakorlati tapasztalatai és a Szovjetunió statisztikai rendszerének tanulmányozása alapján, — munkáját főleg két irányban kell tovább fejlesztenie: egyrészt a felső vezetés tájékoztatására, gyors és megbízható jelentésrendszerrel kell kidolgoznia és másrészt: ellenőrizni kell az egész népgazdaság egységes számviteli rendszerét megbízhatóság, a gyorsaság és nem utolsósorban a törvénytelen és

felesleges jelentések csökkentése érdekében. Vagyis igen komoly rendszábllyok életbeléptetésével meg kell erősíteni a statisztikai fegyelmet.

A fentiekén kívül a Statisztikai Hivatalra egyéb feladatok is várnak. Tervezési módszereink finomításával népgazdaságunk irányításához, a rendelkezésünkre álló tartalékok pontos felméréséhez ma egyre több adatra van szükségünk. Így az adatgyűjtések körét ki kell terjeszteni a gépi berendezések és fontosabb anyagkészletek évenkénti összeírására. At kell szervezni a műszaki fejlesztés statisztikáját, különös tekintettel a gépesítésnek, a termelési folyamatok automatizálásának és a műszaki fejlesztés gazdasági eredményeinek számbavételére.

Az iparstatisztika megfigyelését ki kell terjeszteni az iparvállalatoktól ténylegesen kiszállított termékek megfigyelésére, hogy a vállalatoknál tapasztalt késedelmes szállítások és ezek okai feltárhatók legyenek. Pontosabban kell megfigyelni az önköltség alakulását. A mezőgazdaság területén a szocialista szektor megfigyelésének rendszerét kell elsősorban tökéletesíteni, de növelni kell a magángazdaságokra vonatkozó terület, vetés és állatösszeírások pontosságát is. A Statisztikai Hivatalnak ezenkívül a szovjet módszerek alapján kell megszerkesztenie az egységes népgazdasági mérleget, amely felöleli a munkaerő és a társadalmi termék mérlegét: az állóalapok és a lakosság jövedelmeinek és kiadásainak mérlegét. Meg kell valósítani a belső vándorlások statisztikáját, a falusi lakosságnak a városba és különösen ötéves tervünk nagy ipari centrumaiba való áramlásának felmérésére.

A Hivatal számára előirányzott költségvetési keret számol az — itt vázolt — új feladatokkal és megadja ezek megvalósításának anyagi alapjait.

FOKOZZUK A STATISZTIKAI ADATOK MEGBÍZHATÓSÁGÁT!

A statisztika nemcsak a forinton keresztül méri a gazdasági folyamatokat, hanem természetes mértékegységben vagy értékben kifejezett mutatók révén, ezekből képzett sorok, táblák, átlagok, viszonyszámok, mérlegek, indexek segítségével, fejlődésükben és összefüggésükben szemléli és ábrázolja a népgazdaság és általában a társadalom folyamatait és jelenségeit. A statisztika eszközei rugalmasak, a statisztikus közgazdasági tudásától, szakmai ismeretétől függően, új és új mutatók szerkesztésére adnak lehetőséget.

A statisztikának ez a sajátossága kétségtelen hatalmas előnyt jelent, mert a termelés, a szocialista tervgazdálkodás rohamos fejlődésével párhuzamosan megteremti a mérésekre alkalmas mutatószámokat. Azonban ebben a hajlékonyságban, az új mutatók szerkesztésében és általában a mutatók variálásának lehetőségében komoly veszélyek is rejtőznek. Meg van pl. annak a veszélye, hogy a mutatók közül nem mindig azokat választják ki, amelyek az eredményeket és hibákat mutatják, hanem elsősorban, amelyek csak az eredményeket tüntetik fel — vagy, hogy az összefüggések közül elsősorban vagy kizárólagosan azokat ábrázolják, amelyek az előnyös oldalakat domborítják ki. A fő veszély tehát az, hogy visszaélve a statisztika rugalmasságával, torzítanak, hamisítanak, a hibákat elkenik. A statisztika eszközeivel végezhető lelkiismeretlen hamisításokról pl. Körösy József, a neves magyar statisztikus, a múlt század végén joggal jegyezte meg: „Holmi fiatal politikusok a statisztikával mindent és bárminek ellenkezőjét is be tudják bizonyítani.”

Maga Lenin, aki fáradhatatlan volt a burzsoa statisztikusok leleplezésében, nem egyszer felhívta erre a veszélyre a figyelmet. „Egy és ugyanaz az anyag a csoportosítás különböző módszerei mellett merőben ellentétes következtetésekre vezet.”¹ Lenin a narodnyik statisztikusok hamisításait ostorozva, főként azok hamis átlagszámítási módszereit pellengérezte ki, de az átlagokkal, a csoportosításokkal fűzött hamisítások leleplezésén túlmenően Lenin általában a statisztikában elkövetett hamisításokat bélyegzi meg. Mikor a Központi Statisztikai Hivatalba befurakodott burzsoa statisztikusok kulák érdekekhez igazodó gabonamérleget állítottak össze — Sztálin elvtárs megjegyezte: „Úgy tudjuk, hogy a Központi Statisztikai Hivatalnak objektív, minden előítélettől ment adatokat kell szolgáltatni, mert ha a számadatokat valamilyen előre eltökélt nézethez próbáljuk igazítani — bűncselekményt követünk el.”²

¹ Lenin: Az agrárkérdésről, Szikra, Budapest, 1950. 260. old.

² Sztálin Művei, 7. kötet, Szikra, Budapest, 1951. 35. old.

Sztálin elvtárs a OK(b)P XIII. kongresszusán tartott beszámolójában külön felhívta arra a veszélyre a figyelmet, amit a hamis adatokat tartalmazó statisztikák és könyvelői beszámolók jelentenek. Mit sem ér a statisztikai adatoknak a legfelső szervek számára való hibátlan összesítése — mondotta Sztálin elvtárs — ha a statisztikai rendszer egyes láncszemei rosszak, mert „ha egy láncszemet elrontanak, az egész munka tönkremehet.”³ A statisztikai adatok hitelességének biztosítása nélkül — vonja le Sztálin elvtárs a következtetést — „építő munkánk egyetlen lépést sem tesz előre”.⁴

Tehát Sztálin elvtárs szerint a statisztikai adatok meghamisítása „bűncselekmény”, az adatok meghamisítása az egész beszámolási rendszert veszélyezteteti, enélkül pedig a szocialista építés egyetlen lépést sem tehet előre.

Ilyen magasra értékelték a szovjet állam vezetői a hiteles statisztikai adatokat, ilyen súlyos bűnnek minősítették az adatok meghamisítását.

II.

A Központi Statisztikai Hivatalnak a szocialista statisztika szervezetének kialakításáért folytatott eddigi harca lényegében a statisztikai adatok pontosságát és gyorsaságát, a vezető szervek hiteles tájékoztatására alkalmas statisztikai rendszer megteremtését volt hivatva biztosítani.

A Statisztikai Hivatal harcolt a statisztikai maximalizmus és az ezzel összefüggő kontárstatisztikák ellen, mert ez a bürokrácia általános veszélye mellett még azt a veszélyt is magában hordta, hogy a statisztika alapvető funkcióját, az ellenőrzést, a határozatok végrehajtásának szigorú és módszeres számonkérését a laza és rendszertelen kérdésekre adott szükségzerűen pontatlan feleletekkel megvalósítani nem tudja. A Statisztikai Hivatal harcolt az egységes statisztikai rendszer (központi kérdőívek, statisztikai fegyelem, azonos fogalmak) megteremtéséért, mert ez biztosíthatta, hogy a mutatószámok valóban a lényeges dolgokra vonatkozzanak, az eredményeket és hiányosságokat egyaránt kimutassák. Tehát azok a kérdések, amelyeket a Statisztikai Hivatal a Statisztikai Szemlében, a különböző szakstatisztikai értesítőben és a napi sajtóban felvetett a párhuzamos, engedély nélküli és kontárstatisztikákkal kapcsolatban, azok a rendeletek, amelyeket a Népgazdasági Tanács a statisztikai fegyelem megszilárdítása érdekében hozott, valójában ugyanazt a dolgot, a gyors és hiteles adatszolgáltatást kívánták biztosítani.

A Statisztikai Hivatal ezt a harcát a kezdeti szakaszban csak egy-egy részfeladatra korlátozta. Nem ismerte fel, hogy a statisztikai fegyelem, a párhuzamos, a szükségesnél terjedelmesebb adatgyűjtések felszámolása, az egyértelmű, tervvel egyező és mérésre alkalmas fogalmak meghatározása: összefüggő elemei a szocialista statisztika egységes beszámolási rendszerének, amely a hiteles, gyors adatszolgáltatást biztosítani képes. Ez a beszámolási rendszer természetesen a fentieknek kívül még egyéb intézkedéseket is feltételezett, mint az adatok egy részének párhuzamos feldolgozását, nemcsak az alapvető fogalmaknak, de az adatok összesítési és közlési (kiértékelési) módjának zárt rendszerét a Statisztikai Hivatalnak a rendszer helyes-

³ Sztálin Művei, 6. kötet, Szikra, Budapest, 1951, 138. old.

⁴ U. o.

sége és megtartása feletti ellenőrzését. Ezeket a kérdéseket a Hivatal csak a fejlődés későbbi szakaszában, alapvetően a szovjet gyakorlat tanításainak okula vetette fel.

A statisztikai beszámolási rendszer e leszűkített értelmezésének, átfogó jellege meg nem értésének következménye volt, hogy a Hivatal a statisztika egységét kezdetben a teljes centralizálással kívánta biztosítani. Nemcsak a kérdőívek egységes meghatározásának, de a kérdőívek begyűjtésének és feldolgozásának kizárólagosságát is magának tartotta fenn. Nemcsak az alapvető mutatószámok központi elrendelését kívánta megvalósítani, de maga kívánta ezeket a minisztériumok számára kidolgozni. A centralizmus következtében az a furcsa helyzet következett, hogy a minisztérium vagy annak egyik főosztálya a hozzátartozó vállalat vagy az iparág eredményeiről a Statisztikai Hivatalon keresztül, annak összesítésében értesült. Ez menthetetlenül a statisztika, a vezetés e fontos fegyvere szerepének lebecsüléséhez, késedelmes statisztikákhoz és ezért késedelmes intézkedésekhez és végül a Hivatal olyan megterheléséhez vezetett, amely megakadályozta, hogy a Statisztikai Hivatal érdemi ellenőrzést gyakoroljon, a számok közgazdasági értékelését adja és olyan irányban fejlődjék, amely az egész népgazdaságnak a lenini értelemben vett módszeres vizsgálatát jelentené. A statisztika decentralizálásának szükségességét a Hivatal és a minisztériumok e hiányosságok nyomán felismerték és ennek megvalósításához hozzáálltak.

III.

A decentralizálás, melynek alapelveit, jelentőségét a Statisztikai Szemle nem egy cikke már vázolta, azt jelentette, hogy azokat a szerveket, amelyek egy-egy gazdasági ág jó vagy rossz munkájáért felelősek, felelőssé tették a jó vagy rossz munka eredményeit számokban kifejező statisztika begyűjtéséért, feldolgozásáért és elemzéséért. A Statisztikai Hivatal ugyan már a decentralizálással egyidőben utalt arra, hogy ez nem jelenti a rendszer egysége, a számok helyessége felett gyakorolt ellenőrző szerepének csökkentését, de ekkor még nem látta valódi arányaiban, hogy a decentralizált statisztikai rendszernél milyen reális az adatok szépítgetésének és torzításának, a beszámolási rendszer egysége megsértésének a veszélye. Ezért nem vetette fel azokat a konkrét intézkedéseket, amelyek a vezető szervek hiteles, minden torzítástól mentes tájékoztatását, a statisztikai rendszer fegyelmét és egységét biztosítják. A Hivatalt saját tapasztalatai tanították meg, hogy ilyen szervezeti intézkedések nélkül a szocialista statisztika helyes működése lehetetlen. Ezeknek az intézkedéseknek a konkrét formáira nézve a Szovjetunió statisztikai gyakorlata szolgált útmutatásul.

IV.

Mi a feltétele annak, hogy a statisztika decentralizált rendszere mellett szervezetiileg is biztosítható legyen az adatok pontossága és megbízhatósága?

Erre a kérdésre a választ készen megfogalmazva és a gyakorlatban megvalósítva a Szovjetunió statisztikai rendszerének tapasztalatából merít-

hetjük. A Statisztikai Szemle októberi számában „A statisztika szervezete a Szovjetunióban” c. cikkben Pikler György erről a következőket írta: „A szovjet elvtársak, mint alapvető szempontokra úgyszólván naponta visszatértek, arra, hogy

1. a kérdőíveket, a statisztikai beszámolójelentéseket (és az ezek alapján készített összesítéseket) egységes, mindenkire nézve kötelezően előírt rendszerbe kell foglalni;

2. hogy a helyi befolyások elhárítására csak az önálló, független statisztikai szervezet alkalmas.” Ezeket az alapvető szempontokat kiegészítik:

3. az adatok párhuzamos (a minisztériumokon kívül, a független statisztikai szervezet által végzett) feldolgozása;

4. a független statisztikai szervezetnek az operatív szervek statisztikai munkája feletti folyamatos, állandó ellenőrzése.

A statisztika decentralizálása tehát csak egyike azoknak az intézkedéseknek, amelyek a szocialista statisztika helyes működéséhez szükségesek. A decentralizálással egyidőben ki kell dolgozni a statisztikai beszámolójelentések és mutatószámok egységes rendszerét: ez kötelezően előírja azoknak a kérdéseknek feltevését, és megválaszolását, amelyek a gazdasági tevékenység lényegére mutatnak. Bizonyos adatokat a minisztériumokkal párhuzamosan a Statisztikai Hivatalnak is be kell gyűjtenie és fel kell dolgoznia: ez a minisztériumi statisztikák megbízhatóságának rendszeres kontrollját és a legfelső vezetők hiteles tájékoztatását szolgálja. A Statisztikai Hivatalnak, min! az egységes statisztikai számvitel gazdájának független statisztikai hálózattal kell rendelkeznie, rendszeresen ellenőriznie kell a legalsó szervektől (üzem) a legfelsőig (minisztérium) a beszámolójelentések törvényes rendjének megtartását: enélkül nem lehet eredményes a módszeres küzdelem nemcsak a torzítások jelentkezése, de a torzítások gyökerei ellen, nemcsak a torzítások ténye, de ezeknek konkrét formái ellen.

A Szovjetunió statisztikai szervezete ilyen szervezeti felépítéssel (erről a Statisztikai Szemle idézett cikke részletesen beszámolt) biztosítja, hogy a statisztikai adatok meghamisításának, az egységes statisztikai rendszer és a statisztikai fegyelem megsértésének tényei felderíthetők és az abban vétkesek felelőssége megállapítható legyen. A Szovjetunióban — a sztálini tanításnak megfelelően — igen szigorúan járnak el azok ellen, akik az adatokat meghamisítják. Sz. Kunyin, a Szovjetunió Statisztikai Hivatala helyi statisztikai szervei ellenőrzési osztályának helyettes vezetője a Statisztikai Szemle ugyanebben a számában közölt cikkében elmondja, hogy a kujbisevi terület krotovszki gépállomásának vezetője azokat a dolgozókat, akik vétkesek voltak a gépalkatrészekre vonatkozó hamis beszámolók készítésében szigorúan megbüntette, az egyik tettetést a munkájától felmentette és a bíróságnak átadta. A mi gyakorlatunk is az adatok meghamisításának vagy liberális szépítgetésének számos esetét mutatja fel. Ezeknek elkövetését megkönnyítik azok a szervezeti hiányosságok, amelyek statisztikai rendszerünkben fennállnak, vagy még nem régen fennállottak.

A következőkben ezekkel kívánunk foglalkozni.

V.

Az előbbieket szerint a beszámolójelentések és mutatószámok kötelező egységes rendszere nemcsak a statisztikai kérdőívekre, de az adatok összesítésére és az eredmények közlésére is kiterjed. A statisztikai kérdőíveknél ez azt jelenti, hogy a kérdéseket úgy fogalmazzuk meg, hogy valóban a lényeges dolgokra és pontosan kapjuk meg a válaszokat, a statisztikai kiértékeléseknél pedig azt, hogy az így nyert adatok révén a megfelelő mutatószámok szerkesztésével a lényeges összefüggéseket a valóságnak megfelelően fejezzük ki.

A kontárstatisztikák egyik és nem is legkisebb veszélye az, hogy a hozzáértés nélkül megszerkesztett kérdések nem a dolgok velejére tapintanak, nem ölelik fel a lényeges összefüggéseket, hogy a kérdések lazasága lehetőséget ad megbízhatatlan laza válaszok adására. Például egyenesen a pontatlan és megbízhatatlan adatok megadására csábít az a hajdumegyői egészségügyi statisztika, amelyhez csatolt utasítás kimondja: „... amennyiben a tárgyra vonatkozó adatok nem állnának rendelkezésre, úgy kérem a fenti kérdőpontokra a választ *valamilyen módon* megállapítani és alaposan kidolgozva fenti határidőre pontosan beküldeni”.

De a kérdőívek és fogalmak egysége és pontos rendszerének kidolgozása egymagában még nem jelent biztosítékot, hogy ezekből a lényeges összefüggések ki is fognak derülni. Ehhez szükséges, hogy az összesítéseknél (feldolgozási táblák) és a kiértékeléseknél (az alapvető mutatószámokból alkotott kiértékelő táblák) szigorúan meghatározott, kötelező rendszer érvényesüljön. Ez semmiképpen nem jelenti a statisztika leszűkítését, a mutatószámok variálásának és kombinálásának korlátozását, ellenkezőleg azoknak irányt szabva biztosítja, hogy a lényeges kérdések és összefüggések e statisztikai kiértékelésekből ki ne maradjanak. Az eddigi gyakorlat már nem egy esetben igazolta, hogy mennyire szükséges a feldolgozások és kiértékelő jelentések formájának központi meghatározott rendszerre és hogy mennyire gyakori a statisztikai eszközöknek — hogy úgy mondjuk — egyoldalú rugalmassága a kedvező, tetszetős eredmények irányában.

A decentralizált statisztikai rendszer egyik fontos lépéseként ma már a minisztériumok rendszeres statisztikai jelentéseket készítenek. Ezek a jelentések általában a Statisztikai Hivatallal egyetértésben készülnek és legtöbbször a lényeges mutatókat ölelik fel. De előfordul, hogy jelentős összefüggések e jelentésekből kimaradnak, vagy elvesznek a felesleges mutatók rengetegében.

A Könnyűipari Minisztérium tájékoztatója, amely általában megbízható, a Statisztikai Hivatallal egyeztetett számokat tartalmaz, nem közli a legfontosabb termelékenységi mutatót: az egy munkásra eső termelési értéket, amelyet megterveztek és amelyet azért mérni és ellenőrizni szükséges. Ehelyett az egy munkás egy napra eső termelési értékét használja, amelyet nem terveztek meg és amely a termelékenység dinamikájának mérésére nem alkalmas, mert benne a folytonos és nem folytonos üzemek termelési adatai összekeverednek. Közli a tájékoztató idősorban az előző hónapok tervteljesítését, ami nyilvánvalóan nem érdekes, ugyanakkor nem közli sem a termelésre,

sem a termelékenységére vonatkozó dinamikus viszonyszámokat, csupán az abszolút értékeket, ami a fejlődés figyelemmel kísérését megnehezíti.

Felületes, kellően át nem gondolt adatokat tartalmaz a Belkereskedelmi Minisztérium tájékoztatója. Decemberre vonatkozó számában közli többek között az elosztó nagykereskedelem 1951. IV. negyedévi tervét és teljesítését. A teljesítésnél az októberi és novemberi adatokat hozzáadja a decemberi forgalomhoz, holott a decemberi forgalmi adatok már az árrendezés hatását is tükrözik és ezért korábbi hónapok adataival — átszámítás nélkül — nem hasonlíthatók össze és azokhoz nem adhatók hozzá. Még kevésbé viszonyíthatók az így kapott teljesítési adatok az eredeti tervhez, amely még nem vette (nem is vehette) figyelembe a decemberi árrendezés hatását. Durvább lesz a hiba, amikor csak a decemberi teljesítést viszonyítja a negyedévi tervhez. Az így nyert magas tervteljesítési százalék (amely egyes esetekben az egész negyedévi terv 70—80%-a), megengedhetetlen felületesség eredménye.

VI.

A Szovjetunióban a statisztikai apparátuson keresztül bizonyos adatokat párhuzamosan is begyűjtenek és feldolgoznak. Ez a párhuzamos munka legfontosabb vonatkozásaiban az egész statisztikai rendszer helyességének kontrolljául szolgál. Ugyanakkor, mivel a legfelső szervek tájékoztatása a párhuzamos jelentések alapján a minisztériumi statisztikai beszámolójelentéstől független, a minisztériumokat arra indítja, hogy törekedjenek — mert a statisztika csupán saját tájékoztatásukra készül — a minél nagyobb pontosságra és megbízhatóságra.

A párhuzamosság fenntartása a mi tapasztalataink alapján is helyesnek mutatkozik. Nem egy tapasztalat számol be arról, hogy egyes minisztériumi főosztályok, virágnyelven szólva, igen megértőek saját hibáikkal szemben, hajlandók a vállalatok előnyösen értelmezett számait elfogadni. Amennyiben a Statisztikai Hivatal csak összesítve kapná kézhez a jelentéseket és nem volna módja az alapvető mutatószámok ellenőrzésére, a hiba rejtve maradna.

A minisztériumi főosztályok egyes esetekben önkényesen, a kiadott rendelkezésekkel ellentétesen értelmezik a terv- és statisztikai fogalmak használatát s ennek következtében nem lehetséges csupán főosztályok által összesített eredményekre támaszkodni. A Központi Statisztikai Hivatal revizorai a Kistarcsai Fésűsfonógyárban megállapították például, hogy a fennálló utasításokkal ellentétben a vállalat a különleges szakképzettséggel nem rendelkező MEO-sokat a műszakiak állománycsoportjába vette számba. A revizorok utasítást adtak a vállalatnak, hogy ezeket a munkások állománycsoportjába sorolja. A gyár panasszal fordult a minisztérium gyapjúipari főosztályához, amely jóváhagyta a vállalat törvénytelen beszámolási rendszerét azzal az indoklással, hogy a MEO-sok létszámát és beralapját a műszakiak között tervezték meg. A főosztály eljárása ebben az esetben helytelen volt, mert egy helytelen gyakorlathoz való ragaszkodást semmiképpen sem indokol, hogy a kiadott utasítás volt helytelen. A MEO-soknak a műszakiak közé való sorolása kedvezőbbé tette a vállalat számára a termelékenységi mutatót és mind a létszámmal, mind a beralappal való gazdálkodásnál előnyösebb helyzethez juttatta. Világos, hogy az adatok helyességének a Statisztikai Hivatal apparátusa részéről való ellenőrzése nélkül a fentiek-

hez hasonló hibás és törvényellenes jelentések kiküszöbölése lehetetlen volna. Az adatok párhuzamos feldolgozását indokolttá teszi továbbá, hogy a vezető szerveknél nem minden esetben fogadják megfelelő kritikával az alsóbb szervek szépitgető, vagy önkényes értelmezésű adatszolgáltatását. Sőt gyakran szűk szakmai érdekekből védelmükbe veszik a vállalatok helytelen adatait. A Budapesti Tejipari Egyesülés például megtervezte és termelési értéként számbavette azt a vaimennyiséget, amelyet a vidéki tejipari egyesülésektől exporttovábbítás céljából átvett és amelyen semmiféle ipari tevékenységet nem végzett. Az Élelmezési Minisztérium Tejipari főosztálya annak ellenére, hogy itt nyilvánvalóan kereskedelmi és nem ipari tevékenységről volt szó, amellet kardoskodott, hogy ezt a mennyiséget termelési értéként számolja el a statisztika.

A statisztikai jelentésekkel az egyes gazdasági szervek lényegében saját munkájuk jó vagy rossz oldaláról, eredményeiről, illetve hibáiról adnak számot. A felsőbb szervek amikor ezeket a — vállalataikra vonatkozó — adatokat összesítik, a felelősségük alá tartozó szervek hiányos vagy eredményes működéséről, tehát saját vezetésük minőségéről számolnak be. Amennyiben ezeknek a jelentéseknek párhuzamos feldolgozása nem gondoskodik rendszeresen az adatok hitelességének ellenőrzéséről, a torzítások sem az alsóbb, sem a felsőbb szinten nem deríthetők fel. A vetésterületi összeírásoknál például Pest megye budai járásának községei a járási mezőgazdasági osztálynak 10.561 hold búzavetés területet jelentettek. (Ennél a jelentésnél a községek a számszerűen összeírt eredményeket az összeírásból kimaradt gazdaságok címén becslésszerűen már felemelték. A kiegészítés mérve elfogadható, helyes volt.) A járás 10.561 hold helyett már 11.114 holdat jelentett tovább a megyének, ami 97.7%-os tervteljesítést eredményezett. A megye nem elégedett meg ezzel és a minisztérium felé 97.7% helyett 105.4%-ot jelentett, ilymódon harmadszor adván hozzá az összeíráshoz a „vélelmezett” területeket. A kiigazítás minden esetben törvényszerűen felfelé, a magasabb tervteljesítés irányában érvényesült.

Egyes vezető szervek statisztikája azt mutatja, hogy a szűk hivatali érdekeket az állami érdekek fölé helyezik. Ismeretes például, hogy az anyagokkal való megfelelő gazdálkodás előfeltétele az anyagkészletek és tartalékok pontos nyilvántartása. Népi demokráciánk szigorú nyilvántartást vezet a legfontosabb anyagokról és a készletek teljes felderítése érdekében, a Szovjetunió gyakorlatából tanulva — mint az év elején történt — általános összeírást hajt végre. A pontos anyagnyilvántartásra szigorú előírások vannak. Ennek ellenére előfordult az az eset, hogy a Szénenergia Gazdálkodási Iroda IV. negyedévi szénmérlege a valóságban rendelkezésre álló készletnek csupán egyharmadát mutatta ki. A Szénenergia Gazdálkodási Iroda figyelmen kívül hagyta azt a hatalmas szénmennyiséget, amelyet a cukoripar az egész gyártási kampányra felhalmozott. Ugyanakkor a mérleg elosztási részében teljes egészében felvette a cukoripar szükségletét. Nem vette figyelembe a mérleg nyitókészletében a más fogyasztóknál meglévő szénkészletet sem. Nem tekintette továbbá szénkészletnek a pécsi Meszart-bányában lévő iszapszenet, amelyet, mivel a IV. negyedév folyamán felhasználhatóvá válik, feltétlenül szerepeltetni kellett volna a mérlegben. Kihagyta a Gazdasági Iroda jelentéséből a szénbányáknál tároló termelői készletet is.

Az anyagkészletek ez, enyhén szólva, pontatlan számbavételét a termelőktől közvetlen befutó adatszolgáltatás nélkül a Hivatal nem lett volna képes felderíteni.

Az adatok torzítása, liberális szépítgetése igen sok esetben érvényesül a tervvel való összehasonlításnál. A tervteljesítés százaléka egyike a leg-egyszerűbb, de a legfontosabb statisztikai mutatóknak. Azonban a gyakorlat azt mutatja, hogy ennek az egyszerű mutatóknak megszerkesztésénél — ahol a számlálóban a tényszám: a hónapban vagy negyedévben elért termelési érték, a nevezőben a tervszám: a hónapra vagy negyedévre előírt termelési feladat szerepel — a tervteljesítésben érdekelt szervek igen gazdag ötletességet mutatnak, hogy a számlálóban szereplő szám minél nagyobb, a nevezőben szereplő minél kisebb, tehát a tervteljesítés százaléka magas legyen. Az ilyen törekvések tükrözik vissza a terveknek határidő utáni módosításai általában a tervfeladatok csökkentésének, lazításának irányában.

Mint ismeretes, a feszített tervezés és a tervfegyelem megszilárdítása érdekében a Népgazdasági Tanács 118/6/1951. sz. határozata kimondotta, hogy a negyedéves terveken módosítást általában csak a negyedév első hónapjának végéig szabad végrehajtani. A negyedéves terveken később kivételesen mégis szükségessé váló módosítást csak a tervmódosításra jogosult szerv felettségének engedélyével szabad elrendelni. A havi operatív terveken nem szabad változtatni. Mégis igen gyakori az az eset, hogy egyes szervek a havi iparági terveket határidő után módosítják. Így pl. a Könnyűipari Minisztérium Pamutipari főosztálya a szeptember havi tervét október 2-án, az októberi tervét november 2-án kívánta módosítani. A Könnyűipari Minisztérium január 21-én még nem készítette el az egyes cikkekre vonatkozó januári tervét. Világos, hogy az ilyen úgynevezett tervszámoknak, amelyek a feladat elvégzése után születnek, semmi közük sincs a szocialista tervezéshez, ezek nem a sztálini elveknek megfelelő, mozgósító jellegű tervutasítások, mert hiszen akkor tűzik ki őket, amikor a feladatot már jól-rosszul elvégezték. Ilyen nem terv-, de tényszámok alapján mérni a teljesítést a szocialista statisztikához méltatlan cselekedet, a terv komolyságát veszélyezteti. A Statisztikai Hivatalnak és a minisztériumoknak ilyen esetben kötelességük a törvényellenesen módosított terveket visszautasítani.

Azonban még gyakran megtörténik, hogy a főosztályok, még gyakrabban, hogy a vállalatok nem az eredeti, de az általuk módosítani kívánt és még el nem fogadott terv után mérik a teljesítést. Ilyen esetekben két terv fut, a törvényesen jóváhagyott terv és a vállalat külön terve: ha a Hivatal nem rendelkezne párhuzamos adatokkal, akkor az ilyen torzításokat, a vállalat számára legmegfelelőbb tervvariáció önkényes alkalmazását nem tudná felderíteni.

A havi tervek hasonló módosítása decemberben is előfordult. A szerelőipar IV. negyedéves beralaptervét december 28-án több mint egy millió forinttal felemelte. A Könnyűipari Minisztérium ugyancsak december 28-án értesítette a Hivatalt, hogy 12 iparágban módosítani kívánja a havi operatív tervét. Ez a módosítás több iparágban a negyedéves terv lazítását jelentette volna. Ilyen utólagos tervmódosításokat a Hivatal a fennálló törvények értelmében nem vehetett figyelembe. Az ilyen tervszámok, amelyeket a tényszámok megközelítő ismerete alapján állítottak össze, elvesztik minden reális tartalmukat. Kétségtelen, hogy előfordulhatnak olyan váratlan körül-

mények, amelyek a terv eredeti célkitűzéseit megmásíthatják, de a kivételtől szabályt csinálni: a terv mozgósító jellegéről való lemondást, a tervnek mint kötelező érvényű utasításnak megtagadását jelenti.

Nemcsak a terv, de a tényt számok terén is jelentkezőnek a torzítások. A béralapellenőrzés bevezetése alkalmával, például a vállalatok egész sora jelentkezett azzal az igénnyel, hogy a teljes termelési érték számbavételénél a befejezetlen termelés állománykülönbségét is vegyék figyelembe. A tapasztalat szerint azonban ezeknél a vállalatoknál az állományváltozás egészen jelentéktelen volt és a termelési értékbe való iktatása ösztönzőleg hatott volna a forgóeszközök befagyasztására, a készárutermeles csökkentésére, nem is szólva arról, hogy a befejezetlen termésnek becslésén alapuló mérése következtében, megengedhetetlen pontatlanságot vitt volna a termelési érték megállapításába.

Gyakori az az eset, hogy a termelési érték mesterséges felduzzasztásával például minőségileg nem kifogástalan, vagy nem teljesen elkészült termékeknek az árutermeles értékébe való beszámításával érnek el egyes vállalatok kedvező tervteljesítést. Ilyen esetekben a kormány bűnös becsapásról van szó és a minisztériumoknak a legszigorúbban kell eljárni.

A párhuzamos feldolgozás, a Statisztikai Hivatal szerveinek helyszíni ellenőrzése hozzásegíti a minisztériumokat, hogy ezeket az eseteket felderítsék.

VII.

A gyakorlat azt mutatja, hogy a beszámolási rendszer helyességének, az adatok megbízhatóságának biztosításában igen nagy a jelentősége a Statisztikai Hivatal szervei által végrehajtott helyszíni ellenőrzéseknek. A Hivatal Iparstatisztikai főosztályának revizorai a minisztérium megbízottjával együtt a Granit Csiszolókoronggyárban december hó folyamán ellenőrzést hajtottak végre. A vizsgálat az adatok módszeres meghamisításának egész sor felháborító tényét derítette fel. Pl. beigazolódott, hogy a gyár edényrészlegénél a tárgyhót követő hónap első napjának termelését beleszámítják az előző havi termelésbe. A statisztikai osztály azokat a darabokat, amelyeket a tárgyhó utolsó napjának éjfélig a kemencéből kivettek, szintén hozzászámítja a havi termeléshez, bár azokon még két munkaműveletet kell elvégezni. A vállalat például október hónapban készárúként jelentett 18 tonnányi korongot, amit a MEO mint a gyártási előírásnak nem megfelelőt írásban kifogásolt. A vállalat műszaki vezetősége ennek ellenére utasítást adott ezeknek készárúként való számbavételére.

Mint ismeretes, a Népgazdasági Tanács a múlt évben határozatot hozott, hogy a vállalati termelés tervteljesítésének legjelentősebb mutatószáma az árutermeles terv teljesítése legyen. E rendelkezés ösztönzőleg hatott a vállalatok munkájára, csökkenteni volt hivatva a befejezetlen és félkészárú állományát, felszabadítani a vállalat forgóeszközei egy részét. Azonban egyes vállalatok úgy vélték eleget tenni az N. T. határozatának, hogy a valóságban nem megfelelő adatokat közöltek az árutermeles terv teljesítéséről és így sok esetben jogtalan prémiumhoz jutottak. Az Állami Ellenőrzési Központ vizsgálata kiderítette, hogy a Fémáru- és Szerszámgyár például augusztus—november hónapokban 68 esztergapaddal többet jelentett készárúként, mint amennyi a valóságban elkészült. A gyárban tartott vizsgálat

megállapította a készáruként jelentett gépek befejezéséhez egyenként még 190—220 munkaóra volt szükséges. A Budapesti Szerszámgyégyárban tartott ellenőrzés megállapította, hogy azokon a gépeken, amelyeket készáruként számoltak el, még hetekkel később is jelentős szerelési és javítási munkákat végeztek. Az Esztergomi Szerszámgyégyárban mintegy 400.000 forint értékben számoltak el novemberben olyan árutermelési értéket, amely a hó folyamán nem készült el. A hamis jelentések révén a vállalat több dolgozója jogtalan prémiumhoz jutott.

A statisztikai adatok ilyen vagy ehhez hasonló torzítását a Statisztikai Hivatal csak az esetben tudja felderíteni, ha a vállalatoknál rendszeres ellenőrző tevékenységet végez és ha figyelembeveszi a minisztériumok, az Állami Ellenőrző Központ vizsgálatainak eredményeit. Ennek az ellenőrzésnek — félreértés ne essék — nem a vállalat jó vagy rossz munkájára, nem az egyes hiányosságok konkrét okainak kiderítésére és azok orvoslási módjára kell kiterjednie, hanem az adatok hitelességére, a statisztikai fogalmak és utasítások betartására. Mert amennyiben ezek az adatok hitelesek és a vállalat a statisztikai fegyelmet és rendszert nem sérti meg, a rossz gazdálkodásnak nemcsak a tényeit, de okait is visszatükrözik a jelentések. (Ugyanígy természetesen a vállalat működésének kedvező eredményeit is.) Eppen ebben van a statisztikának, mint az ellenőrzés folyamatos, átfogó és összefüggő eszközének előnye, ezért kell e módszer pontossága és gyorsasága felett őrködni, minden torzítást szigorúan megtorolni.

VIII.

Végül még néhány szót a statisztika mellett a statisztikusokról. A legpontosabban és legátfogóbban, a legtudományosabb módszerekkel és a legjobb szervezethez kidolgozott statisztikai rendszer is csak az esetben éri el célját, ha a vállalatoknál, a minisztériumokban, a Központi Statisztikai Hivatalban dolgozó statisztikusok személyes felelősséget éreznek a hiteles adatok szolgáltatásáért, ha meglesz bennük „a szakmai becsületnek az a minimuma”, amelyről Sztálin elvtárs beszélt, és ha állandó harcot folytatnak az adatok meghamisítására, szépitgetésére irányuló irányzatok és befolyások ellen. Ehhez azonban — különösen a vállalatoknál — az is szükséges, hogy emelkedjék a statisztikusok megbecsülése. A statisztikus tekintélyét elsősorban saját jó munkája, az adatok hitelességét biztosító pártos szenvedélye emeli. Emellett azonban elengedhetetlen, hogy munkájuk növekvő színvonalával párhuzamosan a vállalat erkölcsileg és anyagilag is kifejezésre juttassa elismerését. Egyelőre a legtöbb vállalatnál még az a helyzet, hogy a statisztikus közel sem élvezi azt a megbecsülést, mint például a tervosztály, vagy a könyvelőség dolgozói. Ennek következménye, hogy a statisztikusok fluktuálása igen nagy. Pl. az iparstatisztikai oklevelet legkiválóbb minősítéssel elnyert száz iparstatisztikus közül negyven már nincs statisztikai munkakörben: a terv- vagy a pénzügyi osztályon dolgozik. A statisztikusok iránti figyelmetlenség, nemtörődömség lényegében a statisztika lebecsülését tükrözi. A minisztériumoknak, amelyek most felelősek a vállalatok statisztikai munkájáért, biztosítani kell, hogy a statisztikus helyzete a vállalaton belül megszilárduljon, meglegyen a tekintélye és lehetősége, hogy a helyi érdekektől mentesen kimutassa a vállalati munka jó vagy rossz ered-

ményeit. A gyakorlat — a beszámolójelentések emelkedő színvonala, a különböző statisztikai pályázatokra a vállalati statisztikusoktól beérkezett nagyszámú értékes pályamű — azt igazolja, hogy a vállalati statisztikusok zöme elsajátította a szocialista statisztika elveit, komoly képzettséggel rendelkezik, odaadóan végzi munkáját. A feladat jelenleg az, hogy a minisztériumok statisztikai osztályai mint legközelebbi munkatársaikra támaszkodjanak az üzemi statisztikusokra, adják meg számukra a szükséges támogatást.

*

Az előzőkben felvetett kérdések szervezeti megoldását a decentralizálás, a független hálózat megteremtése, az adatok egyrésznének párhuzamos feldolgozása, a statisztika helyessége és meghatározott rendszere feletti ellenőrző tevékenység és mindezeket az intézkedéseket egységbefoglaló beszámolási rendszer kiépítése fogja adni. Ez a statisztikai rendszer új fejlődési szakaszát jelenti. A Párt és a kormány fontos feladatokkal a termelés, a termelékenység, a munkaerő, az önköltség számbavételével bízta meg a statisztikusokat. Ezt a bizalmat a statisztikusok munkájuk minőségének emelésével, az adatok megbízhatóságának és gyorsaságának fokozásával érdemmelhetik ki.

A „SZOCIALISTA STATISZTIKA KÖNYVTÁRA“

című kiadványsorozatban

megjelent

A VÁLLALATON BELÜLI STATISZTIKA RENDJE FONODÁKBAN ÉS SZÖVŐDÉKBEN

Tárgyalja a tervezés általános szempontjait, a pamutfonodák és pamutszövődékek termelési és technológiai folyamatának főbb ismertetését, az ajánlott bizonylatok leírását, célját, tartalmát és összefüggését más bizonylatokkal, valamint a bizonylatok mintáit számszerű adatokkal kidolgozva és a bizonylatok útjának sematikus ábrázolását.

Ara: 13.— Ft.

KAPHATÓ

az **Állami Könyvterjesztő Vállalat** könyvesboltjaiban

FORDÍTSUNK NAGYOBB FIGYELMET AZ IPARI MUNKAÜGYI STATISZTIKA MUTATÓSZÁMAINAK ELEMZÉSÉRE*

A szovjet népnek Lenin—Sztálin nagy pártja vezetésével a háborúutáni években elért hatalmas sikerei nagy lépéssel vitték előre a kommunizmus teljes győzelmének ügyét a Szovjetunióban.

A szocialista gazdaság háborúutáni helyreállításának és továbbfejlesztésének hatalmas sikereiben nagy és mindinkább növekvő jelentősége van a munka és a munkabér helyes megszervezésének. A munkaigényes és nehéz munkák gépesítési színvonalának emelése, a munkaerőhullámzás megszüntetése, a munkaidő teljes kihasználása, a munkások, mérnökök és technikusok képzettségének emelése, alkotó kezdeményezésük széleskörű kibontakozása, az ösztönző munkabérrendszerek széleskörű alkalmazása és sok egyéb tényező azok, amelyek a szocialista tervgazdaság fejlődésének egyik legfontosabb gazdasági törvényét: a munkatermelékenység szakadatlan növekedését meghatározzák. Ismeretes, hogy az ipari munkások munkatermelékenysége 1950-ben a háborúelőtti 1940. évhez viszonyítva az ötéves tervben megállapított 36% helyett 37%-ra emelkedett. A munkatermelékenység az építőiparban 1950-ben 23%-kal haladta meg az 1940. évi színvonalat.

A munkatermelékenység emelésének kérdései igen nagy jelentőségűek valamennyi népgazdasági ágban és különösen az iparnak, az egész szovjet népgazdaság vezető ágának, fejlődése szempontjából. Az ezekkel a kérdésekkel kapcsolatos statisztikai munkára igen nagy figyelmet kell fordítani. Ezt annál inkább hangsúlyozni kell, minthogy a szövetségi köztársaságok, vidékek és területek számos statisztikai hivatala a statisztikai anyag közzétételével kapcsolatos munkája során nem foglalkozik kielégítően a munka kérdéseivel és ezáltal nem nyújt segítséget az ezen a területen meglévő tartalékok feltárásához és mozgósításához.

*

A munkaügyi statisztika a munkaerő létszámát, állományi összetételét és felhasználását, valamint a szovjet népgazdaságon belüli reprodukciójának feltételeit vizsgálja. A munkaügyi statisztika központi feladata, hogy statisztikai módszerekkel és eljárásokkal ellenőrizze az állami munkaerő- és

munkabérterv teljesítését. A munkaügyi statisztikának idejében fel kell tárnia a ki nem használt tartalékokat és lehetővé kell tennie a munka és bérezése megszervezésének további megjavítását.

A szovjet munkaügyi statisztika Marx, Engels, Lenin és Sztálin tanításain alapszik. A munka szovjet megszervezésének legfontosabb elvi alapjait Lenin és Sztálin elvtárs adták meg és dolgozták ki. A szovjet munkaügyi statisztika számára rendkívül nagyjelentőségű Sztálin elvtársnak a gazdasági funkcionáriusok 1931. évi júniusi értekezletén és a sztahanovisták első szovjetuniói tanácskozásán 1935 novemberében mondott beszéde. Sztálin elvtársnak a munka szocialista megszervezésének alapelveiről adott tanítása egyúttal a szovjet munkaügyi statisztika mutatószámrendszere felépítésének és megszervezésének programmjául szolgál ugyanakkor a munkaügyi statisztika a társadalomgazdasági statisztika más ágaival együtt az államigazgatás és a szocialista népgazdaság tervszerű vezetése követelményeinek van alárendelve.

Teljesen más a rendeltetése a munkaügyi statisztikának a tőkés országokban. Ott a hivatalos munkaügyi statisztika tudományellenes, meghamisított statisztika, amelyet a burzsoázia arra használ fel, hogy a munkásosztály helyzetét mindenféleképpen megszeépítse és a kapitalizmus gyógyíthatatlan fekélyeit elkendőzze. Különösen meghamisítja a polgári statisztika az olyan fontos munkaügyi-statisztikai mutatószámokat, mint a foglalkoztatottság és munkanélküliség, munkabér és a létfenntartási költségek.

A polgári statisztika a statisztikai adatok gyűjtése és feldolgozása terén az aljas módszerek egész rendszerét alkalmazza. Abból a célból, hogy eltitkolja és csökkentse a kapitalisták jövedelmét s ugyanakkor felduzzassa és megnövelje a munkásosztály jövedelmét, a dolgozók munkabér-alapjába számítja a részvénytársaságok igazgatóinak évi sokszázezer dolláros fizetését. Az átlagos nominálbért csak a foglalkoztatott munkásokra számítják ki, azaz a munkanélküliek hatalmas, egyre növekvő számának figyelembevétele nélkül. Emellett széles körben alkalmazzák a megkülönböztetés nélküli „átlag”-számok tudományellenes módszerét, aminek segítségével eltitkolják a férfiak és a nők, a fehérek és feketék munkabére közötti különbséget, stb.

Teljesen hamis a hivatalos munkanélküliségi statisztika. A burzsoáz sajtóban közzétett adatok a munkanélküliek tényleges létszámát többszörösen csökkentik. A munkanélküliség tényleges nagyságának durva meghamisítása céljából a polgári statisztika a részleges munkanélkülieket, azaz azokat a munkásokat, akiket nem teljes munkaidőn át foglalkoztatnak, nem a munkanélküliek közé számítja, hanem a teljes munkaidőn át foglalkoztatott munkások közé, nem számítja a munkanélküliek közé az első ízben munkát kereső fiatalokat, s számos más aljas módszerrel dolgozik.

Rendkívül nagyméretű a hamisítás a reálbérindexek kiszámításánál. Itt a munkabér nagyságára vonatkozó bűnös és hamis számításokat a drágaság tényleges, feltartóztathatatlan növekedését elkendőző létfenntartási költségindexekre vonatkozó nem kevésbé bűnös és hamis adatokkal egészítik ki.

Mіндеzeknek a meghamisító eljárásoknak leleplezése a szovjet közgazdász-statisztikusok elodázhatatlan feladata.

A Szovjetunió népgazdaságának növekedése nagyszámú szakképzett munkaerőt kíván. A munkások és alkalmazottak létszáma 1950 végén a Szovjetunióban 39 200 000 fő volt, ami az 1940. évvégi létszámot 7 700 000 fővel múlta felül.

A Szovjetunióban a munkaerő reprodukcióját az állami terv határozza meg és az a dolgozók anyagi és kulturális színvonalának állandó emelkedésén alapszik.

Az ipar, építőipar és közlekedés szakképzett munkaerővel való ellátásának alapvető forrása a Sztálin elvtárs kezdeményezésére közvetlenül a Nagy Honvédő Háború előtt létrehozott állami munkaerőtartalékok rendszerében folyó szakmunkásképzés.

A munkaerő tervszerű reprodukciójának másik forrása a gazdasági szervezeteknek a kolhozokkal és kolhozparasztokkal kötött szerződése alapján szervezett munkástoborzás. Emellett a szocialista állam hatalmas méretekben biztosítja a dolgozók tanulását és képzettségének emelését közvetlenül a termelésben.

Az ipari vállalatok havi beszámolójelentéseiben található adatok, valamint a Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatalának szervei által éventéként lebonyolított egy időpontra vonatkozó számbavételek (állapotfelvételek) alapján a munkások és alkalmazottak nem- és korszerinti, a munkások szakma szerinti, tarifális bérosztályok és megszakítatlan szolgálati idő szerinti megoszlására vonatkozóan nyert adatok gazdag anyagot nyújtanak az állami tervnek a munkaerőlétszám és állományi összetétel területén való teljesítése elemzésére.

Ennek az elemzésnek első lépcsője a munkások és alkalmazottak tényleges létszámának a tervszerinti létszámmal való összehasonlítása. Ez az összehasonlítás lehetővé teszi mindenekelőtt azoknak a részlegeknek (vállalat, tröszt, főhatóság) elhatárolását, amelyeknél terven felüli létszám van, azoktól a részlegektől, amelyeknél a munkaerő tényleges létszáma a terv színvonalán van, illetve ahol ez az állami tervben előírányzott létszámnál alacsonyabb. Természetesen minden egyes olyan esetet, amikor a munkások és alkalmazottak létszáma meghaladja a tervszerinti létszámot, gondosan felül kell vizsgálni az ezt előidéző okok feltárása céljából. Helyesen kell felismerni a munka és a termelés olyan megszervezését, amely mellett a termelési terv túlteljesítése elsősorban a munkatermelékenység emelkedésének és nem a személyzeti létszám tekintetében megadott tervfeladat túllépésének következménye.

Teljesen tűrhetetlenek, s a statisztikai szervek részéről komoly bírálatban részesítendőek azok az esetek, amikor egyes vállalatok a megállapított ipari termelési tervüket a tervszerinti munkáslétszám túllépési fokához viszonyítva kisebb mértékben teljesítik túl (sőt, nem teljesítik a termelési tervfeladatot). Az ilyen esetek azt mutatják, hogy az adott ipari vállalatok a munkatermelékenység emelésére vonatkozóan megállapított tervfeladatukat nem teljesítették.

A munkaerőlétszám-terv teljesítésére vonatkozó adatok elemzésénél komoly figyelmet kell fordítani az ipari vállalatok személyzete állományi összetételének elemzésére. Ennek az elemzésnek célja a megállapított állományi létszám terén előforduló feleslegek és az egyes munkáskategóriák létszáma közötti arányok helyességének feltárása. Fontos emellett az

alapvető termelésben foglalkoztatott munkások létszáma növekedésének fokát és az adminisztratív-igazgatási személyzet létszámának csökkenését is elemezni.

A Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatalának szervei az említett elemzés céljára gazdag statisztikai anyaggal rendelkeznek. Elsősorban az ipari vállalatok személyzetének állományi összetételét kell tisztázni, ami lehetővé teszi, hogy az ipari termelőszemélyzetnek és az ipari vállalatok mellett működő nem ipari jellegű szervezetek személyzetének részarányát megállapítsuk. Szükséges továbbá, hogy gondosan elemezzük az ipari termelőszemélyzetnek az alapvető kategóriák (munkások, ipari tanulók, mérnök-műszaki személyzet, tisztviselők, kisegítő személyzet, őrség) szerinti összetételét. Különös figyelmet kell fordítani emellett a munkások és tisztviselők helyes létszám-arányának feltárására.

Az ipari termelőszemélyzet összetételének vizsgálata céljából az ipari vállalatokat az ipari termelés terjedelme és az egyes személyzeti kategóriák létszáma szerint csoportosítani kell. Ezenkívül fontos, hogy a személyzet összetételét mind az azonos iparágba tartozó egyes vállalatok, mind a különböző iparágakba tartozó vállalatok szerint is összehasonlítsuk. Teljes mértékben fel kell itt használni azt az anyagot, amelyet a személyzet állományi összetételének nem, kor, szolgálati idő, szakma és szakképzettség szerinti évenként végrehajtott, egyidőpontra vonatkozó számbavétele biztosít (a képzettséget, mint ismeretes, a munkásoknak és ipari tanulóknak a tarifális bérsztyályok szerinti megoszlására vonatkozó adatok alapján vizsgálják).

A munkásoknak és az alkalmazottaknak az adott vállalatnál megszakítás nélkül eltöltött szolgálati idő szerinti megoszlásáról az egyidőpontra vonatkozó számbavétel során nyert adatoknak igen nagy népszerűségi jelentőségük van, minthogy ezek közvetlenül választ adnak arra a kérdésre, hogy a termelés részére az állandó káderek biztosítva vannak-e. Más oldalról ezeknek az adatoknak nagy jelentőségét az határozza meg, hogy a munkaerőhullámzás alakulását jellemzik. Világos, hogy minél kisebb a hullámzás, annál magasabb az adott vállalatnál megszakítás nélkül eltöltött szolgálati idő és megfordítva. Meg kell jegyezni, hogy a statisztikai irodalomban és a gyakorlati statisztikai munka területén a munkaerőhullámzás vizsgálati módszereinek kérdése távolról sincs kellőképpen kidolgozva. Közismert dolog, hogy mennyire helytelen a hullámzásmutatót a munkaerőforgalom, azaz a belépő és kilépő munkások számának mutatószámával azonosítani.

Ez a statisztikai hivatalokra azt a kötelezettséget rója, hogy gondosan vizsgáljuk azokat az okokat, amelyek miatt a munkások az adott vállalat-tól eltávoztak. A jelenleg érvényben lévő ipari munkaügyi statisztikai beszámoló jelentés (elsősorban a 2. sz. minta) az erre a célra szükséges összes mutatószámokat tartalmazza.

E mutatószámoknak megfelelően a hullámzáshoz kell számítani minden olyan esetet, amikor a munkások önkényesen hagyják el munkahelyüket. Ezenkívül különös figyelmet kell fordítani közvetlenül a vállalatnál azoknak az okoknak feltárására és tisztázására, amelyek alapján a vállalat igazgatósága a munkások elbocsátását elrendelte. A munkásoknak a vállalat igazgatósága rendelkezésére történt elbocsátása okainak gondos elemzése lehetővé teszi, hogy a munka megszervezése és tervezése terén felmerülő hiányosságokat feltárják.

Az állandó szakképzett káderek biztosításának kérdését a statisztikai hivataloknak központi kérdésként kell kezelniök, mert, amint azt Sztálin elvtárs tanítja: „... olyan állandó munkásállomány nélkül, amely a termelés technikáját többé-kevésbé már elsajátította és az új gépekhez hozzá szokott — lehetetlen előrehaladnunk, lehetetlen a termelési tervek teljesítésünk. Ellenkező esetben a munkásokat minden alkalommal újra kellene betanítanunk, az idő felét betanításukra kellene fordítanunk, ahelyett, hogy ezt az időt a termelés számára használnánk ki.”¹

Bármennyire is nagy a munkaerő létszámára és állományi összetételére vonatkozó statisztikai mutatószámok jelentősége, nem szabad a munkaerő-terv teljesítésének elemzését csak e mutatószámok vizsgálatára korlátozni, minthogy végső elemzésben ezek a mutatószámok főként a rendelkezésre álló munkaerőállományt jellemzik és nem tárják fel a munkaerő felhasználásának fokát. Erre a célra — a munkaerők felhasználásának jellemzésére — a 2. sz. mintában és az ipari vállalatok megfelelő speciális beszámolójelentés-mintáiban a munkaidő kihasználására vonatkozóan található mutatószámok használhatók fel.

A munkaidő kihasználásának számbavétele lehetővé teszi, hogy megállapítsuk a munkaidő teljes naptári alapjának nagyságát és pontos jellemzést adjunk a termelésben felhasznált és fel nem használt munkaerő részarányáról a ki nem használt munkaidő összetételének részletes kimutásával.

E mutatószámok elemzését a statisztikai hivataloknak központi kérdésként kell kezelniök, minthogy a munkakerülések és a munkaidőveszteségek felszámolása az ipari termelés további fokozásának fontos forrása.

A munkaidő kihasználási mutatószámainak elemzésére különböző módszereket és eljárásokat lehet javasolni. Kétségtelenül nagy jelentőségű például a termelés szempontjából kihasználható maximálisan lehetséges munkaidőalap megállapítása és a ténylegesen teljesített munkaidővel való összehasonlítása. Lehet azonban, hogy az elemzés céljára például az a legmegfelelőbb, ha kiszámítjuk az egy állományba vett dolgozóra eső munkaidő-kihasználás átlagos mutatószámát. Ezek a mutatószámok éppen ebben a formában adnak pontos jellemzést az egy dolgozóra eső naponkénti munkaidőkihasználásról.

*

Igen nagy jelentősége van az állami terv teljesítése elemzésének a munkabér területén. Ennek az elemzésnek az a feladata, hogy feltárja a bérezés megszervezésében felmerült hiányosságokat, amelyeknek felszámolása a munkatermelékenység további emelésének lényeges tényezője.

A szocialista társadalomban a munkabér lényegét tekintve alapvetően különbözik a kapitalista társadalomban fízett munkabértől. A Szovjetunióban a munkabéralap a nemzeti jövedelemnek az a része, amely a munkások és alkalmazottak egyéni fogyasztására kerül, és pedig a munka bérezésének a szocializmusban megváltozhatatlanul érvényes alapelvének megfelelően: mindenkitől képessége szerint, mindenkinek munkája szerint. Az az elv, mely szerint a végzett munkát annak mennyisége és minősége szerint fizetik meg, a szocializmusban a társadalmi ösztönzőknek és a dol-

¹ Sztálin Művel, 13 kötet, 55 old. oroszul és u. a., Szikora, Budapest, 1951, 58. old.

gozóknak saját munkájuk eredményében való személyes anyagi érdekelt-ségének harmonikus összekapcsolásán alapszik. Sztálin elvtárs arra tanít: „... a szocializmus nem tagadja, hanem összeegyezteti az egyéni érdekeket a közösség érdekeivel. A szocializmus nem hagyhatja figyelmen kívül az egyéni érdekeket. A személyi érdekek legteljesebb kielégítését csak a szocialista társadalom adhatja meg. Sőt, — a szocialista társadalom jelenti a személyiség érdekei megvédésének egyetlen szilárd biztosítékát.”²

A munkások és alkalmazottak reálbérének és más jövedelmeinek, valamint a parasztok jövedelmeinek szakadatlan növekedése a szocialista gazdasági rendszer fejlődésének egyik legfontosabb törvénye. Ismeretes, hogy a munkások és alkalmazottak jövedelmeinek, valamint a parasztság jövedelmeinek összege 1950-ben a háborúelőtti 1940. évhez viszonyítva, összehasonlító áron számítva, 62% -kal emelkedett.

A Szovjetunióban a pénzbeli munkabér nem meríti ki a munkások és alkalmazottak összes jövedelmét. A Szovjetunió lakossága az egyéni pénzbeli munkabéren felül az államtól a munkások és alkalmazottak társadalombiztosítása keretében segélyeket és egyéb juttatásokat kap; az állam a társadalombiztosítás terhére nyugdíjakat fizet; ingyenesen, illetve kedvezményes áron biztosítja a dolgozók részére a szanatóriumok, üdülőtthonok és gyermekvédő intézmények igénybevételét; a sokgyermekes és egyedülálló anyák segélyben részesülnek; biztosítja az állam az ingyenes orvosi segélyt; úgyszintén az állam terhére történik a dolgozók ingyenes oktatása és képzettségének emelése; a tanulók ösztöndíjat kapnak; stb., stb. Az összes munkások és tisztviselők évente legalább két hétig tartó, a szakképzett dolgozók még hosszabb tartamú fizetett szabadságot kapnak. A Szovjetunió lakossága csupán 1950-ben az említett juttatások és kedvezmények keretében több mint 120 milliárd rubelt — azaz háromszor annyit, mint 1940-ben — kapott az államtól.

A munkabéralap felhasználásának elemzésénél nem szabad (mint ahogy ez a statisztikai gyakorlatban igen gyakran előfordul) a ténylegesen kifizetett munkabéralapnak és a tervszerinti munkabéralapnak egyszerű összehasonlításával megelégedni. A dolog lényege az, hogy a tervszerinti munkabéralapnak a többi tervfeladattól függetlenül és elszakítva, önmagában véve nincs jelentősége. Mint tudjuk a tervszerinti munkabéralap nagyságát a munkások és alkalmazottak tervszerinti létszáma és a tervszerinti átlagos munkabér alapján határozzák meg. A munkások és alkalmazottak tervszerinti létszámát pedig a maga során az ipari termékkibocsátás tervszerinti nagysága, valamint a munkatermelékenység tervszerinti színvonala alapján állapítják meg. Ily módon tehát végső elemzésben a tervszerinti munkabéralap függ az ipari termékkibocsátás állami tervben megállapított nagyságától. Ezze² összefüggésben a munkabérterv teljesítésének elemzésénél az úgynevezett viszonylagos munkabéralap-megtakarítások (illetve az eredménytől függően viszonylagos túlkidadások) módszerét kell alkalmazni. E módszer lényege abban áll, hogy először is az ipari össztermelési terv teljesítési százalékából kiindulva pontosan meg kell állapítani a tervszerinti munkabéralapot és azután a beszámolási (tényleges) munkabéralapot össze kell hasonlítani a megállapított tervszerinti munkabéralappal.

² Sztálin: A leninizmus kérdése. 10. kiadás. 602. old., oroszul.

A munkabér-túlkiadások elleni harc a munkaügyi statisztika egyik legfontosabb feladata. Ezért a statisztikai hivataloknak gondosan vizsgálniuk kell a munkabéralap összetételét és fel kell tárniok ennek alapján a munkatermelékenység további emelésének tartalékait és a munka megszervezése megjavításának lehetőségeit a vállalatokban.

A munkabéralap összetételének elemzése lehetővé teszi, hogy megállapítsuk a munkatermelékenység növelése tekintetében nem egyforma hatékonyságú és hatású különböző munkabérrendszerek szerepét. Az iparban jelenleg érvényben lévő beszámolójelentés alapján például megállapítható, hogy az általános munkabéralapban milyen szerepe van a időbér-, a prémiumos időbér-, az egyszerű (arányos) darabbér- és a progresszív darabbérrendszereknek. A munkabér összetételének vizsgálata lehetővé teszi, hogy feltárjuk azokat az általános munkabéralapból eszközölt kifizetéseket, amelyek arra mutatnak, hogy a termelés és a munka megszervezése terén a normálistól eltérő jelenségek, hiányosságok vannak. Ilyenek például a darabbérek részére a normális munkafeltételektől eltérő feltételek miatt fizetett pótlékok, túlórapótlékok, stb.

A munkabéralap összetétele elemzésének jelentősége azonban egyáltalában nincs kimerítve a mondottakkal. Ennek az elemzésnek közgazdasági jelentősége továbbá abban áll, hogy lehetővé teszi a napi és óramunkabéralap nagyságának megállapítását. Mint tudjuk, a napi és óramunkabéralap nem jelenti a havi munkabéralap megfelelő naptári hányadrészét és az egyik vagy másik alapba tartozó munkabérelemek önálló számbavételével számítjuk ki: a napi munkabéralap a teljesített munkanapokért, az óramunkabéralap pedig a teljesített munkaórákért járó munkabérek összege. Míg a havi munkabéralap magában foglalja az összes munkabéreket, köztük azokat is, amelyek nem az adott beszámolási időszak alatt végzett munka közvetlen megfizetései (például a rendes szabadság idejére fizetett munkabér, a korpótlék, a szoptatós anyák kedvezményes óráira fizetett munkabér, stb.), a napi munkabéralap a havi munkabéralap olyan része, amely nem foglalja magában például a szabadság idejére fizetett munkabért a korpótlékot, a teljes műszakállás esetében fizetett munkabért, stb. Ennek az elvnek megfelelően az óramunkabéralap a napi munkabéralapnak olyan része, amely nem foglalja magában például a túlórákért kifizetett munkabéreket, a folyó (műszakon belüli) állások után kifizetett munkabéreket, a szoptatós anyáknak a gyermekük táplálására biztosított kedvezményes idő után fizetett munkabért, stb.

Ily módon tehát a három munkabéralap és az átlagos (havi, napi és óra) munkabér elemzésének közgazdasági jelentőségét az határozza meg, hogy minden egyes felsorolt munkabérfajtának a teljesített és a nem teljesített munkaidő meghatározott mutatószáma felel meg. Más szavakkal ez azt jelenti, hogy az átlagos havi, napi és óramunkabér növekedésének ütemében mutatkozó különbségek a munkaidőkihasználás jellegétől és feltételeitől függenek. A teljes műszakállás növekedése esetében például az átlagos napi munkabér növekedésének üteme el fog maradni az átlagos havi munkabér növekedésének ütemétől; a folyó (műszakon belüli) állások és a túlóramunka növekedése esetében az átlagos óramunkabér növekedésének üteme alacsonyabb lesz, mint az átlagos napi munkabér növekedésének üteme. Következésképpen, a különböző átlagos munkabérek növekedési üte-

mének összehasonlítása elősegíti a munkaidőkihasználás alakulásának a munkabér nagyságára gyakorolt befolyása megállapítását és igen értékes anyagot ad a munka és az ipari termelés további növelésének jobb megszervezéséhez.

A munka és a termelés szocialista megszervezése azt jelenti, hogy a munkatermelékenység növekedési ütemének túl kell szárnyalnia az átlagos munkabér növekedési ütemét, ami többek között egyik igen fontos tényezője az ipari termelési önköltség csökkentésének. A munkabér növekedését a munkatermelékenység növekedésével összehasonlítva a statisztikai hivataloknak ellenőrizniök kell, hogy a munkatermelékenység gyors növekedését biztosító fentemlített elveket betartják-e.

Az állami munkatermelékenységi terv teljesítésének elemzése a munkaiügyi statisztika egyik központi feladata.

Marx azt írta, hogy a munkatermelékenység emelkedése „... éppen abban áll, hogy az eleven munka aránya csökken, a múltban végzett munkáé pedig növekszik, de oly módon, hogy az áruban megtestesült munka összmenyisége csökken; következésképpen tehát az eleven munka mennyisége jobban csökken, mint ahogy a múltban végzett munka mennyisége növekszik.”¹

A munkatermelékenység emelkedését a társadalmi munkamegtakarítás fejezi ki, azaz a termék előállításához társadalmilag szükséges munkaidő csökkenése.

A munkatermelékenységnek a szocialista rendszer győzelme szempontjából való döntő jelentőségére a bolsevik párt zseniális vezetői, Lenin és Sztálin ismételtlen rámutattak. A munkatermelékenység állandó és magasfokú emelkedésének igen nagy jelentősége van a Szovjetunió alapvető gazdasági feladatának — túlszárnyalni a legfejlettebb kapitalista országokat az egy főre eső ipari termelés nagysága tekintetében — megoldása szempontjából.

A munkatermelékenység fejlődésében a döntő erő a szocialista munkaverseny és annak magasabb formája — a Sztahanov-mozgalom.

A munkatermelékenység emelkedését egész sor tényező határozza meg, amelyek közül a fontosabbak a következők: a munkaigényes és nehéz munka gépesítése; a termelés villamosítása; az élenjáró technika és technológia bevezetése és még jobb elsajátítása; a dolgozók általános képzettségi és kulturális-technikai színvonalának, termelési aktivitásuknak és kezdeményezésüknek emelése; a munka bérézése terén a szocialista elv következetes megvalósítása; a munkaidő teljes kihasználása; a munkafegyelem emelése és a munka helyes megszervezése; a munkaerőhullámmérés felszámolása; a munka műszaki normázása, azaz a dolgozó tömegeknek az élenjárók színvonalához való felcsatlakozását biztosító műszakilag megalapozott haladó teljesítménynormák bevezetése.

Az összes ilyen tényezők mindenoldalú elemzése, az élenjáró munkások — a termelés újítói — tapasztalatának részletes vizsgálata és tömegmérésekben való elterjesztése, a statisztikai hivatalok figyelmének középpontjában kell, hogy álljanak. Ennek az elemzésnek elő kell segítenie a munkatermelékenység további emelését biztosító tartalékok teljesmértékű feltárását. Az elemzésnél fel kell használni a munkatermelékenységnek nem csak az értéki mutatószámait (amelyeket az ipari össztermelés adatai alapján számítanak

¹ Marx: A tőke, III. kötet, 1949. 271 old., oroszul.

ki), hanem a természetes mutatószámait is azokban az esetekben, amikor ez lehetséges (azonos terméket előállító iparágak tekintetében). Különös figyelmet kell emellett fordítani a havi (negyedévi, félévi, évi) napi és az óránkénti munkatermelékenység fejlődési ütemének lehetséges különbségeire.

Az óra-munkatermelékenység, mint ismeretes, a munkatermelékenységet a munkásnak közvetlenül a termelésre fordított munkaidejére vonatkozóan jellemzi. A napi munkatermelékenység nemcsak az óramunkatermelékenységtől, hanem a munkanap tényleges tartamától is függ. Következésképpen adott óra-munkatermelékenységi színvonal mellett a napi munkatermelékenység az egyik időszaktól a másik időszakig a munkanap különböző kihasználási fokától függően ingadozhat. Ugyanez vonatkozik a havi munkatermelékenységre is, amely a napi munkatermelékenységtől és a munkahónap (napokban mért) tényleges tartamától függ. Változatlan napi munkatermelékenységi színvonal mellett a havi munkatermelékenység azzal kapcsolatban, hogy a különböző időszakokban különböző számú teljesített munkanap van, lényegesen megváltozhat. Ilymódon tehát teljesen nyilvánvaló, hogy a havi, napi és óra-munkatermelékenység különböző üteme az egyes időszakokban a munkanap és munkahónap kihasználási fokának különbözőségétől függ.

Ebből következik, hogy ha a munkanap kihasználása (a folyó — műszakon belüli — állások és az egyéb munkaidővesztések csökkentése következtében) a beszámolási időszakban a bázisidőszakhoz viszonyítva megjavul, akkor a napi munkatermelékenység növekedése túlszárnyalja az óra-munkatermelékenység növekedését. Megfordítva, a munkanap kihasználásának rosszabbodása következtében a napi munkatermelékenység növekedésének üteme elkerülhetetlenül elmarad az óra-munkatermelékenység növekedési ütemétől.

Ugyanez figyelhető meg a havi és napi munkatermelékenység növekedési üteme közötti összefüggés vizsgálatánál. A munkahónap legteljesebb kihasználása (a munkakerülések, állások és a munkától való egyéb távolmaradások napjainak csökkentése) következtében a havi munkatermelékenység növekedése, a napi munkatermelékenység növekedési üteméhez képest elkerülhetetlenül magasabb lesz. Megfordítva, a munkahónap kihasználásának rosszabbodása esetében a havi munkatermelékenység emelkedése elmarad a napi munkatermelékenység emelkedésétől. Más szavakkal ez azt jelenti, hogy a három említett munkatermelékenységi mutatószám a munkaidőkihasználás alakulásának hatását különbözőképpen mutatja ki. Ezért kell tehát nemcsak a havi, hanem a napi és az óra-munkatermelékenység dinamikáját is gondosan vizsgálni és ezen az úton a munkaidő teljes kihasználása tekintetében a munkatermelékenység további emelésének tartálékait feltárni. Az iparban jelenleg érvényben lévő évi és havi munkaügyi statisztikai beszámolójelentés az elemzés céljára az összes szükséges statisztikai anyagot biztosítja.

A munkatermelékenység emelését biztosító tartalékok feltárásával szoros összefüggésben van a darabérmunkások teljesítménynormái teljesítésének számbavétele. A műszakilag megalapozott normáknak a szocialista tervgazdaság szempontjából tekintett hatalmas jelentőségére Sztálin elvtárs mutatott rá a sztahanovisták első szovjetuniói tanácskozásán mondott történelmi beszédében.

„Technikai normák nélkül a tervgazdaság lehetetlen. A technikai normák kellenek azonkívül arra is, hogy az elmaradt tömegeket az élenjárók előbbre vigyék. A technikai norma — nagy szabályozó erő, mely a termelésben a munkások széles tömegeit a munkásosztály élenjáró elemei köré csoportosítva szervezi meg.“⁴

A statisztikai hivataloknak ellenőrizniük kell a normamegállapítás állapotát a vállalatokban, fel kell tárni azokat az eseteket, ahol a teljesítménynormák alacsonyan vannak megállapítva, nem mozgósítanak, sőt a termelés növekedését visszatartják és a megfelelő párt- és gazdasági szervezetek előtt fel kell vetniük a kérdést a normamegállapítás hibás módszereinek felszámolása tárgyában.

Az ipari vállalatoknál jelenleg érvényben lévő beszámolójelentés hatalmas operatív jelentősége a munka normalizálása szempontjából abban áll, hogy a teljesítménynormák átlagos teljesítési százalékára vonatkozó mutatószámokon kívül az adott vállalat összes darabbérben dolgozó munkására vonatkozóan a munkásoknak a normateljesítés foka szerinti csoportosítását is tartalmazza. E csoportosítás adatainak elemzése lehetővé teszi, hogy a megállapított teljesítménynormákat különböző okok miatt nem teljesítő munkások csoportjait feltárjuk és kidolgozzuk azokat az intézkedéseket, amelyek a normák teljesítését az összes munkások számára biztosítják, ami már magában véve a munkatermelékenység további emelésének és az ipari termelés terjedelme növelésének közvetlen tartaléka. Ez a csoportosítás lehetővé teszi továbbá, hogy feltárjuk azokat a munkáscsoportokat, amelyek sokkal túlteljesítették a megállapított normákat, aminek igen nagy jelentősége van a haladó teljesítménynormák tisztázása, az élenjáró munkások, sztahanovisták tapasztalatainak elterjesztése és a munkatermelékenység legmagasabb példáinak elérése szempontjából.

A gépgyárak beszámolójelentésében a megállapított teljesítménynormák túlteljesítését mind a naptári napok, mind a teljesített munkaidő szempontjából számbaveszik. E két mutatószám közgazdasági értelme általában véve ugyanaz, mint az óránkénti és napi munkatermelékenység mutatószámai.

A naptári napok és a teljesített munkanapok szerint számított normatúlteljesítés százalékainak összehasonlítása feltárja a munkaidővesztéseknek e százalék csökkenését előidéző negatív hatását és ezáltal segítséget nyújt a munkatermelékenység emelését biztosító tartalékok feltárására. Ezért az állások és a munkaidővesztések okai vizsgálatának és az azok kiküszöbölését célzó javaslatok kidolgozásának fontos helyet kell elfoglalnia a statisztikai hivatalok elemző munkájában.

*

Általánosságban és rövid vonásokban ezek a munkastatisztikai anyag gazdasági elemzésének egyes kérdései az iparban. Itt az egyes olyan kérdésekkel, amelyek lényegüknél fogva külön cikkben speciális megvilágítást kívánnak, nem foglalkoztunk. Ilyenek például a munkatermelékenység növekedési üteme kiszámításának módszerei az ipari termelésnek az érvényben

⁴ Sztálin: A leninizmus kérdései, 11. kiadás, 502. ojd., oroszul és u. a., Szikora, Budapest, 1949, 595. old.

lövő nagybani árakon való számbavételére való áttérés esetében. E kérdés megoldása az ipari termelés fizikai terjedelme számbavételi módszereinek előzetes meghatározását kívánja és önálló tárgyalást igényel.

A munkaügyi statisztikai anyag fent kifejtett elemzési módszereit és eljárásait természetesen nem fejtettük ki teljes részletességükben. Kétségtelen, hogy a statisztikai hivatalok, vállalatok és főhatóságok gyakorlati munkája a munkaügyi statisztikai anyag elemzésének tartalmát nagy mértékben gazdagítja, a szovjet munkaügyi statisztikát a legmagasabb fokra emeli.

Az állami statisztika dolgozói, ha bátran feltárják a munka és munkahely területén mutatkozó hiányokat és tartalékokat, akkor ezzel aktívan hozzájárulnak a szocialista termelés és munkatermelékenység további, még magasabbfokú emeléséhez, a kommunizmus teljes győzelméért folytatott harc legfontosabb feladatának megoldásához.

A „SZOCIALISTA STATISZTIKA KÖNYVTÁRA”

című kiadványsorozatban

január folyamán jelenik meg

AZ 1949. ÉVI NÉPSZÁMLÁLÁS

Tanulmányokat közöl az 1949. évi népszámlálásról.

AZ EGÉSZSÉGÜGYI STATISZTIKA ALAPJAI

a szocialista egészségügyi statisztika kérdéseivel foglalkozik. Bemutatja a statisztika — ezen belül az egészségügyi statisztika — szerepét a szocialista tervgazdaságban. Három fejezetre oszlik: 1. általános statisztika, 2. demográfia, 3. egészségügyi intézmények statisztikája.

ELŐJEGYZHETŐK A

STATISZTIKAI KIADÓVÁLLALATNÁL

BUDAPEST II, KELETI KÁROLY-UTCA 5, I. EMELET I.

Telefon: 350—126, 130-as mellék

AZ UTÓKALKULÁCIÓ ÉS AZ ÖNKÖLTSÉGI TERVEZÉS HIÁNYOSSÁGAI RÓL

A III. NEGYEDÉVI MÉRLEGBESZÁMOLÓ TAPASZTALATAI

A SZK (b) Pártja XVIII. Országos Kongresszusának határozatai — többek között — lerögztik, hogy „az üzem helyes igazgatási munkájának érdekében ismerni kell az egyes termékekre fordított tényleges költségeket, az önköltségi ár főbb elemei szerint”... — s nincs ma a Szovjetunióban olyan vállalat, üzem, mely ezen követelménynek eleget ne tenne.

A magyar gyárparban a MDP II. Kongresszusának határozatai nyomán, 1951-ben kezdünk behatóbban foglalkozni a gyártmányok önköltségének mérésével, annak számszerű vizsgálatával, hogy vállalatunk milyen eredményeket érnek el az önköltségcsökkentés területén. Az önköltség mérésénél forint összegekben kell jelentkeznie azon mozgalmak eredményeinek is, amelyeket a magyar dolgozóknak a munkához való megváltozott viszonya teremtett: a Gazda-mozgalomnak, a Csorba-mozgalomnak, a Róder-mozgalomnak, Deák János MÁVAG gyári művezető kezdeményezésének, stb.

1951. III. negyedévében, — az I. negyedévi kezdeti próbálkozást leszámítva — másodízben került kitöltésre a negyedévi mérlegbeszámoló önköltségstatisztikai része. E cikk keretében az önköltségstatisztika III. negyedévi feldolgozása során észlelt egyes hiányosságokkal kívánunk foglalkozni, különös tekintettel az *utókalkuláció és a gyártmányonkénti önköltségt tervezés* területén felmerült kérdésekre.

1. Utókalkulációs kötelezettség kérdése

Bár az utókalkuláció alól felmentett vállalatok száma jelentős mértékben csökkent, ez az eredmény csak látszólagos. Ennek fő oka az, hogy annak ellenére, hogy a Kohó- és Gépipari Minisztérium ebben a negyedévben a felügyelete alá tartozó vállalatok közül — formálisan — már egyetlen egynek sem adott felmentést utókalkuláció készítése alól, de nem gondoskodott arról, hogy az utókalkulációt készítő vállalatok, illetve az utókalkulált gyártmányok számának növelésével legalább a népgazdaságilag döntő fontosságú gyártmányokra megfelelő utókalkuláció álljon rendelkezésre. Így pl. egyáltalán nem állanak rendelkezésre adatok a III. negyedévben termelt cséplőgépek, vetőgépek, turbinák, kazánok önköltségéről, mozdonyra vonatkozóan pedig a legutolsó utókalkuláció 1951. I. negyedévéből való. Általában több megfigyelt gépgyártási termék adata is teljesen megbízhatat-

lan. Az adatok megbízhatatlanságát bizonyítja az is, hogy a gépgyártási vállalatoktól gyártmányaik önköltségére vonatkozóan beérkező kiértékelések, valamint a minisztériumi szöveges beszámoló jelentések is abból állnak, hogy elmondják: nincs mit kiértékelni, mert az adatok használhatatlanok.

Az alábbi számok is bizonyítják, hogy az utókalkuláció hiánya különösen súlyosan jelentkezik a következő iparágakban:

Iparág	A jelentő vállalatok ártermelésének súlya az iparág ártermelésében	A jelentő vállalatok összehasonlítható termelésének súlya az iparág ártermelésében
Egyéb gépek és szerkezetek gy.	61,8%	28,8%
Közl. eszközök gy.	69,9%	38,3%
Erősáramú vill. ip.	17,7%	11,1%
Gyengeáramú vill. ip.	66,4%	28,1%
Finommechanika	38,5%	12,3%

A táblából nemcsak az derül ki, hogy pl. az Erősáramú villamosiparban az ártermelés 17,7%-át, a finommechanikában pedig 38,5%-át képviselő vállalatnál van csak megfelelő utókalkuláció, hanem az is kiténik, hogy ezekben az iparágakban maga az összehasonlítható termelés is csak kis hányadát képviseli az összes ártermelésnek. Ehhez feltétlenül nagy mértékben hozzájárul az a körülmény, hogy 1951. évre vonatkozóan az összehasonlítható gyártmányok körének megállapítására a minisztériumok semmiféle pontos, részletes szakmai utasítást nem adtak ki, hanem azok körének megállapítását a mérlegbeszámoló utasításában szereplő általános meghatározás szerint rábízták a vállalatokra. Egészen bizonyos azonban az is, hogy az utókalkulációval egyáltalán rendelkező vállalatok sem készítenek minden gyártmányra vonatkozóan rendszeres, folyamatos utókalkulációt.

Kétségtelen, hogy a gépgyártás, erősáram, gyengeáram, finommechanika vonalán igen sok nehézség van az utókalkuláció megszervezése terén. Hozzájárul ehhez nagy mértékben az is, hogy ezekben a szakmákban sorozatgyártás esetén az egyes gyártmányok önköltségének megállapítása csak a sorozat teljes befejezése után történik. Ez sok esetben 8–10 hónapos átfutási időt jelent, aminek következtében esetleg egy teljes évig nem készül utókalkuláció. A kérdés megoldására járható útnak látszik ezeknek a gazdaságos sorozatoknak számviteli szempontból, a ráfordítások elkülönítése szempontjából részsorozatokra való bontása. Az egyes munkaszámoknak, szeriáknak ez a bontása, és a befejezetlen termelés negyedévi leltározása hatalmas lépéssel vinné előre a gépipari utókalkulációk fejlesztését és megjavítását.

2. Az adatszolgáltatási fegyelem

Az önköltségi adatszolgáltatás terén általában javulás tapasztalható. A kérdőívek kitöltése a III. negyedévben pontosabb volt, kevesebb számszerű hiba fordult elő és kis mértékben javult a kiértékelések minősége is.

Megengedhetetlen azonban az a nemtörődomség és hanyagság, melyet egyes vállalatok a kérdőívek be nem küldése, a határidők nagymértékű túllépése és az adatok állandó utólagos korrigálása terén tanúsítanak. Ebben

a negyedévben a Kohó- és Gépipari Minisztérium felügyelete alá tartozó vállalatok közül 19, a Bánya- és Energiaügyi Minisztérium vállalatai közül 37, a Könnyűipari Minisztérium vállalatai közül 15 nem tett eleget önköltségi adatszolgáltatási kötelezettségnek a Központi Statisztikai Hivatal felé.

Az adatok utólagos korrekciója abban nyilvánul meg, hogy negyedévenként, — sőt az önköltségi gyorsjelentéseken most már havonta — változtatják egyes vállalatok a kiemelt gyártmányok I. negyedévre, tehát bázisidőszakra vonatkozó adatait. A III. negyedévben eltértek a II. negyedévben jelentett bázisadattól többek között a következő vállalatok: *Rákospalota Nővényolajipari V., Szegedi Gőzmalom, Tiszamalom Szeged, Gyapjúmosó és Finomposztógyár, Dvát Cipőgyár.*

Az eltéréseket, melyek mind a gyártmányok jelentett mennyisége, mind azok önköltsége terén fennállnak, általában az utókalkulációk átdolgozásával indokolják.

Hibák voltak e téren a minisztériumok vonalán is, mert annak ellenére, hogy a minisztériumok főkönyvelősegein a már jelentett bázisadatok ugyanúgy rendelkezésre álltak, legtöbb esetben elfogadták ezeket az eltérő számokat, sokszor még anélkül is, hogy azokra a vállalatoktól pontos magyarázatot kértek volna. Véleményünk szerint az utókalkulációs adatok átdolgozása csak az illetékes felügyeleti szerv engedélye, illetve utasítása alapján engedhető meg, és csak akkor, ha arra valóban igazolt és a vállalatok hibáján kívül álló ok van. Ha a minisztériumok nem kezelik kellő szigorral ezt a kérdést, úgy ők maguk teremtik meg a lazaság lehetőségét, miután a bázishoz képest esetleg kedvezőtlenül alakuló gyártmányok bázisidőszaki utókalkulációjának átdolgozása kedvezőre fordíthatja a helyzetet, és ezzel elkendőzi az esetleges hibákat. A Statisztikai Hivatal a jövőben csak akkor fogja elfogadni az utólagos korrekciókat, az előző időszak adatainak eltérő jelentését, ha az utókalkuláció átdolgozására az illetékes felügyeleti szerv a vállalatnak írásban ad engedélyt, vagy utasítást.

Az önköltségstatisztika szerves része egész statisztikai rendszerünknek, erre tehát ugyanúgy vonatkoznak a pontos, lelkiismeretes kitöltésre, a bizonylati alátámasztás pontosságára, a határidők betartására vonatkozó követelmények, és azok be nem tartása esetére foganatosítható intézkedések, mint bármelyik másik statisztikai jelentésre. Ezeknek a szem előtt tartásával feltétlenül fel kell számolni ezeket a hiányosságokat.

3. Saját termelésű félgyártmányok elszámolása

Számos cikk keretében¹ foglalkoztak már számviteli folyóirataink a vertikális vállalatok belső elszámolási forgalmának, illetve a saját termelésű továbbfelhasznált félgyártmányok elszámolásának kérdésével.

Mint tudjuk, vertikális vállalatainknál a továbbfelhasznált félgyártmányokat általában hatósági áron, termelői eladási áron, vagy tervezett önköltségen, — s csak ritkán tényleges önköltségen — számítják be a végtermékek önköltségébe. A felsorolt első három beszámítási mód lehetetlenné teszi az

¹ Szilágyi Gyuláné: A negyedévi mérlegbeszámolóok nettó és bruttó eredményki-mutatásairól. — Számvitel, 1951. szeptember.

Pálos István: Saját termelésű félkésztermékek számvitelébe. — Számvitel, 1951. november.
Kövesdi Ágnes: Az önköltségstatisztika néhány problémájáról. — Statisztikai Szemle, 1951. június.

egyres végtermékek tényleges, valóságos önköltségének megállapítását. Ebben a negyedévben jellemző példa jelentkezett a diktált áras beszámítás torzító hatására vonatkozóan, a cementipari vállalatoknál. A helyzet tarthatatlanságát magának az Építésügyi Minisztérium Mész-, Cementipari főosztályának III. negyedévi szöveges mérlegbeszámolója az alábbiakban változta:

„A mérlegbeszámoló mellékleteként rendszeresített III/6—III/9 nyomtatványok a cementipari önköltségsökkentés mérésére és különösképpen a cikkenkénti önköltség megfigyelésére nem alkalmasak. (Nem a kérdőívek nem alkalmasak, hanem az azok alapját képező utókalkuláció!— Szerző.) A legfontosabb termék, a cement előállítása ugyanis pl. öt fokozatban történik és minden gyártási fokozat, az érvényben lévő számviteli előírásoknak megfelelően meghatározott áron adja tovább féltermékét. Ezáltal a cement önköltség-vizsgálata nem a teljes, tényleges cementgyártási önköltséget, hanem csupán a cementörlés önköltségét tartalmazza, (tekintve, hogy a klinker meghatározott áron kerül átadásra, tekintet nélkül arra, hogy annak önköltsége miként alakult).“

Hogy az elmondottak valóban helyt állnak, azt bizonyítja és alátámasztja a mész-, cementipari termékek kétféle módszerrel kiszámított önköltség-alakulásának egybevetése:

Gyártmány megnevezése	III. n. évi önköltség indexe (I. negyedév = 100)	
	Mérlegbeszámoló szerint	Szakmai utókalkuláció szerint
Nagyszilárdságú cement, 500-as	89,9	93,0
Normacement	97,3	114,5
Égetett mész	94,8	95,4

A jelenlegi számviteli előírásokra felépített módszer torzító hatása különösen kidomborodik a normacement esetében: a III. negyedévben az iparági átlagnál minden fokozatban alacsonyabb önköltséggel termelő *Lábaitani Cement és Mészmű* normacement gyártását beszüntette. Ez a tény a mérlegbeszámoló adataiból összesített iparági önköltségben a hatósági, illetve diktált árak miatt nem jut kifejezésre, míg a szakmai utókalkuláció a súlyeltolódástól befolyásolt tényleges változást mutatja.

3. A műszaki dolgozók és az utókalkuláció

A vállalati utókalkuláció elkészítését és pontosságát egész évben nagy mértékben hátráltatta az a körülmény, hogy a műszaki dolgozókat általában nem vonták be kellő mértékben az utókalkulációk elkészítésébe. Műszaki dolgozóink sok helyütt nem is ismerik és ezért nem is értékelik kellően az utókalkuláció, az önköltségszámítás jelentőségét. Bár ezen a vonalon határozottan javulás mutatkozik, azonban egyes iparágakban még mindig nagy hiányosságok vannak. A Könyvüipari Minisztérium pl. a következőkben számol be a pamutipari kikészítőknél fennálló helyzetről:

„...nem állíthatjuk azt sem, hogy a kikészítők utókalkulációi megbízható adatokat adnak. A műszaki vezetők a nyúlás-beugrás kérdésének rendezésénél passzivitáson túlmenő ellenállást fejtettek ki. Pl. a *Goldberger-*

nél revíziók során rájöttünk arra, hogy 4,5 millió forinttal több ráfordítást vett le a gyártásszámláról az utókalkuláció, mert a műszakiak által megadott nyúlás-beugrás százalékok helytelenek voltak. Cotton cloquenál a műszakiak által megadott beugrás 17% volt, ezzel szemben az elvégzett próbagyártások azt mutatják, hogy a beugrás nem több, mint 14—15%. Hasonló volt a helyzet a kínai molinónál is, ahol a műszakiak által megadott 2%-os nyúlás helyett a próbagyártás megmutatta, hogy a nyúlás 4%. A próbagyártásokat elvégzik, azonban annak kiértékelése vizsgálatunkig nem történt meg.²

Nagyrészen a vállalatvezetés feladata volna, hogy az ilyen rendelkezéseket megszüntesse és a műszaki vezetésnek a megfelelő utat megmutassa. E helyett a minisztériumi beszámoló arról kénytelen beszámolni, hogy „egyes vezetők még mindig nehezen vállalják az ú. n. „népszerűtlen feladatokat“, mert az utókalkuláció nyilván mindazokat a rendelkezéseket feltárja, amelyek a gyártás során előállottak. Merev ellenállással találkozunk a selejtkönnyvelés megszervezésénél, amely hivatva van a belső selejt mérvét és okát feltárni és szeretik elkendőzni a hibákat, bizonyos objektív körülmények kihangsúlyozásával.“

Ezek a műszaki dolgozók és vezetők nemcsak szűk látókörükről tesznek tanúságot, hanem bebizonyítják azt is, hogy csak igen kis mértékben tartják szem előtt a szocialista akkumuláció és az állami fegyelem fontosságát. — A gazdasági funkcionáriusok 1931. június 23.-i ülésén tartott történelmi beszédében Sztálin elvtárs rámutatott arra, hogy ahhoz, hogy a nehéziparban és mindenekelőtt a gépiparban meglegyen a kellő felhalmozás, „... meg kell szüntetni a gondatlan gazdálkodást, mozgósítani kell az ipar belső forrásait, összes üzeminkben be kell vezetni és meg kell erősíteni a gazdaságos számvetés elvét, rendszeresen csökkenteni kell az önköltséget, kivétel nélkül az ipar összes ágaiban erősíteni kell az iparon belüli akkumulációt.“²

A mi gazdasági funkcionáriusaink közül az előbbieken említettek nem éppen teljes mértékben járulnak hozzá Sztálin elvtárs által fentebb meghatározott feladatok megoldásához.

4. A gyártmányok önköltségi tervezése

Különösen élesen jelentkeztek az önköltségi tervek területén mutatkozó hiányosságok ebben a negyedévben. Miatán 1951-ben a gyártmányonkénti önköltségi terveket még sem az Országos Tervhivatal, sem a minisztériumok nem hagyták jóvá, a tervek elkészítése teljes mértékben a vállalatok feladata volt. A gyártmányonkénti önköltségi tervek így általában nem töltötték be azt a szerepet, melyekre hivatva lennének. Egész sor irreális, laza, alátervezett tervvel találkoztunk, melyek semmi esetre sem képezhetik az önköltségi mérések alapját. A laza tervek azonban nemcsak annak következményei, hogy azokat jóváhagyásra bemutatni nem kellett, hanem annak is, hogy az összesített önköltségi terv keretszámainak módosítását sem az Országos Tervhivatal, sem a minisztériumok, sem a vállalatok nem bontották vissza a gyártmányok önköltségi terveire.

² Sztálin: A leninizmus kérdése, Szikra, Budapest, 1949. 416. old.

A gyártmányok önköltségének tervezésében mutatkozó lazaságot, a tervek irreális voltát bizonyítja pl. az alábbi gyártmányok önköltségének alakulása:

Gyártmány	III. negyedévi önköltség változás %-a	
	terv szerint emelkedés	ténylegesen csökkenés
Nyersolaj	7,1	1,9
Marhahús	2,5	0,1
Buzaőrlés	4,3	2,4
Rozsőrlés	6,2	0,7
Kévert gyapjafonal M 400	3,6	0,6
„ „ M 210	6,7	8,1

A tervek lazasága és feszítő-erejének hiánya az összehasonlító termelés önköltségének vizsgálatánál is jelentkezik. Egész sor olyan iparágnál jelöltek ki a tervek (a vállalati tervek összegéből) tervfeladatként önköltség emelkedést, ahol ténylegesen önköltségcsökkenés mutatkozik.

Miután 1952-re vonatkozóan már a fontosabb gyártmányok, illetve az összehasonlítható termelés önköltségi és önköltségcsökkentési tervei is jóváhagyásra kerülnek, vállalatainknak is fokozottabb gondot kell fordítaniok az említett tervek gondos elkészítésére, figyelembe véve az elért eredményeket és feltárt tartalékokat. Önköltségi terveinkre is — melyek az összes egyéb tervek összefoglaló mutatószámát kell képezzék — vonatkoznak Sztálin elvtárs szavai: „A mi terveink nem tervjóslások, nem tervtálgatások, hanem tervutasítások, amelyek kötelezőek a vezető szervek számára, és meghatározzák az egész országra kiterjedőleg a jövő gazdasági fejlődés irányát.“

*

Gerő elvtárs mondotta: „Az önköltség kérdése — amellet, hogy tervezünk, ellenőrzésünk, statisztikánk természetesen igen nagy mértékben javult — egész tervgazdálkodásunknak legkevésbé áttekinthető és leglazább területe... Kétségtelen, hogy ezt az 1951-es nagy hiányosságot 1952-re fel kell számolni. Szigorúan mérnünk kell az önköltséget és teljesíteni kell az önköltségcsökkentés tervét.“³ — A Gerő elvtárs által meghatározott feladatok teljesítéséhez feltétlenül fel kell számolnunk az előbbieken tárgyalt hiányosságokat. Csak e hiányosságok felszámolása mellett biztosítható az, hogy az önköltségstatisztika 1952-ben már valóban felmérhesse az önköltségcsökkentés terén elért eredményeket, számot adjon a tervek teljesítéséről, és az akkumuláció további forrásait tárja fel.

³ Gerő elvtársnak az országos aktíva-értelmezeten. 1952. január 12-én tartott beszédéből.

A VÁLLALATI ELEMZÉS TAPASZTALATAI AZ „ANÓD ÁRAMIRÁNYÍTÓ GYÁR“-BAN*

A statisztika fegyver, sokoldalú és éles fegyver, a szocializmus építésért vívott harcban.

Ahhoz, hogy ezt a feladatát az ipar területén is — a szocializmus építésének e döntő szakaszán — eredményesen ellássa, nekünk, iparstatisztikusoknak kell ezt a fegyvert vállalatvezetőink, politikai és gazdasági funkcionáriusaink kezébe adni.

Ötéves tervünk előirányzatának, valamint a beruházások összegének hatalmas felemelése is mutatja, hogy a dolgozók munkája nyomán fakadó terméktöbbletből egyre nagyobb hányadot az épülő szocialista Magyarország alapjainak megteremtésére fordítunk. Sztálinváros, Inota, Tiszalök, a Földalatti Gyorsvasút hatalmas alkotásai mellett szinte kivétel nélkül minden létesítményünk épül, bővül, korszerűsödik.

A mi üzemünk is sok milliós beruházással, új, nagyszerű műhelycsarnokot, irodaépületet, új mosdókat és öltözőket, kultúrtermet, étkezdét kap.

A *beruházási statisztika* feladata nemcsak az adatok nyilvántartása, hanem azok ismertetése azzal a céllal, hogy mozgósítson a termelés fokozására. A legutóbbi termelési értekezletre is a beruházások állásáról kellett adatokat szolgáltatni. Az elköltött összeg és a tételek felsorolása helyett elmondtam, hogy pl. az új megmunkáló gépekkel termelésünket 10—12%-kal növeltük, emelkedett a munka termelékenysége s ez lehetővé tette, hogy dolgozóink átlagkeresete 790 Ft-ról 815 Ft-ra nőtt. Az új üzemrész elkészült, s termelése feleslegessé teszi, hogy az áramirányítókat Svájcból importáljuk, cserébe élelmet adjunk, s ezzel a mi üzemünk is közvetve hozzájárul a közellátás megjavításához. Rámutattam továbbá arra, hogy a korszerű egészségvédelmi berendezések, a levegőnek higanygőzöktől való megtisztítása fokozott légcserével, a légkondicionáló berendezés, a robbanásveszély kiküszöbölésére épített központi oxigénelosztó, stb. — mind népi államunk szerető gondoskodását mutatja s ez csak ott képzelhető el, ahol a legfőbb érték az ember.

Az ezen a területen végzendő statisztikai munka egyúttal megtisztelő politikai feladat. Ezek a beruházások teremtik meg az alapját annak, hogy azokat a nagy feladatokat, amelyeket a népgazdaság tőlünk joggal elvár — teljesítsük.

Eppen ezért rendkívül fontos a tervfeladatok pontos és gyors mérése, s erre dekádankénti *termelési statisztikát* vezetünk, műhelyenkénti bontásban. A dekád-zárást követő napon ebből már látható az esetleges lemaradás.

* A Statisztikai Szemle által hirdetett pályázatra érkezett pályamű.

A szerelő és kézsre gyártó műhelyek termelését mennyiségileg, az alkatrész-gyártó és egyéb műhelyek teljesítését pedig a ledolgozott normaórák alapján mutatjuk ki. Így pl. február és március hónapokban sorozatosan előfordult, hogy az egyik főgyártmány kézsre gyártásának üteme a hónapon belül teljesen helytelen volt, mert a tíznapenkénti elkészülés februárban: 5—10—85%, márciusban: 16—4—80% volt. Jelentettük ezt vállalatunk vezetőjének, aki utasította a programirodát, hogy a szállítási határidőket a hónapon belül napokra is írja elő. Az eredményt a június, július havi teljesítés mutatta, ahol a kézsregyártás dekádonkénti százaléka májusban: 21—25—54, júniusban: 30—31—39%-ra javult.

A műhelyenkénti *tervszerűség* biztosítására a dolgozóknak kiadott felbontott tervet összesítve értékeljük ki. Ebből megállapítható volt például április 3. dekádjában, hogy az I. sz. szerelőműhelyünkben sokan nem azt a munkát végzik, amire bontott tervük van. A tervszerűség 66% volt. A művezetők nem tudták magukat a tervfelbontáshoz tartani, mert a műhelyekben szervezetlen volt a munka és helytelen a munkaerő-elosztás. Felhívtuk erre a termelésintézőség figyelmét és kiderült, hogy a szerelőrészleg megerősítésével ez a kapkodó munka megszűnt és a májusi 3. dekádban a tervszerűség már 97% volt.

Elválaszthatatlan a terv teljesítésének mérésétől a *munkaverseny* állásának vizsgálata. A teljesítésben mutatókozó eredmények visszavezethetők a mozgalmi munka javulására, mint például május hónapban, amikor a vállalók száma az összlétszám 90%-át tette ki, s az újítási mozgalom 200.000 forint feletti megtakarítást eredményezett. Feszített tervfeladatát üzemünk ekkor 105,8%-ra teljesítette, de a júniusi nem kielégítő mozgalmi munka, a versenyszellem lanygulása, a későnjövők és igazolatlan hiányzók nagy száma 95%-os tervteljesítést, azaz lemaradást hozott. A munkafegyelmi statisztika alapján vállalatvezetőségünk meghozta a kellő intézkedéseket s a későnjövők száma július első dekádjától 32 főről már 20 főre csökkent.

A tervteljesítés dekádonkénti mérése mellett rendkívül fontos a havi *áru és teljes termelés mérése*, dinamikájának vizsgálata. Az árutermelés kimunkálása a folyamatosan beérkező MEO átvételi jegyek alapján történik és annak a tárgyhió végét követő napon történő lezárása nem okoz nehézséget. Komolyabb és nagyobb felkészültséget igénylő feladat a befejezetlen és így a teljes termelés pontos mérése. Üzemünk termelési értékének majdnem 95%-át a több hónapos átfutású, erősáramú berendezések gyártása teszi ki, s így a befejezetlen termelés gyors és ellenőrizhető mérése elengedhetetlen.

Az erősáramú nehézgépgyártás a Szovietunióban is bevált módszere alapján a befejezetlen termelést a tárgyi időszakban ledolgozott produktív normaórák alapján mérjük. Az így elért órateljesítést vetítjük az eladási árra. Hibája eddig e számításnak, hogy figyelmen kívül hagyja a különböző munkafolyamatok nem azonos termelékenységét, de 1952-re már a termelékenység műhelyszinten történő mérésével ez az értékelés nagy mértékben finomodni fog.

A statisztika által kimutatott termelési értéknek a könyvelés adataival való összehasonlítására nagy figyelmet fordítunk. A ráfordításokat regisztráló könyvelés és a statisztikai adatok közötti eltérés az anyagfelhasználás különböző számbavétele miatt fordul elő. Így például júliusban a könyvelés több száz ezer forinttal magasabb termelési értéket mutatott ki, ami onnan

adódott, hogy nagymennyiségű, a raktárból kivételezett, de még munkába nem vett anyagot halmoztak fel a műhelyben. Ennek ellenőrzésére és megelőzésére a kulcsanyagokról és a beépítésre kerülő nagyértékű alkatrészekről a felhasználást napi anyagkivételezési táblázaton kísérjük figyelemmel és feltűnően nagymennyiségű anyagkivételezés indokoltságát azonnal megvizsgáljuk.

Az *anyagfelhasználás*, de különösen az anyagkészletek és az inkurrens készletek statisztikai kimunkálása havonta történik. Itt ismét rá kell mutatnunk a termelés egész területének a mozgalmi munkával való szoros kapcsolatára. Műszaki szerveink az inkurrens készletek felmérése, a szinesfém pótlása, a hulladékanyagok fokozott felhasználása terén nem tudtak kellő eredményt elérni, a Gazda-mozgalom kibontakozása, a dolgozók tevékeny kezdeményezése ezt szeptemberben egy csapásra megoldotta. Egész sor hulladék tárcsa és lemez került felhasználásra, a berendezés szinte valamennyi rézalkatrészét alumíniummal vagy vassal helyettesítettük. Az 1. sz. táblázat ezt szemléltetően mutatja.

1. sz. táblázat

Anyaggazdálkodás havi alakulása

		Ápr.	Máj.	Jún.	Júl.	Aug.	Szept.
Induló készlet	1000 Ft-ban	1240	881	1014	1045	1107	1230
Beszerezés	1000 "	357	450	387	463	550	512
Felhasználás	1000 "	718	317	356	401	427	499
Zárókészlet	1000 "	881	1014	1045	1107	1230	1243
Inkurrens készlet	1000 "	94	84	93	88	103	13
Hulladékfelhasználás és szinesfém megtakarítás	Ft-ban	150	55	—	280	100	3520
Szinesfém helyettesítés	"	—	—	—	25	—	957
Szinesfém helyettesítés	"	—	—	—	—	410	1550
Inkurrens készlet értékesítés	1000 Ft-ban	—	10	5	—	—	90

A Gazda-mozgalom mellett a Nazarova-, a Csutkij-mozgalom, de az egész versenymozgalmi munka eredményei mind jelentkeznek az átlagos *teljesítmény-százalékok* vizsgálatánál. A dekádelszámolást követően a darab-*bérek* átlagos teljesítményszázalékát tabellárisan felfektetjük, kiemelve a normia alatt teljesítőket és a túlteljesítést százalékos megoszlásban. Júniusban például a munkamódszerátadás jó lendületet vett, élenjáró dolgozóink a normát nem teljesítők több mint 80%-át bevonták a szervezett tapasztalat-cserébe, s ennek folytán a júniusi harmadik és a júliusi első dekádban a 100% alatt teljesítők száma egyharmadára csökkent. Ez a 2. sz. táblázaton látható (l. 45. old.).

A darab-*bérek*, de a többi bérkategória átlagos órabéré, valamint a *havi kereset* alakulását ugyancsak rendszeresen megfigyeljük. A havi átlagos keresetet egyúttal állománycsoportonként is vizsgáljuk és kimunkáljuk az átlagkereset indexének alakulását is. Ezt grafikonon vezetjük. A grafikon azt mutatja, hogy az átlagos keresetek az év folyamán majdnem valamennyi állománycsoportban csökkennek. Az erősen felfejlődő üzem azonban nagyszámú új munkavállalót állított munkába, akiknek keresete a régebbi munkavállalóknál alacsonyabb volt. Az átlagok csökkenése tehát ez esetben nem jelenti egyénenként a keresetek csökkenését.

Darabbéres teljesítés dekádonként

	Összesítés			Darabbéres			Teljesítmény %										Legjobb név, szakma %	
	Összesítés létszám	Darabbéres létszám	Darabbéres a munk. %-ában	átl. telj. %	átl. órabér	norma nem telj. % ^a	79,9	80-89,9	90-99,9	100-109,9	110-119,9	120-149,9	150-199,9	200-300	300 felett	Legrosszabb név, szakma %		
Máj. I.	44	19	43	115	4,06	11	—	1	1	9	1	4	3	—	—	Sámsondi műszerész Fehér esztergályos	186% 83%	
II.	44	19	43	113	4,15	21	1	1	2	7	1	6	1	—	—	Mészáros műszerész Tarján üvegtechnikus	157% 74%	
III.	47	18	38	103	3,72	22	3	—	1	8	2	4	—	—	—	Szelepcsényiesztergályos Uzák üvegtechnikus	131% 60%	
Jún. I.	54	28	52	101	3,92	21	2	—	4	10	4	7	1	—	—	Jobbágy műszerész Bójtai műszerész	156% 73%	
II.	56	29	52	105	3,99	21	1	2	3	13	6	2	2	—	—	Kocsis lakatos Csetényi hegesztő	175% 75%	
III.	57	30	53	113	4,0	7	—	1	1	13	6	8	1	—	—	Tóth asztalos Karel műszerész	155% 89%	
Júl. I.	64	27	42	112	4,01	7	—	—	2	14	8	2	—	1	—	Kocsis lakatos Tarján üvegtechnikus	255% 92%	

A bérekhez hasonlóan állománycsoportonként regisztráljuk a létszám alakulását is, feltüntetve mellette a létszámterv adatait. A munkaügyi osztállyal való szoros kapcsolat megteremtése fontos, mert a tervszerű munkaerőgazdálkodás azon keresztül biztosítható és mód van az esetleges túllépések azonnali felfedésére és kijavítására. Április hónapban például a tervszerűtlen munkaerőfelvétel miatt a hegesztőműhely végig segédmunkás nélkül dolgozott, a hegesztők száma és szakképzettsége sem volt kielégítő s ez több ezer forintot selejtnek vált okozójává, s egyúttal a műhely tervszerűségét is erősen lerontotta. A munkaerők helyes beosztása és beállítása folytán a helyzet májusra lényegesen megjavult s az üzem selejtszázaléka is az átlagos szint alatt volt.

Ezzel a statisztika elsődleges alapadatainak feldolgozását és értékelését nagyjából letárgyaltuk és rátérhetünk a termelékenység, a gazdaságosság, az adatok összefüggésének, kapcsolatának mélyebb vizsgálatára.

Ötéves tervünk teljesítésének döntő feltétele, hogy megvalósítsuk a marxizmus-leninizmus egyik alaptételét, mely szerint: „A szocialista társadalmi rend csak akkor győzheti le a kapitalista társadalmat, ha a munka termelékenységének magasabb színvonalát képes megvalósítani“. Ez azt jelenti, hogy nekünk, iparstatisztikusoknak a termelékenység mérése, elemzése területén aiapos és eredményes munkát kell végeznünk.

Nem lehet azonban számunkra közömbös, az sem, hogy a termelés emelkedésének üteme hogyan függ össze a beralap felhasználásával, az átlagkeresetek változásával.

Szocialista gazdaságunk törvényszerűsége, hogy a bérek egyenletes növekedésének a dolgozók életszínvonalának állandó javulását kell eredményeznie, vagyis a beralap emelkedése haladja meg az órafelhasználás

emelkedését. A termelés színvonalának növekedése azonban meg kell, hogy haladja a bérek növekedésének szintjét.

A 100 forint munkabérre eső termelési érték megmutatja a beralap-felhasználás gazdaságosságát, de a mutató vizsgálatánál ki kell szűrni a a fizetett ünnepnapi torzítását. Ugyanezt az összefüggést az egy főre eső termelési érték és az egy főre eső átlagkeresetek viszonya is kifejezi s ez az év III. negyedében nagyon figyelemreméltó fejlődést mutatott üzemünk viszonylatában.

A legösszetettebb munkaügyi mutató a 100 forint összbérrre eső termelési érték, az üzem rentabilitási mutatója. Alakulására kihat az előbb tárgyalt termelékenységi mutatók mellett az összes állománycsoport bérfelhasználása. A mutató az üzem egész munkájáról ad képet, de elemzése a több, sokszor ellentétesen ható tényező folytán elég bonyolult. Ahhoz, hogy a 100 forint összbérrre eső termelési indexe folyamatosan emelkedjék, az egyes állomány-csoportok gazdaságos beralap-felhasználásán felül kifejezésre kell jutni a termékegységre eső órafordítás fokozatos csökkenésének, az egész és tört napi munkaidő-kiesések rendszeres javulásának, a munkanapon belüli gép-állás, anyaghiány, szervezeti hiányosságok felszámolásának, a munkaverseny, a munkamódszerátadás, az újítási mozgalom eredményei, stb. állandó hatásának. Látjuk tehát, hogy e gazdaságossági mutató vizsgálata és annak egyenletes, tervszerű növekedése az üzem egészének munkáját tükrözi.

A statisztikai grafikonok és táblák vezetése, a statisztikai elemzés, a kiértékelés azonban nem öncél. Gyakori a statisztikusnak az a típusa, aki feldolgozza ugyan az adatokat, elvégzi a kiértékelő munkát is, de az eredményeket gondosan őrzi íróasztala fiókjában.

A statisztikának, a statisztikai elemzésnek alá kell támasztania a vállalatvezetést. Segítenie kell a hibák feltárásában, kiküszöbölésében, felszínre kell hoznia az élenjáró kezdeményezéseket, azokat népszerűsíteni kell, tömegmozgalommá kell fejleszteni. A statisztika nyilvánossága tehát döntő része munkájának.

Üzemünk viszonylatában ezt két irányban valósítjuk meg. Vállalati vezetőinket az osztályvezetői értekezleten rendszeresen tájékoztatjuk az elért eredményekről és hiányosságokról és azt alátámasztjuk a megfelelő grafikonokkal és táblázatokkal. Párt és szakszervezeti vezetőinknek ugyancsak rendszeresen beszámolunk az üzem életéről, a statisztikai elemzés eredményeképpen. Másrészt, a műhelyek és az egész üzem teljesítési százalékát, a munkaverseny állását falitáblákon keresztül ismertetjük a dolgozókkal. Hogy mennyire figyelemmel kísérik az őket érintő adatokat, arra jellemző a közelmúltban megtörtént eset, amikor az egyik lakatos elvtárs komoly szemrehányást tett, mert munkaverseny-eredményét helytelenül értékeltük ki. A műhelyek közötti verseny állását is nagy érdeklődéssel figyelik a dolgozók és az elbírálás színvonalának megjavítására már több javaslatot juttattak el a statisztikai csoporthoz. A műhelyek közti verseny kiértékelésének jelenlegi rendszere is a dolgozók javaslatai alapján történik a következőképpen:

1. A műhelyterv teljesítésének százaléka.
2. Bontott terv szerinti tervszerűség százaléka.
3. Súlyponti feladat teljesítése (export, kooperációs szállítás).

4. Igazolatlanul hiányzók százalékaránya.
5. Későnjövők százalékaránya.
6. Versenyvállalást tett dolgozók százalékaránya.

Ugyancsak falitáblán vezetjük élenjáró dolgozóink eredményeit is, felüntetve, hogy éves tervük teljesítésében hányadik hónapnál tartanak.

Pártunk II. Kongresszusa határozatainak tanulmányozása rávezetett bennünket, hogy az előttünk álló feladatok, az 1952. éves előirányzatok teljesítésének egyik döntő feltételét a szűk keresztmetszetek feltárása teremti meg. A szűk keresztmetszeteket műszaki fejlesztéssel, technológiai intézkedésekkel kell kiküszöbölni. A statisztikának tehát egyik súlyponti feladata a műszaki gazdasági mutatók vizsgálata, elemzése, és ennek kapcsán rámutatni a hiányosságok megszüntetésének lehetőségére az adott területen.

Igy sikerült például a kooperációban kapott áramirányító edény szerelésénél fennálló szűk keresztmetszetet kiküszöbölni. A műszaki fejlesztési mutatók elemzésével rámutattunk a saját üzemű gyártás lehetőségére és gazdaságosságára. Felfedtük, hogy lakatos kapacitás van, az esztergapadok kihasználási foka 65%, a hegesztőgépek kihasználási foka 52% egy műszakban, a szerkesztés elkészült az edény rajzaival, s a szükséges anyag is rendelkezésre áll. Javaslatunkra a műszaki osztály utasítást adott május hónaptól a saját üzemű gyártásra. Az utókalkuláció lezajlásával pedig kimutattuk, hogy az új önköltségi ár 15%-kal alacsonyabb a vásárolt értéknél, s az eladási ár is csökkenthető.

A statisztikai elemzés fentvázolt módszerével a vállalatvezetés munkájának kívánunk hathatós segítséget nyújtani ahhoz, hogy üzemünk tervfeladatát a szűk keresztmetszetek feltárásával és kiküszöbölésével, valamint a jó eredmények állandósításával, a gazdaságosság szempontjai szem előtt tartásával teljesítse.

Elengedhetetlen továbbá a helyesen csoportosított adatgyűjtés és mélyreható statisztikai elemzés a tervfeladatok meghatározásához.

A tervbrigádok jó munkájának biztosítéka, hogy részletes és minden területre kiterjedő adatszolgáltatással rendelkezzenek, hogy ennek nyomán a tervfeladatok realitását meg tudják határozni. Tervbrigádunknak rendelkezésére bocsátottuk a műhelyszintre bontott műszaki fejlesztési, termelési, munkaügyi adatokat, felhívtuk a figyelmet az élenjáró dolgozókra, s hogy mivel érik el eredményeiket, s megjelöltük azokat a területeket, ahol a munkát meg kell javítani. Így például Kocsis Imre lakatos vállalásai teljesítésében állandóan élenjár, egy segítséggel dolgozik, az anyagot teljes egészében leszabva előkészíti, mielőtt az összeszereléshez kezd, s kis füzetben fektette fel az egyes műveletek, az egyes fogások sorrendjét. Rámotattunk az átképzős műhely oktatója színvonalának hiányosságaira, hogy nem látják el őket megfelelő munkával, márpedig tervünk jövőévi teljesítése szakmunkásainak képzettségétől nagymértékben függ. A vállalatvezető javaslatunkra az átképzős oktatólétszámot megerősítette.

Tervbrigádok munkájának jó előkészítését bizonyította, hogy dolgozóink számos értékes javaslattal járultak hozzá az 1952. évi terveink elkészítéséhez. Feszített, de teljesíthető tervek, operatív, magasszínvonalú vállalatvezetés a jó statisztikai elemzés velejárói, s ez az iparstatisztikus tevékeny hozzájárulása vállalata munkájához, tervei teljesítéséhez, a szocializmus mielőbbi felépítéséhez.

SZ. KUNYIN.

a helyi statisztikai szervek
ellenőrzési osztályának helyettes vezetője:

A FŐIGAZGATÓSÁGI BESZÁMOLÓJELENTÉS ELLENŐRZÉSÉNEK NÉHÁNY KÉRDÉSÉRŐL*

Az állami statisztika egyik legfontosabb feladata az állami tervek teljesítéséről szóló statisztikai adatok megbízhatóságáért és tudományos megalapozottságáért folyó harc, amely adatok megmutatják a Szovjetunió népgazdaságának és kultúrájának rohamos fejlődését, a népgazdaság anyagi és technikai forrásait és ezeknek a tervteljesítés és túlteljesítés céljaira való felhasználását.

Ezzel kapcsolatban hatalmas jelentősége van a statisztikai szervek munkájában a főigazgatósági beszámolójelentések mindennapos és alapos, nem kampányszerű, ellenőrzésének. Az ilyen ellenőrzés elősegíti a számvitel és beszámolójelentés hibáinak feltárását és kijavítását ott, ahol a hibákat elkövették; elősegíti a helyi és a hatósági befolyások folytán a beszámolójelentésben lévő hamisítások és ferdítések feltárását és ennek az állam becsapására irányuló államellenes és népellenes tevékenységnek a kiirtását.

A Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatala utasításaiban és rendeleteiben a helyi statisztikai szervek figyelmét számtalanszor felhívta a főigazgatósági beszámoló adatok megbízhatósága ellenőrzésének rendkívül nagy jelentőségére. A Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatala az utóbbi másfél évben két ízben is folytatott tanácskozást ebben a kérdésben a központi apparátus, a köztársasági és területi statisztikai hivatalok dolgozóinak aktívjával (1949 decemberében és 1951 márciusában).

Kétségtelen, hogy az utóbbi években megjavult a főigazgatósági beszámolójelentések ellenőrzésének munkája, aminek pozitív hatásai meg is mutatkoztak a főigazgatósági számvitelben és beszámolójelentésben. Ennek a fontos munkának színvonala azonban még mindig nem kielégítő, még jelentős hiányosságok vannak a statisztikai szerveknek a főigazgatósági beszámolójelentés ellenőrzésével kapcsolatos munkájában, amelyeknek kiküszöbölése komoly segítséget jelentene a vállalatok, építkezések, minisztériumok és főigazgatóságok beszámoló adatai megbízhatóságának biztosításában.

A végzett vizsgálatok eredményeként a Központi Statisztikai Hivatal jelenleg olyan anyag felett rendelkezik, amely elég részletesen jellemzi a statisztikai hivataloknak a főigazgatósági beszámolójelentés ellenőrzésével kapcsolatos munkáját, és amely lehetővé teszi a munka további megjavítása érdekében szükséges intézkedések kidolgozását.

Ebből a szempontból jellemző a főigazgatósági beszámolójelentés ellenőrzésére vonatkozó munka a kujbisevi terület statisztikai hivatalában, amelyet az utóbbi időben a Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatala részletesen felülvizsgált. Ennek a felülvizsgálatnak tapasztalatai alapján világítjuk meg mi is a főigazgatósági beszámolójelentés ellenőrzésének néhány kérdését. A főigazgatósági beszámolójelentés ellenőrzésével kapcsolatos munkában előforduló számos hiba közül a leglényegesebbek a következők:

1. Az ellenőrzést gyengén szervezik, végrehajtásában még sok a formalizmus és a sablon. Az ellenőrzések megszervezésénél és végrehajtásánál igen gyakran egyáltalán nem, vagy nem kielégítően veszik számba az ellenőrzendő ágazatot, vállalatot, szervezetet, főigazgatóságot és különösen az elsődleges számvitelt és okmányforgalmat jellemző sajátosságokat. Így például a kujbisevi terület statisztikai hivatala által az erdőgazdaságok beszámolójelentéseinek ellenőrzésére vonatkozóan több kerületi felügyelőnek adott utasítások semmiben sem különböznek a gépipari és egyéb iparági vállalatok beszámolójelentéseinek ellenőrzésével kapcsolatosan kiadott utasításoktól. Ahelyett, hogy a kerületi felügyelőket az erdőtelepek faanyag-felvásárlási és kiszállítási elsődleges számviteli okmányainak ellenőrzésére és arra utasították volna, hogy ezeket az okmányokat hasonlítsák össze az erdőgazdaságok beszámolójelentéseinek adataival, a statisztikai hivatal utasításaiban a következőket javasolja: „... meg kell állapítani, hogy milyen *termékekre* vonatkozóan teljesítették túl a tervet, hogy milyen termékeket termeltek terven felül és hogy ezeket a termékeket *kinek a megrendelése alapján* dolgozták fel.“ Alig esik szó ezekben az utasításokban pl. arról, hogy az erdőgazdaságokban és telepeken nem veszik-e be a szállításra vonatkozó beszámolójelentésbe a közbeeső raktárakban lévő faanyagot (azaz azt a faanyagot, amelyet nem szállítottak a fogyasztási helyre, vagy a vasúti feladási pontra), vagy pedig az erdőgazdaság nem veszi-e be a szállításra vonatkozó beszámolójelentésbe ezt a faanyagot, amelyet a fogyasztó, stb. szállított el; nem mondják meg, hogy hogyan és milyen okmányok alapján lehet ezt megállapítani.

A mezőgazdasági káderek tömeges képzéséről szóló beszámolójelentés ellenőrzésére vonatkozó utasításokban, ahelyett, hogy a kerületi felügyelők figyelmét a tanulók számára és az előadások látogatottságára vonatkozó naplókban lévő bejegyzések helyességének ellenőrzésére, valamint arra irányították volna, hogy ezeket a feljegyzéseket a mezőgazdasági szervek beszámolójelentéseivel összehasonlítsák, a statisztikai hivatal azt javasolta a kerületi felügyelőknek, hogy állapítsák meg *a terv átadásának idejét, a kádereképzés naptári tervének elkészítési idejét, stb.*, szóval másodrendű kérdéseket, amelyeknek a beszámolójelentések megbízhatósága ellenőrzéséhez semmi közük sincsen. Mindenki előtt világos, hogy a főigazgatósági beszámolójelentés ellenőrzésére vonatkozó sablonos, felületes utasítások és programok, nemcsak nem jelentenek segítséget az ellenőrzés közvetlen végre-

hajtása számára, hanem ártnak az ellenőrzés minőségének, pusztá formalitássá teszik azt és nem segítik elő a számvitel és beszámolójelentés hiányosságainak feltárását és megjavítását.

2. A kerületi és körzeti felügyelők, valamint a statisztikai hivatalok dolgozói által végzett ellenőrzések nem tárják fel számos vállalat, szervezet, kolhoz, gép- és traktorállomás és szovhoz beszámolójelentéseiben ténylegesen meglévő nagy hiányosságokat. Ennek főleg az a magyarázata, hogy a felülvizsgálatoknál gyakran megelégszenek az összesítő beszámoló okmányok felületes átnézésével, nem ellenőrzik alaposan az elsődleges számvitel szervezetét. Az ellenőrök nem hasonlítják gondosan össze az összesítő beszámolójelentéseket azokkal az elsődleges okmányokkal, amelyeknek alapján a beszámolójelentéseket készítették. Emellett csak az elsődleges számviteli okmányok gondos ellenőrzése és a beszámoló adatokkal való összehasonlítása segíti elő a számvitelnek, valamint a beszámolójelentésben lévő számviteli adatok meghamisításának és elferdítésének feltárását.

A Kujbisevi Állami Golyóscsapágy-gyárban a beszámolójelentés felületes átvizsgálásakor pl. arra a következtetésre jutottak, hogy a gyárban a beszámolójelentést helyesen vezetik, és szó sem lehet hamisításról.

Az elsődleges számviteli okmányoknak — a gyár technikai-ellenőrzési osztálya által közvetlenül a terméket kiszerező műhelyekben minden átvett és becsomagolt áru részre kiállított lapoknak — gondos összehasonlítása a műhelyek és az egész gyár termelésére vonatkozó beszámolójelentésekkel megmutatta, hogy a gyár a beszámolási időszak termelésébe helytelenül olyan termékeket is felvett, amelyeket a kiszerezés és a Minőségi Ellenőrzési Osztály csak a beszámolási időszakot követő napon, sőt csak az azt követő 2—3 napon fejezett be, illetve vett át, és ily módon jelentős mennyiségű árut hamisan tüntettek fel.

Az elsődleges beszámolási okmányok alapos ellenőrzésekor a Közép-Volgai Szerszámgépgyár szerelő csarnokában igen sok úgynevezett „fizetési lapot“ találtak, amelyekben a munkásoknak a legyártott szerszámgépek hibáinak kijavításáért kifizetett külön munkabérekre vonatkozó megjegyzések voltak feltüntetve. Ezeknek a kartonoknak figyelmes ellenőrzése és a műhely ellenőrző mesterének okmányaival, valamint a gyár műszaki ellenőrzési osztályának okmányaival való összehasonlítása, valamint az okmányoknak a műhely és a gyár termelésére vonatkozó beszámolójelentésével való későbbi összehasonlítása elősegítették annak a megállapítását, hogy az áru termelésbe olyan szerszámgépeket is bevettek, amelyen még egész sor befejezetlen munka volt, amelyeket csak a beszámolási időszak után végeztek el. A felhozott példák bizonyítják, hogy milyen nagy figyelmet kell szentelni a beszámolójelentések megbízhatóságának ellenőrzésekor az elsődleges számviteli okmányok gondos vizsgálatának.

Ezzel kapcsolatban meg kell jegyezni, milyen rendkívül fontos, hogy előre (az ellenőrzés előtt) alaposan megismerjük az elsődleges számviteli és beszámoló rendszert, az ellenőrzendő vállalatnál vagy szervezetnél érvényben lévő okmányforgalmat. A statisztikai hivatalok és kerületi felügyelőségek ezt sajnos, igen gyakran mellőzik.

3. Néhány statisztikai hivatal és a Központi Statisztikai Hivatal néhány kerületi és városi felügyelősége a főigazgatósági beszámolójelentéseknek a vállalatokban és a szervezetekben való ellenőrzésekor megelégszik a beszám-

molói adatoknak igen rövid időszakra, gyakran csupán egy tetszőleges hónapra vonatkozó ellenőrzésével. Ekkor is csupán a számítások pontosságát ellenőrzik, a beszámolójelentés lényegbeli ellenőrzését nem végzik el.

Számos ellenőrzés tapasztalata azt mutatja, hogy az ilyen ellenőrzések nem képesek a számvitel tényleges állapotát és a beszámolójelentések megbízhatóságát feltárni.

A molotovi kerület Kujbisev városának kerületi felügyelője, Kljucsan-szkij elvtárs, ellenőrzést végzett a molotovi kerületi ipari kombinátban beszámolójelentések megbízhatóságára vonatkozóan. A beszámolójelentés ellenőrzését csupán egy hónapra vonatkozóan végezte el és fő figyelmét a számítások helyességére fordította. Ennek következtében nem tárta fel a kerületi ipari kombinát nagyarányú hamis bejegyzéseit és az ellenőrzési iratokba azt írta be, hogy a termelési terv teljesítésére vonatkozó beszámolási adatokat helyeseknek találta. Egy későbbi ellenőrzés azonban megállapította, hogy ennél a kerületi ipari kombinátnál rendszeresen, több hónapon keresztül hamis bejegyzések történtek. A hamisítások egyik formája az volt, hogy az elkészített terméket felemelt ártarifa alapján vették fel. A kerületi felügyelő nem fedte fel ezt a hamisítást, mert először csak egy hónapra vonatkozóan ellenőrizte a beszámolójelentést, másodsor pedig mert a beszámolójelentés helyességét csak számtanilag ellenőrizte és nem hatolt be részletesen a beszámolási számadatok tartalmába.

Az ilyen és ehhez hasonló ellenőrzés nemcsak nem hasznos a beszámolójelentés állapotának és megbízhatóságának megjavítása szempontjából, de komoly kárt okoz ennek a fontos ügynek. Az ellenőrzésnél részletesen be kell hatolni valamennyi vizsgált beszámolási adat tartalmába, gondosan ellenőrizni kell, hogy a beszámolási adatokat a fennálló törvényes rendelkezések alapján állították-e be (az iránvívó szervek és felsőbb szervezetek, árjegyzékek, Állami Szabványügyi Hivatal, stb. rendelkezéseinek és utasításainak megfelelően).

4. A főigazgatósági beszámolójelentések statisztikai szervek által végzett ellenőrzései nem követték és nem követhetik csupán azt a célt, hogy feltárják egy bizonyos rendszer vagy főigazgatóság hatáskörébe tartozó valamely vállalat számvitelében és beszámolójelentésében előforduló egyes hiányosságokat. Ezzel lebecsülnénk az ellenőrzés feladatait és szerepét. Ez csak azt eredményezheti, hogy az ellenőrzés anyaga nem fogja feltárni egy adott rendszer vagy főigazgatóság hatáskörébe tartozó több vállalat, vagy szervezet számvitelére és beszámolójelentésére jellemző hiányosságokat és hibákat. Ellenkezőleg, az ellenőrzött vállalatnál vagy szervezetnél felfedhetnek olyan hiányosságokat, amelyek az adott rendszer más vállalataira vagy szervezeteire egyáltalán nem jellemzőek, vagy pedig egyáltalán nem fedeznek fel hiányosságokat. Minden esetre egy főigazgatóság hatáskörébe tartozó, egy, vagy két-három vállalat vagy szervezet ellenőrzési anyaga alapján nehéz a felsőbb szervezetek vezetőségének figyelmét kellő módon felhívni az adott főigazgatóságban a beszámolójelentés állapotára vonatkozó általánosabb jelentőségű kérdésekre (ami természetesen nem jelenti azt, hogy az egyes vállalatokban vagy szervezetekben feltárt számviteli hibákat nem kell megszüntetni).

Vegyünk egy példát ugyanannak a kujbisevi statisztikai hivatalnak a főigazgatósági beszámolójelentések ellenőrzésével kapcsolatos gyakorlatá-

ból. Ez a statisztikai hivatal ellenőrzést szervezett a szovhozok mezőgazdasági betakarítási munkáira vonatkozó beszámolási adatok megbízhatóságára vonatkozóan. Több szovhozot és majdnem minden minisztériumot és főigazgatóságot ellenőriztek. Az ellenőrzés eredményeként a statisztikai hivatal az egyes szovhozok vezetősége előtt felvetett, a számvitelben az ellenőrzés által felfedett egyes hiányosságok megszüntetésére vonatkozó kérdésekkel együtt nem tudta ezt a kérdést a trösztök, vagy az egyesített szovhozok vezetősége előtt vagy a szervezetek helyi vezetői előtt is széles körben felvetni, és ílymódon az ellenőrzésnek a hatékonysága csökkent.

5. Az ellenőrzések hatékonyságának kérdése a főigazgatósági beszámolójelentés ellenőrzésének egyik legaktuálisabb kérdése. Néhány statisztikai hivatal azonban nem fordít erre a kérdésre kellő figyelmet. A statisztikai hivatalok egyes vezetői és a Központi Statisztikai Hivatal kerületi és városi felügyelői nem töreksenek a bűnösök szigorú megbüntetésére, és nyilvánvaló, liberáliszmust mutatnak a hibák elkenőivel, valamint azokkal a személyekkel szemben, akik a számvitel és beszámolójelentés adatait elferdítik és törvénytelen beszámolójelentést vezetnek.

Megemlítünk egy rendkívül jellemző példát. A traktor-alkatrészek számbavétele helyességének ellenőrzésekor 1951 április 1-én a kujbisevi terület Krotovszki Gépállomásán, amelyet a statisztikai hivatal és a Központi Statisztikai Hivatal kerületi felügyelősége együttesen végzett, megállapították, hogy a számvitel nagymennyiségű alkatrészt eltitkolt. A statisztikai hivatal vezetője nem vetette fel a bűnösök szigorú felelősségre vonásának kérdését, hanem csak egy levelet írt a gépállomás igazgatójának, amelyben kéri, hogy „tegyenek intézkedéseket az ellenőrzés által felfedett hiányosságok megszüntetésére”. Az említett gépállomás igazgatója már elvileg nézte ezt a kérdést és még mielőtt megkapta a statisztikai hivatal levelet, utasítást adott ki, amelyben az alkatrészek eltitkolásának tényét az állam becsapásának, a gépállomás dolgozói által elkövetett bűnténynek minősítette és egy bűnöst munkájától felmentett és átadta a bíróságnak, másik kettőt pedig szigorúan megbüntetett.

A statisztikai hivatal vezetőinek, a Központi Statisztikai Hivatal kerületi és városi felügyelőinek világosan kell látniuk, hogy a számvitelben és a beszámolójelentésben nagy kárt okoz a bajok megszüntetésének szempontjából az elferdítőkkel szembeni liberilizmus, és hogy a statisztikai szervek minden dolgozójának legfontosabb kötelessége az államot becsapni akaró elferdítőkkel szembeni kíméletlen harc.

A főhatósági beszámolójelentés ellenőrzéseinek hatékonyságát csökkenthi az is, hogy eredményeit nem közlik a széles nyilvánossággal. Néhány statisztikai hivatal nem tárgyalja meg az ellenőrzés eredményeit a főigazgatóságok és a szervezetek számviteli és statisztikai dolgozóival és nem törekszik kitartóan arra, hogy maguk a főhatóságok ellenőrizzék rendszeresen a hatáskörükbe tartozó vállalatok és szervezetek számvitelét és beszámolójelentését és kellő intézkedéseket hozzanak, amelyek megszüntetik a számvitel és beszámolójelentés hiányosságait.

Az ellenőrzések hatékonysága tekintetében nagy jelentősége van azoknak a határozatoknak, amelyeket a helyi vezető szervek a statisztikai hivataloknak, valamint a kerületi és városi felügyelőknek a főigazgatósági beszámolójelentések ellenőrzésére vonatkozó beszámolóival kapcsolatban hoz-

nak, és annak, hogy a statisztikai hivatalok és a Központi Statisztikai Hivatal felügyelői rendszeresen ellenőrizzék ezeknek a rendelkezéseknek végrehajtását. Számos statisztikai hivatal azonban nem tulajdonít ennek a kérdésnek kellő jelentőséget és a helyi vezető szervezetek előtt ritkán vet fel a beszámolójelentés megjavítására vonatkozó kérdéseket.

A felhozott példák természetesen nem merítik ki mindazokat a kérdéseket, amelyek a főigazgatósági beszámolójelentések ellenőrzési munkáival és megjavításukkal kapcsolatosak. Itt csak a mi szempontunkból legaktuálisabb és legjellemzőbb kérdéseket vetettük fel.

A statisztikai szervezetek az a kötelességük, hogy a főigazgatósági beszámolójelentés ellenőrzési munkájában fennálló hiányosságokat véglegesen megszüntessék és ezáltal minden szempontból megjavítsák a vállalatok, kolhozok, szervezetek, minisztériumok és főigazgatóságok számvitelét és beszámolójelentését.

A Központi Statisztikai Hivatal Ipari főosztályának lapja, az

IPARSTATISZTIKAI ÉRTESÍTŐ

az iparstatiszтика gyakorlati és időszerű elméleti kérdéseivel foglalkozik, kapcsolatot képez az üzemi statisztikusok és a Központi Statisztikai Hivatal között, az iparstatiszitikusok mindennapi munkájának segítőtársá.

Megjelenik minden hónap végén

Előfizetési ára egy évre 24 Ft, félévre 12 Ft.

Egyes szám ára: 2 Ft.

Megrendelhető a Statisztikai Kiadóvállalatnál (Budapest, II, Keleti Károly-u. 5/7. I. 1. Tel.: 350—126, 130-as mellék)

A középiskolai statisztikai oktatás tapasztalatairól

Középiskoláinkban, helyesebben a volt „kereskedelmi” iskolákban a felszabadulás előtt statisztikai oktatás egyáltalán nem folyt. Ennek oka az akkori, kapitalista gazdasági rendszer felépítése volt, amelyben tudjuk jól, hogy nem volt cél az egyes vállalatok tevékenységéről és gazdasági helyzetéről pontos és hű adatokat szolgáltatni sem a felsőbb állami hatóságok részére és főleg nem a széles néptömegek felé. Így tehát szükségtelen volt, hogy a tanulókat bármilyen statisztikai oktatásban is részesítsék.

1945. után azonban nemcsak a gazdasági és politikai életben, hanem az oktatás terén is nagyarányú fejlődésnek és változásnak lehetünk tanúi, mert a régi helyébe lépő új — a szocializmus felé haladó — gazdasági rendszerünknek merőben új szakemberekre van szüksége, akik képzésének előfeltétele volt eddigi oktatási rendszerünk gyökeres megváltoztatása.

Tervgazdálkodásunk megteremtése újabb követelményekkel lép fel a népgazdaság valamennyi ágával szemben a tervteljesítés és akkumuláció terén egyaránt. Mindehhez fejlett számviteli rendszer kiépítésére van szükség, amely az eléje tűzött feladatokat gyorsan és jól meg tudja oldani.

Elsőzben csak az idej, 1951—52-es tanévben kapott helyet a középiskolai oktatásban a statisztika, mint önálló tárgy. Eppen ezért még elég nagyszámban fordulnak elő nehézségek és hiányosságok a statisztikai oktatás terén. Statisztikai oktatásunknak hatalmas feladatokat kell megoldania, olyan statisztikai szakembereket kell kiképeznie és szocialista szellemben nevelnie, akik kellő időben és számban, megfelelő gyakorlati tudással a népgazdaságunkban felmerülő feladatok megoldására alkalma-

sak lesznek. Jelenlegi statisztikai oktatásunk mellett azonban ez még kisebb-nagyobb akadályokba ütközik, amelyeknek legyőzése előttünk álló legközelebbi feladatunk. Ahhoz, hogy ezt a feladatot meg is tudjuk oldani, szükségesnek tartjuk rámutatni a statisztikai oktatás terén jelenleg tapasztalható hiányosságokra.

A statisztika oktatásának első és legnagyobb nehézsége, hogy nincs megfelelő rendszerezésű statisztikai tankönyvünk. A jelenlegi tankönyv ugyan dióhéjban közli a megfelelő statisztikai fogalmakat, eljárási módokat, de ezeknek a stílusa olyan merev és nehézkes, sőt helyenként hiányos is, hogy ebből a tankönyvből középiskolai tanuló, átlagosan 16—17 éves korban, nem látja elég világosan az összefüggéseket. Ezt megnehezíti az, hogy a fogalmak és számítások megmagyarázására a tankönyv csak egyes és sok helyütt összefüggéstelen példákat hoz fel, a szaktanár részére pedig nem szolgáltat teljes kidolgozással ellátott példátárt, úgy hogy a szaktanár sem látja világosan, hogy a könyvben felsorolt esetleges egy-két példa a tervgazdaság fejlődése következtében időszerű-e még és közölhető-e a tanulóval. A legfontosabb volna tehát és ez a statisztikai oktatás eredményességét nagymértékben növelné, ha a szaktanárok a legrövidebb idő alatt az oktatás céljaira bő példákat tartalmazó, kidolgozott példátárat kapnának. Mert az elméleti oktatás csak akkor lesz igazán eredményes, ha ehhez a tanulók még az iskolában megfelelő gyakorlati tapasztalattal is elsajátítanak. Nem elégedhetünk meg azzal, hogy olyan statisztikai dolgozókat adunk népgazdaságunknak, akik pl. nagyon jól tudják, hogy „a munkatermelékenysége végeredményben az új társadalmi rendszer szempontjából a legfontosabb, legfőbb dolog”, de azt már kevésbé tudják meg-

mondani, illetve kiszámítani, hogy egy üzemben ténylegesen hogyan emelkedett a termelékenység. Itt meg kell jegyezni, hogy ez annyival fontosabb, mert hiszen ez a tárgy nemcsak a tanulók részére új, hanem a szaktanárok részére is egészen új terület.

A második nehézség a nyomtatványok kérdése. Mi tanítunk statisztikát elméleti síkon, de ugyanakkor nem tudjuk szemléltetni a jelenleg érvényben lévő nyomtatványokat. Ha sikerül is nehezen az üzemek-től egy-két statisztikai beszámoló nyomtatványt szerezni, a legtöbbször kiderül, hogy az már idejét múltá és gyakorlatilag tárgytalan. Itt is fontos követelmény volna, hogy az iskolákat lássák el a szükséges statisztikai beszámoló nyomtatványokkal, mert ezeknek pusztá kiosztása is már nagyfokú érdeklődést kelte a tanulóknban, kitöltésükkel pedig összhangot lehetne teremteni a számvitel másik ágának oktatásával.

Az eredményes oktatáshoz okvetlenül hozzátartozik, hogy a szaktanár a táblán megfelelően szemléltesse mai adatszolgáltatásunk teljes rendszerét és az adatszolgáltatásnak a legalsóbb szervektől egészen a Statisztikai Hivatalig menő útját.

Továbbá feltétlenül meg kellene vizsgálni a statisztika jelenlegi oktatásának a matematikával való összefüggését is. A helyzet jelenleg az, hogy a számvitel-szakos tanárok tanítják a statisztikát általában, míg a statisztika gazdaság-számítási részét a matematikában is tanulják a növendékek. Ebből az az elentmondás származik, hogy a növendékek gazdaság számítási vonalon már jóval előbb vannak akkor, amikor a tanterv szerint a statisztika mint különálló tantárgy a III. évfolyamban tárgyalásra kerül. És itt jelentkezik a tanulók részéről bizonyos érdeklenség a tantárgy iránt, miután olyan alapfogalmak kerülnek tárgyalásra, amelyeknél ők számítási vonalon már jóval előbbre vannak.

E hiányosságok ellenére a tanulóknál meg van az érdeklődés a tervgazdálkodás kérdéseiről és különösen érdeklődnek a tervgazdálkodás fejlődésének statisztikai kiértékelésénél. Az érdeklődés akkor volna azonban teljes, — amint már a fentiekben rámutattunk, — ha az összes az iparban számolásra kerülő kérdőíveket a számvittel kapcsolatban kidolgozott műveletterv alapján a tanulókkal kitölthetnénk, ezeket kiértékelnénk, nemcsak indexekkel, hanem szövegesen is és így rámutatnánk a vállalat fejlődésére, a vállalat fejlődését előmozdító okokra és ugyanakkor láthatnák a tanulók a lemaradásokat is és ezeknek okait. Ehhez azonban szükséges volna, hogy a szaktanárok a Statisztikai Hivaltól a megfelelő fiktív adatokat, magyarázattal ellátva megkaphatnák.

Nem utolsó sorban nagymértékben emelné a statisztikai oktatás eredményességét és fokozná a tanulók érdeklődését a tárgy iránt, ha a statisztika anyagát akár mint önálló tárgyat, akár más tárgyakkal pl. számvittel, üzem tervgazdasági ismeretekkel összekapcsolva a képesítő vizsga anyagába felvennénk. Ez serkentene a tanulókat a statisztikával való elmélyültebb foglalkozásra és egyik biztosítéka lenne a középiskolákból kikerülő statisztikai dolgozók megfelelőbb szak tudásának.

Míndezeket összefoglalva a statisztika oktatás jelenlegi rendszerének leggyengébb pontja, hogy még nem látnak a tanulók kellő kapcsolatot az eleven gyakorlat és elmélet között. Ennek megoldása a leg-sürgősebb feladat ahhoz, hogy rohamosan fejlődő népgazdaságunk statisztikai szakemberekben megkaphassa a szükséges utánpótlást.

Boros Gáborné és Rajna Odóné
középszikolai szaktanárok

A Bánya- és Energiaügyi Minisztérium szakmai statisztikái

Kevés olyan iparág van, amelynek ne lenne minden más iparágtól különböző egyéni jellemvonása, szakmai sajátossága, külön problémát okozó hiányossága vagy egyéb olyan kérdése, amelynek figyelemmel kísérése az iparvezetés szempontjából elengedhetetlenül fontos.

Ezeknek a szakmai sajátosságoknak, egyes iparágak különleges kérdéseinek megfigyelése és vizsgálata semmivel sem kisebb fontosságú statisztikai feladat, mint az általánosan ismert, alapvetően fontos mutatók (termelés, beralap, munkaerőlétszám, termelékenység, stb.) elemzése.

A statisztikáról már sokszor elmondottuk, hogy a vezetés egyik fontos eszközének szerepét kell betöltenie. Be kell számolnia a tervek teljesítésének mérvéről, és emellett fel kell tárnia mindazon tényezők szerepét, melyek a terv teljesítését hátráltatták vagy elősegítették. Rá kell mutatnia azokra a még kihasználatlan lehetőségekre, melyek a termelés további emeléséhez tartalékul szolgálhatnak.

A tartalékok feltárásának, a hiányosságok felderítésének munkája nem könnyű feladat. Nagyvonalú áttekintéssel csak felszínes eredményt érhetünk el, csak a durván szembeötlő, feltűnő jelenségeket vehetjük észre. A felszín alatt lappangó hiányosságok, rejtett tartalékok feltárásához részletekbemenő, az egyes iparágak „házi” problémáiba mélyen beható elemzéseket kell végezniük, melyekhez természetesen rendkívül sok adatra van szükség.

Ipari fejlődésünk soha nem látott lendületének éveiben az illetékes irányító szervezetnek rendkívül sok nehézséget kell leküzdeniük felkészülésünk maradéktalan megvalósítása érdekében. Kisebbség nagyobb hibák, komoly nehézségek minden iparágban bőven akadnak. Kellő időben való felismerésük egyenként is nagyfontosságú állami érdek, hiszen megelőzésükkel vagy ellátásukkal a szocializmus építésének ütemét gyorsítjuk meg. A vezetés pedig gyors és hatékony intézkedéseket csak akkor tehet, ha alapos, sokoldalú, pontos statisztikával rendelkezik, mely érzékeny jelzőműszerként működik.

A január 12-én megtartott országos aktíva értekezleten Gerő Ernő elvtárs beszámolójában az 1951. évi terv sikeres meg-

valósításának egyik alapvető forrásaként azt jelölte meg, hogy nem kendőztük el, hanem bátran feltártuk a nehézségeket, hiányosságokat és elmaradásokat. Mikor pedig a vezetés színvonalának emeléséről szövegeztünk, annak érdekében, hogy a vezetés operatívabbá tegyük — többek között — a statisztika munkájának megjavítását is célul tűzte ki.

Mi, statisztikusok, ezeket a kijelentéseket útmutatásnak tekinthetjük az előttünk álló 1952. évi munkánkra nézve. Tudományos megalapozottsággal, szívós szorgalommal kell elmélyedniünk a speciális szakmai kérdésekben is, hogy felszínre hozhassunk minél több tartalékot, és felderíthessük a legkisebb nehézségeket is. Mindez rendkívül sok tanulmányt, aprólékos szervező munkát, következetes harcot igényel, és statisztikus kádereink szakmai színvonalának gyorsütemű fejlesztését teszi szükségessé.

Ezek után világossá kell válnia előttünk, hogy az iparstatisztika, ha az 1951. évi tervek végrehajtása során az ipar vezetői számára nyújtott is jelentős segítséget — még nem elegendő. Az 1952. évben, öt éves tervünk döntő esztendejében fokozottabb mértékben kell ennek a feladatnak elegendőt tennünk.

Folyó évben iparunk előtt a tavalyinál sokkal nagyobb feladatok állanak. Meg kell feszítenünk erőnket, hogy a nagyobb feladatokat túlteljesíthessük. A statisztikusoknak nem szabad ezt szem elől téveszteniük. Munkájuk fontossága, jelentősége, valamint felelősségünk napról-napra nő. Az iparágak irányításához a szakmai sajátosságoknak megfelelő, a termelési folyamatokat részleteiben elemző, sokoldalú statisztikára van szükség.

A Központi Statisztikai Hivatal a legfelsőbb vezetés igényeinek megfelelően, népgazdasági síkon figyeli meg és elemzi a legfontosabb mutatókat. Az egyes iparágak szakmai irányításához ennél sokkal bővebb, részletezőbb adatok szükségesek. Az iparágak irányítása a minisztériumok, azokon belül az iparági főosztályok feladata. Minden egyes iparágban ki kell alakítani a kerek egészhez képező, összefüggő statisztikai rendszerét.

A Bánya- és Energiaügyi Minisztérium a Központi Statisztikai Hivatallal egyetértésben és együttműködve ebben az irányban az első lépéseket megtette.

A szén-, ásványolaj- vagy villamosenergia-termelés nemcsak a népgazdaságban elfoglalt döntő fontosságánál fogva kíván nagyobb figyelmet, ennek megfelelően részletesebb statisztikai számbavételt, hanem a termelés technológiájában, a termelőberendezések speciális voltában, az egyes iparágak szakmai problémáinak különféleségében rejlő különleges szempontok miatt is. Minden egyes szakmai ágazatnak megvannak a maga sajátosságai, melyek még az általános kérdésekben is különféleképpen nyilvánulnak meg. Ezeknek folyamatos megfigyelése, alapos megismerése nélkülözhetetlen a szakmai vezetés számára.

Rávilágíthatunk ennek nagy jelentőségére, ha példaként egy szakmai problémát ragadunk ki:

Jelenleg számoljuk fel azt a kapitalista örökséget, hogy szénbányászatunk korszerűtlen, a termelési módszerek elmaradtak; az emberi erővel végzett nehéz fizikai munka jellemezte az iparágat. Így a munkaerő-kérdés, a gépesítés kérdése, haladotabb, korszerű bányaművelési módszerek bevezetésének kérdése képezi az iparág legfőbb és sajátosan szakmai problémáit.

Ezek a kérdések azonban nemcsak a szénbányászat, hanem az egész népgazdaság szempontjából nagy jelentőséggel bírnak. Világos, hogy a szakmai adottságokhoz igazodó, a szakmai kérdéseket híven tükröző statisztikai megfigyelésre van szükség, hogy e kérdések részleteiben elemezhetőek legyenek.

Ehhez hasonlóan az iparágak egész sorában megtalálhatjuk azokat a szakmai kérdéseket, melyeknek részletező elemzése népgazdasági síkon is nagy jelentőséggel bír, nem is szólva a szakmai vezetés igényeiről.

A Bánya- és Energiaügyi Minisztérium egyes főosztályai a múlt évben is nagyszámú szakmai statisztikával rendelkeztek, melyeket különféle időpontoktól kezdődőleg, ötletszerűen, egyéni kezdeményezések alapján, részletekben és bizony sokszor összefüggéstelenül vezettek, úgy, hogy nem beszélhetünk valamely iparág *egy-egy* szakmai statisztikájáról. Az egyes kérdőívek különféle osztályok különféle

céljaira készültek, nem voltak összefoglalva, nagyrészt statisztikus kezébe nem is került. Így a felsőbb vezetés számára használható, összefoglaló kiértékelésről szó sem lehetett.

Ezek a összefolyó, nagyrészt ugyan szükséges, de összefüggést nélkülöző adatgyűjtések a múlt év utolsó hónapjaiban felülvizsgálatai kerültek.

A felülvizsgálat — abból a vitathatatlanul helyes szempontból kiindulva, hogy a szakmai vezetésnek a szakmai sajátosságokhoz igazodó, részletesebb adatokra van szüksége, mint a legfelsőbb vezetésnek — az alábbi szempontok szerint történt:

1. a meglévő statisztikák mennyiben felelnek meg a speciális szakmai adottságoknak, időszerűek-e és alkalmasak-e arra, hogy a folyamatban lévő vagy küszöbönálló feladatok megvalósításához, a szakmai irányító munkához megfelelő támogatást nyújtsanak;

2. statisztikai és technológiai szakszerűség szempontjából megfelelnek-e a követelményeknek, ezen túlmenően pedig a vállalatoknál biztosítva van-e a bizonylati elv alkalmazásának lehetősége;

3. a különálló, sok esetben egyes személyek igényeihez kötött kérdőívek iparáganként hogyan foglalhatók össze összefüggő statisztikai rendszerbe;

4. konkrétan meg kellett határozni az egyes elhanyagolandó, idejétmúlt vagy párhuzamos adatokat, és fel kellett venni a szükséges, de meg nem figyelt problémákra vonatkozó kérdőpontokat.

Ezeknek során több statisztika összevonásra, átdolgozásra, szűkítésre vagy bővítésre került. Nem lehet azonban azt állítani, hogy ezáltal teljesen új szakmai statisztikát szerveztünk, mivel a vállalatok vagy eddig is beszámoltak ezekről a kérdésekről, vagy saját maguk számára tartották nyilván a megfelelő adatokat. Csupán az eddigiek rendszerezéséről, összefoglalásáról, szakszerűbbé tételéről lehet szó.

Ezen munka közben az az elvi szempont követése bizonyult célravezetőnek, hogy a minden iparág előtt egyaránt ismeretes, a Központi Statisztikai Hivatal által kibocsátott „Gyáripari statisztika” körül — mint az alapvető fontosságú mutatókat tartalmazó mag körül, — kell összefoglalni a külön szakmai igényeket.

szakmai kiegészítő kérdőívek formájában. Tehát be kell épülnie egy-egy iparág mindenfajta statisztikájának egy olyan egységes rendszerbe, mely kizárja a párhuzamosságot, a szakszerűtlenséget, a bürokráciát, s az alapvető fogalmakban minden más iparággal közös gerince van.

Ilyen zárt rendszerben a statisztika — bármilyen nagy terjedelmű is — mind a vállalatok, mind az irányító hatóság által könnyen áttekinthető, és — komplettégénél fogva — teljes egészében a statisztikus látókörébe, tehát ellenőrzése alá kerül. Ennélfogva sok felesleges és kontár munkát lehet kiküszöbölni. Meg lehet követelni, hogy a feletts hatóság egyes szakmai osztályai vagy előadói a statisztika megkerülésével ne gyűjtsenek „közvetlen értesüléseket”, hanem operatív munkájukhoz — a ténylegesen szükséges mértékben — az arra hivatott statisztikát vegyék igénybe.

A Bánya- és Energiaügyi Minisztérium majdnem minden iparágára vonatkozóan készülték az 1952. évre szakmai kiegészítő kérdőívek. Ez természetesen korántsem jelenti azt, hogy ezt a munkát befejeztük, hogy a begyűjtendő szakmai anyag mindenben helyes és teljes volna. Évközben néhány módosítás végrehajtásával vagy esetleg néhány újabb kérdőív rendszerítésével számolnunk kell. Kétségtelen azonban, hogy körvonalaiiban kirajzolódott az egyes iparágak szakmai statisztikájának összefüggő rendszere és fejlődési iránya. Hasznos tartalommal való megtöltése, s a szakmai vezetés számára való feldolgozása, elemzése a statisztikus munkatársak feladata lesz.

A következőkben bemutatunk két példát egy-egy iparág szakmai statisztikájából.

Egyik példánkat a szénbányászat szakmai statisztikájából vettük. Az 59. oldalon

közölt kérdőív a széntermelés, a földalatti szállítás és jövesztés különféle módjaira vonatkozó kérdőpontokat tartalmazza.

Ez a kérdőív-tábla a szénbányászat egyik legjellemzőbb sajátosságát tárja fel. Akkor, amikor haladottabb tömegtermelési módszerek bevezetése, a nehéz testi munkák végzésének gépesítése áll előtérben, elengedhetetlenül fontos annak megfigyelése, hogy ezen a téren milyen haladást értünk el. A termelés megoszlása fejti meg a földalatti szállítást megoszlása különböző gépi vagy kézi erővel történő szállítás szerint, erre a kérdésre igen értékes választ ad.

A következő példa a vegyipar szakmai kiegészítő kérdőívét mutatja be. (Lásd a 60. oldalt.)

A vegyészeti iparágak egyik problémáját képezi egyes termelő berendezések avultsága s ebből kifolyó csökkent üzemképessége. Számos kisebb-nagyobb üzemzavar hátráltatja a termelést. Eppen ezért a vegyészeti vállalatoknak külön szervezett karbantartási részlegeik számára tervet kell készíteniök a megelőző karbantartásra. Ennek ellenőrzésére, a karbantartások és üzemzavarok okozta termelés kiesés megállapítására szolgál a közölt kérdőív-séma.

Ebből a két példából is látható, hogy egyes iparágak operatív vezetéséhez különleges szempontok szerint szerkesztett statisztikai beszámolók szükségesek.

A Bánya- és Energiaügyi Minisztériumhoz hasonlóan a többi szakminisztériumnak is el kellene végeznie mielőbb ezt a munkát, hogy mind a vállalatok, mind az irányító szervek világosan áttekinthessék a helyzetet, és könnyen tudjanak tájékozódni ezen — a helyenként most még igen rendezetlen — területen.

Bács György

A SZÉNTERMELÉS MEGOSZLÁSA MUNKAHELYEK SZERINT

1952.....hó

Sor- szám	T e r m e l é s					
	elővájásból	fejtésből	egyéb	összesen		
	a	b	c	d		
1.	Tonna					
2.	Az össztermelés % _o -ában					
A FEJTÉSI TERMELÉS MEGOSZLÁSA						
Sor- szám	Fejtmódok szerint			Munkahelyi szállítás módja szerint		
	Megnevezés	Tonna	Az összes fejtés % _o -ában	Megnevezés	Tonna	Az összes fejtés % _o -ában
	a	b	c	d	e	f
4.	Frontfejtés			Rázócsuzdával		
5.	Csoportos fejtés			Kaparószalaggal		
6.	Pillér fejtés			Gumiszalaggal		
Rakodás módja szerint				Csillével		
7.	Kézzel			3 m-en felüli átlapátolással		
8.	Rakodógéppel			—	—	—
Jövesztés módja szerint						
9.	Robbantással			közönséges		
				millsecundos		
10.	Robbantás nélkül			kézi csákánnyal		
				fejtőkala-páccsal		
				fejtőgéppel		

KARBANTARTÁS — GÉPÁLLÁS — TERMELÉSKIESÉS

K a r b a n t a r t ó m u n k á s o k										Alaptevékenységen dolgozó munkások karbantartásra fordított		Összes karbantartásra fordított					
átlagos állományi létszáma		teljesített munkaóráinak száma						Béralapja összesen Ft		munka- órát		béralapja		munka- óra (7+11)		béralap (10+12)	
		megelőző (tervszerű) karbantartáson		rendkívüli karbantartáson	egyéb munkán	összesen (4+5+6)	ebből (7-ből) túlóra	terv	tény								
terv	tény	terv	tény							5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.				
A tárgyidőszakban álló termelőberendezések								Termelés kiesés berendezések állása miatt									
megnevezése	darab száma	gép órái	állásideje órákban				Termelő munkások gépállás miatt termelésből kiesett munka órái	C i k k (cikkelem)		A le nem gyártott termék			a havi terv %-ában				
			karbantartás	üzemzavar	anyaghiány	főlős kapacitás		száma	megnevezése	menny. egys.	mennyisége	értéke vált. áron Ft					
			m i a t t														
15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22										
							Összesen :							Összesen :			

CSEHSZLOVÁKIA

Gazdasági helyzet

A csehszlovák népi demokrácia a kétéves és ötéves terve alapján sikeresen fejleszti az ország iparát. Az ipari termelés 1951-ben előzetes adatok szerint több mint 60 százalékkal szárnyalta túl a háborúelőtti színvonalat. A Rüdé Právo 1951. október 28-i számában közölt adatok szerint a csehszlovák ipari termelés alakulása a következő:

	1937. havi átlag = 100
1946 havi átlag	75,0
1947 „ „	91,3
1948 „ „	108,7
1949 „ „	126,0
1950 „ „	145,6
1951 I. félév	159,8

Csehszlovákiában 1937-ben a lakosság száma 15,2 millió volt, jelenleg pedig 12,5 millió. Ezek szerint 1951 I. félévében az egy főre eső ipari termelés 95 százalékkal volt magasabb, mint a háború előtt.

Az ipari termelés növekedésének üteme
(Az egyes évek a megelőző év százalékában)

1947	121,7
1948	119,0
1949	116,0
1950	115,5
1951 I. félév	109,7

Az ipari termelés emelkedésével egyidejűleg gyors az építkezés fejlődése is. Az építkezésekre fordított beruházások összege 1950-ben 91,1 százalékkal emelkedett 1947-hez viszonyítva.

Építkezésekre fordított beruházások
milliárd Kcs-ban

(1947. évi változatlan áron)

1947	15,41
1949	21,78
1950	29,45

A régi Csehszlovákiában 20 év alatt egy nagyolvasztó és egy acélgyár épült. Jelenleg 2 kohászati kombinát épül, amelyek több acélt fognak előállítani, mint amennyi a háborúelőtti Csehszlovákia egész acélermelése volt.

Az ipari termelés lényegesen gyorsabb ütemben emelkedett, mint a munkások létszáma; ez azt bizonyítja, hogy a munkatermelékenység jelentős mértékben növekedett. A háborúelőtti színvonalhoz viszonyítva a munka termelékenysége 31,3 százalékkal. 1946-hoz viszonyítva pedig 53 százalékkal emelkedett. A foglalkoztatottak száma a háborúelőtti színvonalhoz viszonyítva 10,9 százalékkal növekedett.

Év	Ipari termelés	Foglalkoztatottság	Munkatermelékenység
1946	75,0	87,6	85,6
1947	91,3	97,2	92,9
1948	108,7	102,0	106,5
1949	126,0	107,0	117,6
1950	145,6	110,9	131,3

Az iparban, építkezésben és a szociális intézményeknél a foglalkoztatottak száma emelkedett, ugyanakkor a többi népgazdasági ágban csökkent. Ez azt bizonyítja, hogy az ipar, építkezés és egészségügy nemcsak az új munkaerőket szívta fel, hanem más népgazdasági ágak foglalkoztatottjait is. A pénz- és biztosításiügyben 1951 októberében 30,4 százalékkal kevesebben dolgoztak, mint 1937-ben, a kereskedelemben foglalkoztatottak száma pedig az 1930. évi létszámnak csak 71,3 százalékát teszi ki.

A foglalkoztatottság megoszlása a népgazdaság egyes ágaiban a következőképpen alakult (az összes foglalkoztatottak százalékában):

Népgazdasági ágak	1946. nov. 1.	1951. márc. 31.
Ipar	20,3	28,1
Építőipar	2,8	5,6
Közlekedés	5,7	5,0
Kereskedelem és idegenforgalom	7,0	6,6
Mezőgazdaság és erdőgazdálkodás (segítő családtagokkal együtt)	43,8	38,1
Pénz- és biztosításügy	1,1	0,5
Egészségügy	0,7	1,6
Egyéb	18,6	14,5
<i>Osszesen...</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>

A csehszlovák népi demokráciában a munkások reálbére állandóan emelkedik. A háborúelőtti időkhöz viszonyítva az ipari munkások órábérére a 4 és félszeresére emelkedett.

Az ipari munkásság órábérének alakulása

Időpont	Kcs	Index
1937	4,89	100
1946 február	12,91	264
1947 május	16,29	333
1948 február	17,23	352
1949 március	18,12	371
1950 február	19,84	406
1951 február	22,12	452

Ezzel szemben az árak csak a háromszorosukra emelkedtek. 1937-hez viszonyítva a reálbér tehát 50 százalékkal emelkedett. Az életszínvonal emelkedését bizonyítja, hogy az egy főre eső fogyasztás 30–50 százalékkal magasabb, mint a háború előtt volt.

Egy főre eső fogyasztás növekedése 1936–1950-ig

	Százalékban
Hús és húsrú	45,7
Cukor	15,1
Rozsliszt és kenyér	7,5
Búzaliszt és. sütemény	54,4
Sör	67,4
Textilárú	27,2

A csehszlovák népgazdaság rohamos fejlődése lehetővé teszi, hogy mind nagyobb összegeket fordítsanak a dolgozók egészségügyi helyzetének megjavítására. A köz-

egészségügyi célokra fordított kiadások a következőképpen alakultak:

Év	1000 Kcs	Index
1937	1,956 154	100,0
1947	9,586 250	490,1
1948	10,789 317	551,6
1949	14,146 808	723,2
1950	15,907 840	813,2

A szociális helyzet javulásáról tanuskodik a gyógyintézetek számának, valamint az orvosok létszámának emelkedése, továbbá a társadalombiztosítási hálózat kiépítése.

1937-hez viszonyítva 1951-ben a gyógyintézetek száma 31,5 százalékkal, az orvoslétszám 18,6 százalékkal emelkedett.

Megnevezés	1937	1945	1947	1951
Orvosok létszáma	11,395	7,547	9,954	13,514
10 000 lakosra jutó orvosok száma	7,90	5,33	8,18	10,81

A társadalombiztosítási rendelőintézetek szakosztályainak száma a felszabadulás után a következőképpen alakult:

Év	Szám	Index
1947	557	100,0
1949	833	149,6
1951	2680	481,1

Különös gondot fordítanak az anya- és gyermekvédelemre. Az anya- és gyermekvédelmi intézmények a háborúelőtti színvonalhoz viszonyítva a következőképpen fejlődtek:

Megnevezés	1938	1950	Index: 1938 = 100
Szülészeti és nőgyógyászati ágyak száma	1225	7947	649
Terhességi tanácsadók száma	164	1077	657
Ágyak száma a kórházi gyermekosztályokon	1465	7211	492
Anyá- és csecsemővédő intézetek száma	1488	3511	236

A csehszlovák nép életkörülményeinek javulása tükröződik vissza a népmozgalmi adatokban. 1950-ben 1937-hez viszonyítva a

millió schillinget fog kiténni. Az államháztartás kiegyensúlyozatlanságának terheit a kormány a dolgozókra hárítja. A forgalmi adó — amely elsősorban a dolgozókat sújtja — 60 százalékkal emelkedett, ezzel szemben a gazdagok adója, így a társulati adó csak 10 százalékkal; a vagyoadó pedig változatlan.

A dolgozók részesedése a nemzeti jövedelemben 1937-ben 46% volt, 1950-ben már csak 35%.

1947 óta minden évben, — tehát öt esetben — új „ár- és bérmegállapodások” jöttek létre, amelynek az lett volna a céljuk, hogy összehangolják az ár- és bérszínvonalat. E helyett azonban minden újabb megállapodás a dolgozók reálbérének újabb csökkenéséhez vezetett.

Reálberek alakulása a hivatalos statisztikák alapján³

Megnevezés	Nominálbér	Létfenntartási költség	Reálbér
	1945 = 100		
Az első „ár- és béregyezmény”, után (1947 október)	305,1	350,2	87,1
A második „ár- és béregyezmény”, után (1948 december)	376,5	432,7	87,0
A harmadik „ár- és béregyezmény”, után (1949 július)	418,3	509,1	82,1
A negyedik „ár- és béregyezmény”, után (1950 szeptember)	443,7	541,2	82,0

A hivatalos létfenntartási index a bekövetkezett áremelkedéseket nem tünteti fel teljes mértékben, mivel a létfenntartási index a háborúelőtti fogyasztási sémán alapul, a fogyasztás struktúrája pedig a háború óta jelentősen megváltozott.

Az 1951 júliusában életbeléptetett ötödik „ár- és béregyezmény” következtében az

³ Gesamtschau der österreichischen Wirtschaft in den Jahren 1948 und 1949, 1950 és Monatsberichte des Österreichischen Instituts für Wirtschaftsforschung, 1951. november, adatait alapján számítva.

árak hivatalos adatok szerint 20 százalékkal emelkedtek. Az emelkedés ténylegesen — amint az Österreichische Volkstimme megállapítja — 30%, ezzel szemben a nominálbér 14 százalékkal emelkedett csak, tehát a munkások reálbére ismét 12 százalékkal csökkent.

Az ötödik „ár- és béregyezmény” alapján csak a legfontosabb élelmiszerek (kenyér, tej, cukor, margarin, zsír) árát lett volna szabad emelni, ennek ellenére számos, az egyezményben nem említett árucikk- és szolgáltatás ára is megdrágult, a lakbért pedig az ötszörösére emelték.

Áremelkedés
%-ban

Édesipari cikkek	15
Gáz	74
Villany	43
Villamos- és autóbusz napijegy	30
Villamos- és autóbusz heti jegy	35
Fodraszati árak	18
Mozgóképszínházi helyárak	25

Forrás: Monatsberichte der österreichischen Instituts für Wirtschaftsforschung 1951. július 27. és Österreichische Volkstimme, 1951. július 27.

A reálberek csökkenésével szemben a most nyilvánosságra hozott részvénytársasági mérlegek azt mutatják, hogy a tőkések a fegyverkezési konjunktúra következtében nagy nyereségeket vágnak zsebre. 54 részvénytársaság mérlegadatából kiténik, hogy a nyereségek 1950-ben a kifizetett munkabérnek a kétszeresét tették ki.

A munkásság helyzetét súlyosbítja a fegyverkezési konjunktúra ellenére is növekvő munkanélküliség. A haditermelésben az emelkedő foglalkoztatottság ugyanis nem tudja ellensúlyozni a polgári célú termelés válsága következtében egyre növekvő munkanélküliséget. A munkanélküliek száma 1951 I. félévében 1950 azonos időszakához viszonyítva 4 százalékkal emelkedett. A Rudé Právo adatai szerint a munkanélküliség 1951-ben 1949-hez viszonyítva 56 százalékkal növekedett.

Az osztrák dolgozók számára a marshallizálás és az USA háborús agresszív poitikájában való részvétel az életszínvonal rohamos csökkenését, növekvő munkanélküliséget jelenti.

születések száma 40 százalékkal emelkedett, a halálozás 13 százalékkal, a csecsemőhalandóság pedig 33,9 százalékkal csökkent.

Megnevezés	1937	1950
Élvezületések száma (1000 lélekre számítva).....	16,3	22,9
Halálozások száma (1000 lélekre számítva).....	13,1	11,4
Csecsemőhalandóság (1000 élve születésre számítva) ..	117,4	77,6
Temetőzettségi arány (1000 lakosra számítva) ..	3,2	11,5

A nép államának gondoskodása folytán az üdültetésben részesülő dolgozók száma egyre növekszik.

Forrás: Rudé Právo, 1951. október 28., 3. old., 1951. november 1., 3. old. és 1951. december 13., 4. old.

Üdültetésben résztvevő dolgozók száma

1945	4 417
1946	35 606
1947	81 685
1948	130 548
1949	205 592
1950	239 056

A közoktatás terén hatalmas fejlődés tapasztalható; az 1950/51. tanévben az 1937. évről viszonyítva a középiskolai tanulók száma 28 százalékkal, a főiskolai hallgatók száma pedig több mint a kétszeresére nőtt.

Megnevezés	1937	1950/51
Középiskolai tanulók száma	441 400	563 300
Főiskolai hallgatók száma ..	19 200	39 500

AUSZTRIA

Gazdasági helyzet

IPAR

Ausztriában, a többi marshallizált országhoz hasonlóan, 1951 folyamán tovább emelkedett a hadifontosságú iparágak termelése.

Méhszari termelés 1951 első 9 hónapjának átlagában¹

	1950 havi átlag = 100
Bányászat.....	117,0
Magnezitipar	118,4
Vas kohászat	109,4
Fémkohászat	153,7

Az amerikai monopóliók a stratégiai nyersanyagok termelését is a fegyverkezés szolgálatába állította. A nyersanyagkivétel, amely 1937-ben az összkivétel 29,9 százalékát tette ki, 1951 II. negyedévében már 40,7 százaléka az összkivételnek. Míg 1950-ben a vas- és acélkivétel az USA-ba irányuló kivételnek csak 10 százalékát képezte, addig 1951 III. negyedévében már 39 százalékát tette ki. Az állandóan emelkedő vas- és acélkivétel következtében az osztrák

kereskedelem rendelkezésére bocsátott rúdvas mennyisége 1951 első 5 hónapjában 1950 azonos időszakához viszonyítva 34 százalékkal, a hengereltárúé 27 százalékkal és a horganyzott lemezeké 11 százalékkal csökkent:

A nyersanyagnehézségek következtében a polgári fogyasztás céljait szolgáló iparágak termelése egyre csökken.

Fontosabb fogyasztási cikkek termelése 1951 márciusában²

	1950 I. negyedév átlaga = 100
Haztartási eszközök	55
Rádióvevőkészülékek	74
Talpbőr	79
Konfekcionált áru	67

KÖLTSÉGVETÉS, ÉLETSZÍNVONAL

Az amerikai monopóliók háborús készülődésének szolgálatában az osztrák gazdasági helyzet egyre válságosabbá válik. A költségvetési kiadások 1952-ben 1946-hoz viszonyítva a hatszorosukra emelkednek. Az államháztartási deficit 1952-ben 1,031

¹ Monatsberichte des österreichischen Institutes für Wirtschaftsforschung, 1951. november, adatai alapján számítva.

² Österreichische Volkstimme, 1951. június 10. adatai alapján számítva.

Rockefellerék és az angol Shell-olaj közötti harc Rockefellerék győzelmével végződött. A chilei salétromkitermelés kicsúszott az angol monopólióké kezéből és a chilei réztermelés is az amerikai monopólióké kezén van. Az USA kapitalistái ellenőrzik — hogy csak a legfontosabbakat említsük, — Venezuela kőolaját, Bolívia ón- és ezüstkitermelését, Kuba kávétermelését és Argentína gyapjú- és hústermelését. Rövid időre ugyan Anglia ismét tért nyert Argentínában a hús, azaz az ún. „beafsteak” egyezmény révén, amelynek alapján Argentína angol olaj ellenében húst szállított Angliába. Az amerikai monopólióké nyomására azonban rövidesen felbomlott ez a szerződés és Argentína ezután nem a Shell-cégtől, hanem Rockefelleréktől vásárolja a kőolaját.

A latin-amerikai államok gazdaságát azonban nemcsak az amerikai monopólióké zsákmányolja ki, hanem a velük szövetkezett latin-amerikai országok kisszámú, de annál profitélesebb nagytőkés és nagybirtokos rétege is. A latin-amerikai országoknak is megvan a maguk „hatvan családja”, akik a második világháborúban megtanulták, hogy milyen módon lehet az emberek szenvedéséből és pusztulásából busás hasznot kovácsolni. Ezek számára a második világháború jó üzlet volt, és most egy harmadik világháború után áhítoznak. Amint Sztálin elvtárs mondotta a Pravda tudósítójának, „... nemcsak az Amerikai Egyesült Államok és Kanada törekszik új háború kirobantására, de ezen az úton jár a hús latin-amerikai ország is. Ezeknek az országoknak nagybirtokosai és nagykereskedői új háborút szomjúhoznak valahol Európában, vagy Ázsiában, hogy a harcoló országoknak a szokottnál is magasabb árakon adhassák el áruikat, és ezen a véres ügynön milliókat kereshessenek...” Ezek a latin-amerikai nagytőkések és nagybirtokosok az USA monopóliókéseivel karöltve a koreai háború kitörésével kezdetét vett fegyverkezési versenyen rengeteget keresnek. Így pl. az ón árának óriási emelkedése következtében a bolíviai Patinyo, Hochschild és Armayo család az USA monopóliáival együtt hatalmas nyereségekhez jutott. A gyapjú, hús és gabona áremelkedésén az argentin nagybirtokosok nyereszkedtek, de különösen azok, akik kapcsolatban vannak az amerikai Armour, Swift és Wilson húskonzervüzemekkel. Chilében az Amunateguik és Letelierek része-

sedtek a fegyverkezési verseny következtében rohamosan emelkedő rézárakból származó profitból. Peruban Manuel Odría elnök, Riva Agüero és más nagybirtokosok és nagytőkés családok húznak hasznot a fémek, az épületek és a gyapot árának rohamos emelkedéséből.

Az amerikai monopóliókéval szövetkezett nagybirtokos és nagytőkés réteg kiméltelen rablógazdálkodást folytat a latin-amerikai országok természeti kincseivel. Az annyira termékeny földek csak csekély részét művelik meg, így Paraguayban és Venezuelában a földterületnek 1%-át, Braziliában 1,6 százalékát, Uruguayban 5%-át, Chilében 7,8 százalékát és Argentínában 9,4%-át. A nagybirtokosok a mezőgazdasági termények árának magas színvonalon tartása érdekében, a lakosság szükségleteinek figyelmen kívül hagyásával csökkentik a vetésterületet, ha a világgiazi helyzet ezt úgy kívánja. Argentínában pl. 10 év alatt a len vetésterülete 55%-kal, a kukoricáé 45%-kal, a búzáé 30%-kal csökkent, 1947-ben az egész megművelt terület 26 millió ha volt, azaz annyi, mint 1914-ben.

A latin-amerikai országok mezőgazdasága teljesen elmaradott, félfeudális jelleggel bír. Braziliában az 1940. évi összeírás adatai szerint az 1000 ha-nál nagyobb kiterjedésű földbirtokok, amelyek az összes földbirtokok 1,46%-át képezik, a földterület 48,31%-át teszik. A 200—1000 ha kiterjedésű földbirtokok, amelyek az összes földbirtokok 6,4%-át képezik, az együttes földterület 25%-át foglalják magukban. Ezzel szemben a földbirtokok 75%-át kitevő 1—50 ha nagyságú gazdaságok az együttes földterületnek csupán 11%-át képezik. A 37 legnagyobb birtokos, akiknek egyenként több mint 100.000 ha földje van, annyi földdel rendelkezik, mint a földbirtokok 51%-át kitevő 20 ha-nál kisebb gazdaságok együttevén.

Argentínában az 1000 ha-on felüli nagybirtokok, amelyek a földbirtokok 7%-át teszik ki, a földterület 80%-át birtokolják. Ezek közül a birtokok közül a 2000 legnagyobb földbirtok területe annyi, mint Belgium, Hollandia, Olaszország és Dánia területe együttevén. Ugyanakkor a földbirtokok 60%-át kitevő kisparasztagazdaságok az ország földterületének mindössze 3%-ával rendelkeznek. 5000 állattenyésztő kezében összpontosul az egész állatállomány kb. 45%-a, ugyanakkor 200.000 parasztagazdaság

LATIN-AMERIKA

Gazdasági helyzet

*Angol államok el
Delaware*

A hatalmas nyersanyag- és olcsó munkaerő-tartalékokkal rendelkező latin-amerikai államokat az extraprofitra éhes amerikai monopoltőke a második világháború befejezése óta egyre fokozódó mértékben gyarmatosítja. Az amerikai monopoltőkét csábítja az, hogy a latin-amerikai országokban jóval nagyobb a profitráta, mint az USA-ban; hivatalos adatok szerint a profitráta az USA-ban 11%, ezzel szemben a latin-amerikai országokban 17,1%. Ezenkívül szüksége van az amerikai monopoltőkének a latin-amerikai államokra, mivel agresszív háborús tervei- ben a latin-amerikai államoknak a legfontosabb élelmiszer- és stratégiai nyersanyag-szállító szerepét szánta, és ezért igyekszik ezeknek az államoknak gazdag nyersanyagforrásait hatalmába keríteni.

Hivatalos adatok szerint az USA tőkebefektetései a latin-amerikai államokban 1949-ben 1940-hez viszonyítva 92 százalékkal emelkedtek. Az USA külföldi tőkebefektetéseiben a vezetőszerepet a latin-amerikai államok viszik. 1949-ben az USA összes külföldi befektetéseinek 38,4 százalékát a latin-amerikai tőkebefektetések képezték.

Az USA tőkebefektetései a latin-amerikai államokban

Év	millió dollár						
	Ipar	Kereskedelem	Mezőgazdaság	Bányászat, kohászat, kőolajkitermelés	Közutak	Egyéb	Összesen
1945..	433	145	420	1057	898	46	2999
1946..	488	165	445	1196	821	61	3146
1947..	595	209	480	1484	846	102	3716
1948..	678	265	522	1766	854	120	4205
1949..	765	294	520	2192	876	136	4783

Forrás: Survey of Current Business, Washington, 1951. január, 22. old.

Az amerikai tőke azokban a gazdasági ágazatokban helyezkedik el, amelyek a stratégiai nyersanyagok kihasználása és a hadiipar kiépítése szempontjából fontosak. Legnagyobb arányúak a befektetések a kőolajkitermelésben, a bányászatban és a kohászatban, emelkedik a tőkebefektetés az ipar-

ban, azonban természetesen csak olyan iparágaknál, amelyek fejlesztése nem sérti az amerikai tőke érdekeit.

A Current Business című amerikai folyóiratban megjelent statisztikák azt bizonyítják, hogy 1946 és 1950 között az USA külföldi tőkebefektetéseiből eredő jövedelmek 40 százaléka a latin-amerikai országokból származott. Különösen kifizetődtek a venezuelai kőolajiparba eszközölt befektetések; az utóbbi öt év alatt ezek a jövedelmek erősen emelkedtek. 1950-ben a latin-amerikai államokból származó bevételek 240 millió dollárral emelkedtek, és ennek legnagyobb részét a venezuelai kőolajkitermelés szolgáltatta.

Az amerikai tőke terjeszkedésével egyidejűleg az angol monopoltőke mindinkább kiszorul a latin-amerikai államokból. Az angol és amerikai tőke Argentínában, Braziliában, Uruguayban, Venezuelában elkeseredett gazdasági harcot folytat. Az Angol Bank 1950. évi kimutatásából kitűnik, hogy az argentinai angol tőkebefektetések 1938-tól 1948-ig 86 százalékkal, a braziliaiak pedig 50 százalékkal csökkentek. 1938-ban az USA összes latin-amerikai tőkebefektetése annyit tettek ki, mint Angliának egyedül Braziliában eszközölt tőkebefektetése (2,5 milliárd dollár). Azóta az amerikai monopoltőke érdekkörébe kerültek a braziliai kőolajforrások, ércbányák és szénbányák. Több mint 400 amerikai konzern érdekel Braziliában. A Bethlehem Steel Co. az összes magán érdeklőhelyeket uralja. Az amerikai konzernnek kezében van a dohányipar 84 százaléka, az elektromosipar 81,3 százaléka.

*Külföldi tőkebefektetések Braziliában
1950 december 31-én*

	millió cruzeiro
USA.....	17732
Anglia.....	4368
Franciaország.....	815
Belgium.....	810
Svájc.....	250
Portugália.....	126
Egyéb országok.....	1035

Összesen: 25.136

Forrás: L'Économiste Européen, 1951. szeptember 9, 166. old.

nistát és szakszervezeti vezetőt börtönbe vettek vagy kivégeztek. Ennek ellenére 1949-ben Argentínában a földnélküli parasztok és mezőgazdasági munkások bizottságot alakítottak s a latifundiumok földjeiből 15.000 ha-t sajátítottak ki és osztottak fel egymás között. 1950-ben Chilében a szénbányászok, a vas- és acélgyárak munkásai sztrájkoltak. A sztrájkmozgalomhoz csatlakoztak a tanítók és a köztisztviselők is. Argentínában 1950-ben a tejipari munkások sztrájkoltak, a ki-

kötőmunkások megtagadták a hajók ki- és berakodását, az 1951. évi vasutassztrájk pedig megbénította Buenos-Aires és környéke forgalmát. Ezek azonban csak egyes példák; a latin-amerikai államokban mindinkább kiszélesedő sztrájkmozgalmak azt bizonyítják, hogy a munkásság erejét nem lehet fasiszta diktatúrákkal megtörni, a munkásság harca a jobb életkörülményekért és a béke megvédéséért egyre inkább erősödik.

A „SZOCIALISTA STATISZTIKA KÖNYVTÁRA”

című kiadványsorozatban megjelent

D. V. SZAVINSZKIJ

AZ IPARSTATISZTIKA TANKÖNYVE

című művének III. kiadása

A könyv részletesen foglalkozik a szocialista iparstatisztika tárgyának és feladatainak, a statisztikai megfigyelés megszervezésének és a megfigyelési adatok összesítésének kérdéseivel. Kimerítő alapos-sággal tárgyalja az iparstatisztikai vizsgálódás központi kérdéseit: az ipari termelés számbavételét és statisztikai vizsgálatát, a munkakeröltségszám, munkatermelékenység, munkabér statisztikáját, az ipari termelés önköltségének vizsgálatát. Foglalkozik az állóalapok, az ipari energiagazdálkodás, a termelési felszerelések, az ipari anyag-ellátás statisztikájával stb., stb.

Szavinszkij tankönyve komoly segítséget jelent nemcsak az iparstatisztikusok, az iparstatisztikát elsajátítani kívánó főiskolai és egyetemi hallgatók, hanem az ipari számviteli dolgozók, tervezők és közgazdászok számára is az élenjáró szovjet tapasztalatok elsajátítása és munkájuk megjavítása terén.

**KAPHATÓ AZ ÁLLAMI KÖNYVTERJESZTŐ VÁLLALAT
KÖNYVESBOLTJAIBAN**

az állatállománynak csupán 5,5%-ával rendelkezik.

Chilében a földbirtokok megoszlása az 1936. évi összeírás szerint a következő volt:

Gazdaságnagyság-csoport	A földbirtokok %-os megoszlása	A földterület %-os megoszlása
0— 5 ha-ig	43,5	0,5
5— 50 „	31,1	4,2
50— 200 „	8,9	6,3
200—1000 „	3,7	11,6
1000—5000 „	1,1	15,8
5000 ha-nál több	0,3	52,4
Adat nélkül	11,4	9,1
Összesen....	100,0	100,0

Forrás: Anuario Estadístico de Chile,

Tehát Chilében a legkisebb földbirtokosok, akik a földbirtokosok 74,6%-át alkotják, rendelkeznek a földterület 4,7%-ával, ugyanakkor a legnagyobb földbirtokokosok, akiknek aránya az összes földbirtokosoknak csak 5,1 százaléka, az egész terület 79,8%-nak birtokosai.

A latin-amerikai országokban a föld a nagybirtokosok, a külföldi monopóliumok, a bankok és az egyház kezén van. A földbirtokosok földjeiket magas bérösszegekért adják bérebe a nincstelen és apró földparcellákkal rendelkező parasztnak. A bérlet igen rövid időtartamra szól, Argentínában a bérlők 56%-a 3 évnél rövidebb időre kapja bérebe a földet. Gyakori eset, hogy az eladósodott bérlő vagy munkás a földbirtokos rabszolgájává válik. Ilyen rabszolgamunkával műveltetik meg földjeik legnagyobb részét Brazília, Argentína, Peru és más latin-amerikai országok nagybirtokosai és monopóliói.

Az önálló parasztgazdák száma rohamosan csökken, így Argentínában az utóbbi 10 év alatt, 1,200,000-ról 500.000-re. A városba özönlő mezőgazdasági lakosság az ipari tartaléhadereg számát növeli.

Chilében a mezőgazdasági munkás munkabére együtöde, Argentínában a fele, Brazíliában pedig negyede az ipari munkások már amúgy is alacsony munkabérének. A nők munkabére a férfi-munkabérnek még 50%-át sem teszi ki.

A fegyverkezési verseny súlyos teherként nehezedik az ipari munkásságra. Brazíliában 1949. augusztustól 1951. szeptemberig, tehát két év felforgása alatt a rizs ára négysze-

resre, a hús ára tizenhátszorosra, a burgonya ára ötszörösre és a kávé ára kilencszeresre emelkedett. Paraguyban 1950. második felében az élelmiszerek ára átlagosan 73%-kal növekedett.

A létfenntartási költségek még a hivatalos adatok szerint is erős mértékben emelkedtek.

Létfenntartási költségek alakulása¹

	Index 1950 június = 100
Argentína (1951 március)	112
Bolivia (1951 augusztus)	139
Chile (1951 augusztus)	131
Mexikó (1951 augusztus)	116

Az árak rohamos emelkedésével szemben a munkabéreket alacsony színvonalon rögzítették. Így a munkások amúgy is nyomorúságos életszínvonala hónapról-hónapra csökken. A braziliai munkás havi keresete átlagosan 600—700 cruzeiro, a létminimum pedig hivatalosan 9000 cruzeiro. Argentínában a létminimum 1200 pezo, ezzel szemben a vasutasok munkabére átlagosan 330 pezo.

Munkavédelmi törvények csak papíron vannak. Az iparban, főként a textil- és cipőiparban, sok gyermek dolgozik. A Fox cipőgyárban (Rio de Janerio) a dolgozók kétharmadrésze gyermekekből áll, ezek úgy szólván filléreket keresnek. A rossz munkaviszonyokhoz, a rendkívül alacsony munkabérekhez nyomorúságos lakásvizonyok járulnak. Ugyanakkor sok lakás kiadatlanul áll, mert a horribilis lakbéreket nem tudják megfizetni.

Amíg a munkások alacsony bérukból tengődnek, addig a nagykapitalisták mesés nyereségeket végnak zsebre. A Conjunctura Economica szerint 1943-ban a braziliai textilgyárosok átlagosan minden egyes munkáson 5000 cruzeirot kerestek, 1950-ben ez a nyereség már 7198 cruzeiropa emelkedett. 10 élelmiszeripar adata szerint a tőkések minden egyes munkáson 20,308 cruzeirot kerestek, ez a kétszerese a munkások átlagos munkabérének.

A dolgozók harca egyre erősödik a kettős kizsákmányolással szemben, bár a tőkések fasiszta eszközökkel igyekeznek minden megmozdulást elfojtani. 1947. és 1949. között Brazíliában, Chilében, Peruban és más latin-amerikai államban is, betiltották a kommunista pártokat, és számtalan kommu-

¹ Monthly Bulletin of Statistics, 1951. december, adatai alapján számítva.

Az 1952. évi beszámolójelentések

A Gazdaságstatisztikai Bizottság, — melynek feladata a statisztikai adatgyűjtés során felmerült elvi és gyakorlati kérdések, problémák megvitatása és megoldása — az elmúlt hónap folyamán két ülést tartott. Mindkét alkalommal az 1951. évi éves és 1952. évi kérdőívek kerültek megvitatásra.

Az 1951. XII. 18-án megtartott ülésen elsőként az 1952. évi havi gyáripari és az 1952. évi I. negyedévi gyáripari kérdőívekkel foglalkoztak. A Bizottság elé terjesztett 1952. évi havi kérdőívek a múltévítől több vonatkozásban eltérnek. Így pl. a termelés mennyiségi számbavétele 1952-től kezdve csak a legfontosabb termékekre terjed ki, szemben az eddigi gyakorlattal, mely szerint az illető vállalat által gyártott valamennyi terméket jelenteni kellett. Ugyancsak a mennyiségi számbavételre vonatkozik az a változás is, mely szerint a jövőben az egyes cikkekből csak az összes termelést kell közölni, tehát megszűnik a termelt mennyiségnek árutermelésre és saját továbbfelhasználásra való bontása.

A termelési jelentés áru- és teljes termelésre vonatkozó részében a legfőbb változtatás az, hogy nem kéri be a jelentés a termelt cikkek felsorolását és hogy a beszámolójelentés külön mutatja ki a kész-árutermelést és a szolgáltatásokat. Ez utóbbit költségvetési áron számítják be a teljes termelésbe.

Ebben az évben az ipari vállalatok építőipari tevékenységét az ipari tevékenységtől elkülönítve figyelik meg, tehát ez a vállalati teljes termelésbe nem számítható be. Új kérdőíyként szerepel a havi áruelosztási jelentés, valamint a havi adatok kiértékelő táblája.

A munkaügyi beszámolójelentések is bizonyos tekintetben változást tartalmaznak. Így az építőipari tevékenységen dolgozók

létszámát, teljesített óráit és beralapját külön kell választani az ipari tevékenységet folytató munkásokétól.

Bővítést jelent, hogy a fontosabb adatokra kiterjedően havi létszám-mérleg is készül. A mulasztott munkanapok tekintetében változás az, hogy a tervezett szabadnapok, valamint az igazolatlanul mulasztott napok számát is megkérdezik. A munkabérialap megtakarítások, illetve túlkiadások összegét állománycsoportonként kimutatva jelentik a vállalatok, a munkások állománycsoportjában relatív számítás alapján.

A továbbiakban a gyáriparban rendszerezendő negyedévi műszaki-fejlesztési beszámoló tervezete, valamint a felvásárló kereskedelem 1951. IV. negyedévi kérdőívei kerültek megvitatásra és elfogadásra. Előbbi a beszámolójelentések rendszerében teljesen új megfigyelési terület, mely kiterjed a legfontosabb műszaki intézkedésekre. Többek között kimutatja azok tervezett és tényleges határidejét, az intézkedés műszaki gazdasági eredményét, stb.

Kiterjed a munkaigényes és nehéz munkák gépesítésének kérdésére, valamint a fontosabb tudományos kutató és kísérleti munkák vizsgálatára. Tartalmazza a műszaki felszerelések idő- és kapacitás kihasználására, szabványosítási munkálatokra, új gyártmányok, illetve új termelési felszerelések bevezetésére vonatkozó adatokat.

1951. XII. 23-án került sor a beruházási, építőipari, belkereskedelmi és mezőgazdasági jelentések anyagának tárgyalására.

Az 1952. évi havi beruházási kérdőívek az előző évhez képest szintén bővültek. Ezentúl kimutatásra kerülnek a használhatatlanság miatt leírt beruházások, a leállított beruházások, valamint nemcsak negyedévenként, hanem havonta az üzembehegyezett, (belépett) beruházások is. Vál-

kozás ezen kívül az is, hogy az értékelés nem az eredeti, hanem a módosított költségvetési áron történik. A Bizottság élénk vita keretében tárgyalta meg és fogadta el az előterjesztést. Hasonlóképpen elfogadásra került az 1951. évi éves kérdőív tervezet is.

Foglalkozott a Bizottság az 1951. évi éves és 1952. évi havi építőipari kérdőívekkel. Az *építőipar 1952. évi adatszolgáltatása* az 1951. évi adatszolgáltatástól nem sok eltérést mutat.

Változást jelent a természetes mértékegységben megfigyelt munkálatoknak a tervnek megfelelően történő kibővítése.

A tervszerűség vizsgálatának szempontjából szükségessé vált az építkezések átadási tervteljesítési statisztikájának bevezetése. Ez az adatszolgáltatás megfigyeli az építkezési objektumok tervhez viszonyított tényleges átadásának idejét és az átadott építkezések műszaki adatait.

A helyi tanácsok irányítása alatt álló vállalatok részére 1951. évben az építőipari statisztikának csak egy leegyszerűsített formája volt rendszeresítve és így nem alkothattak munkájukról — a többi építőipari vállalatokhoz hasonló — teljes képet. A bizottság úgy döntött, hogy 1952. évre ezt az adatgyűjtést kiterjeszti.

Elfogadta a Bizottság ezen az ülésen az *1951. évi éves mezőgazdasági kérdőíveket*. A mezőgazdasági kérdőívek külön beszámolójelentést tartalmaznak a termelőszövetkezetek, az állami gazdaságok, az állami erdőgazdaságok részére, valamint egy általános részt az összes mezőgazdasági adatszolgáltatók részére. A *termelőszövetkezeti* kérdőív tartalmazza a legfontosabb termékek őszi vetésének katasztrális hold területére, az összes közös állatállományra, a hizóállat forgalmára és a tejtermelésre, valamint a háztáji állatállományra vonatkozó adatokat.

Az *állami gazdaságok* beszámolójelentése takarmánymérlegből, a termelvények egész évi felhasználására vonatkozó adatokból, az állami gazdaságok ipari termelésének kimutatásából, a szántóterületre, állatállományra, erdőtermelésre vonatkozó kérdésekből és épületkimutatásokból áll. Tartalmazza ezenkívül a hal, méz és nád 1951. évi termelésére vonatkozó kérdőpontokat.

Az *állami erdőgazdaságok* beszámolójelentése a legfontosabb termékek szántóterületére és termelésére vonatkozó adatokkal, az állami erdőgazdaságok tulajdonában és kezelésében lévő területek megosztásával, a fakitermelés területi elszámolásával, az állatállománnyal, a munkaerőtoborzás- és bortermelek 1951. évi alakulásával, az állatállománnyal, a munkaerőtoborzás adataival, és az állami erdőgazdaságok 1951. évi jövedelmezőségével foglalkozik.

Az általános rész a területek művelési ágak szerinti megosztását, az állatállományra vonatkozó adatokat, a traktorállomány típusonkénti megosztását, valamint az épületekre vonatkozó kimutatást tartalmazza. A Bizottság az előterjesztést változtatás nélkül fogadta el.

A belkereskedelemben rendszeresített havi beszámolójelentések 1952. évben szintén bővülnek néhány kérdőponttal.

Az *állami kiskereskedelem* áruforgalmi kérdőívön változás az, hogy az eddig beszerzési áron jelentett adatok helyett eladási áron kéri az adatokat, — kivéve az eladott áruk beszerzési értékét — továbbá, hogy kimutatásra kerül a negyedévi operatív terv és a negyedév elejétől számított teljesítés is.

Az *elosztó nagykereskedelem* áruforgalmi jelentése a következőkkel bővül: 1952-ben a tiszta beszerzésből kimutatásra kerülnek az ipartól és a helyi alapból történő beszerzések, az árueladásból pedig a szövetkezeti kisipar felé irányuló eladások. Változást jelent, hogy a vásárló alapot leköltő eladásból jelenteni kell a közétkeztetés és a vendéglátó ipar felé történő értékesítést. A hóvégi készletet megyei bontásban is megfigyelik. A létszám és bérstatisztikai kérdőív mind az állami kiskereskedelem, mind pedig az elosztó nagykereskedelemre vonatkozóan tartalmaz változtatást. Ezek közül a leglényegesebbek: a munkabérek-nél a kifizetett összes munkabéreket és ebből a tárgy hónapot terhelő kifizetéseket kéri. Külön rovat tartalmazza a tárgy hónapon a MNB-től történő lehívás összegét.

Tervgazdaságunk fejlődése új és új feladatok elé állítja a statisztikai megfigyelést és a statisztikusokat is. Az új kérdőívek, valamint a régiek kibővítése szintén ezen megnövekedett feladatok megoldását kívánja szolgálni.

Gyurcina Eva

A statisztikai káderképzés hírei

Ötéves tervünk harmadik éve jelentős feladatok elé állítja a Központi Statisztikai Hivatal oktatási munkáját. Ennek a munkának széles perspektívát adnak azok a tapasztalatok, amelyeket a Szovjetunióban járt küldöttség a statisztikusok képezésével kapcsolatban szerzett.

1952. elején újra megindulnak a KSH káderképző iskolái. Február elején indul a Hivatal 8 hónapos statisztikai káderképző, egéssznapos iskolája. Az iskola ipari és mezőgazdasági tagozatai az eddigi káderképző iskolák színvonalánál magasabb képzést biztosítanak. Az év első negyedében terméscsúcs iskolák, majd ezt követően a megyei és járási statisztikusok képzését szolgáló iskolák indulnak.

Most folynak a több ezer statisztikus szakmai képesítő vizsgára előkészítő konferenciák decentralizálása szaktárcák szerint. A decentralizáció célja a konferenciák szervezetszervezésének és színvonalának emelése. A most folyó tanfolyamok befejezése után a második negyedévben minden sza-

kon új tanfolyamok indulnak. A tanfolyamok tananyagának átdolgozása, új anyagok kidolgozása, a konferenciák ellenőrzése és az új rendszerű vizsgák lebonyolítása komoly feladatot jelent.

Mint új feladat jelentkezik az oktatás munkaterületén a statisztikai tagozatú közigazdasági középiskolák szervezése az 1952/53-as tanévre, az iskolák tananyagának kidolgozása, a beiskolázás előkészítése és a szaktanárok statisztikai képzésének biztosítása.

A statisztikai oktatás területének kiszélesítése mellett, nagyobb súlyt fordít a jövőben az Oktatási Osztály a tananyagok színvonalának emelésére, a hivatali dolgozók továbbképzésének ellenőrzésére és más szervek által szervezett iskolák, tanfolyamok statisztikai oktatásának tanulmányozására. Ezek a megnövekedett feladatok megkövetelik, hogy erősödjék az Oktatási Osztály kapcsolata a Hivatal főosztályai-val és a különböző minisztériumokkal, hivatalokkal.

Az iparstatisztikai vizsgabizottságok tagjainak értekezlete

1952. január 9-én az iparstatisztikai vizsgabizottságok tagjai értekezletet tartottak az eddigi vizsgatapasztalatok és az új vizsgarendszer kidolgozásának kérdésével kapcsolatban.

Az értekezleten elhangzottak alátámasztották a KSH Oktatási osztályának eddigi tapasztalatait, hogy az utóbbi hónapokban az iparstatisztikai vizsgák színvonala esett, a vizsgára jelentkezők felkészültsége nem kielégítő. A vizsgáztatás jelenlegi módszere mellett előfordult, hogy érdemtelenül oklevelet szerzett több — kellő felkészültséggel nem rendelkező — statisztikus.

Az értekezleten tett javaslatok figyelembevételével a KSH Oktatási osztálya új vizsgaszabályzatot dolgoz ki. A szóbeli vizsga magasabb követelményein kívül, a szóbelit megelőzően írásbeli vizsga is lesz, ahol 3—4 gyakorlati példát kell a vizsgázóknak megoldani.

Másik jelentős változás, hogy csak azokat bocsátják vizsgára, akiknek legalább

féléves statisztikai gyakorlatuk van, abban a népgazdasági ágban, melynek szakstatisztikai vizsgáját le akarják tenni.

A jelenleg folyó iparstatisztikai vizsgákon kívül, a közeljövőben meginduló többi szakágak vizsgáját (építőipar, belkereskedelem, közlekedés, stb.) már ezekkel a változtatásokkal bonyolítják le.

Az értekezlet leszögezte, hogy a vizsgák sikeres letételéhez feltétlenül szükséges a KSH Oktatási osztálya, illetve a Minisztériumok által rendezett konferenciákon való rendszeres részvétel, és a konferenciák közötti időszakokban az alapos felkészülés.

Az új vizsgarendszer bevezetésének célja az, hogy népgazdaságunk fokozatos fejlődésével párhuzamosan növekvő statisztikai feladatokat a vállalati statisztikusok jobban és nagyobb hozzáértéssel tudják megoldani.

Az „Anyagszolgáltatás”-ról

Megjelent a Központi Statisztikai Hivatal új kiadványának, az „Anyagszolgáltatás”-nak első száma.

Az első szám a mezőgazdasági statisztika kérdéseivel foglalkozik. Cikkeket közöl a kolhozok, a gép- és traktorállomások statisztikájának több jelentős kérdéséről. Beszámol arról, hogyan csoportosítják a kolhozokat a Szovjetunióban, hogyan történik az önálló gazdaságos elszámolás a gép- és traktorállomások traktorbrigádjaiban, számadatokkal bizonyítja, hogy miért szükséges a kolhozokban a munkabérnek a terméshozam figyelembevételével történő elszámolása. Foglalkozik továbbá a mezőgazdasági statisztika egyik igen fontos kérdésével: a terméshozam gazdaságstatisztika vizsgálatával és a terméshozam foko-

zása felhasználatlan tartalékainak meghatározására szolgáló módszerekkel.

A készülő második szám a megyei és járási tanácsok statisztikusainak munkáját kívánja elősegíteni azzal, hogy a Szovjetunió Statisztikai Hivatal kerületi és körzeti szerveinek munkájára vonatkozó cikkeket közöl. Foglalkozik a szovjet statisztikai szervezet helyével a Szovjetunió államapparátusában, ezen belül ismerteti a statisztika vidéki szervezetének felépítését. Több cikket tartalmaz a Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatala kerületi és városi felügyelőinek munkájáról. Foglalkozik a hatósági beszámolási rendszer ellenőrzése megszervezésének kérdésével, továbbá a Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatala dolgozói aktívájának 1951 márciusában tartott értekezletével.

A „SZOCIALISTA STATISZTIKA KÖNYVTÁRA”

című kiadványsorozat tizenötödik számaként megjelent

G. G. ZSUJKOV

Az elsődleges nyilvántartás és számvitel a falusi szovjetekben

c. művének magyar fordítása.

E könyv a gazdaságnyilvántartási könyvek vezetését, az állatok számbavételét, a költségvetés összeállításának módját, a születési, halotti, házassági anyakönyvek vezetését, a járulatlevelek kiállításának módját, a falusi lakosságnak az útépitési munkálatokban való részvételét, a falusi szovjet közjegyzői tevékenységét, a pénztárkönyvek vezetését, az általános ügykezelés módját stb. tárgyalja. Zsujkov könyve komoly segítséget nyújt fiatal tanácsaink munkájának helyes megszervezéséhez, a tanácsok dolgozóinak nélkülözhetetlen segédkönyve.

KAPHATÓ

AZ ÁLLAMI KÖNYVTERJESZTŐ VALLALAT KÖNYVESBOLTJAIBAN

KÖNYVISMERTETÉS

A vállalaton belüli statisztika rendje fonodákban és szövődékekben

Statisztikai Kiadóvállalat, Budapest, 1952, 68 old.

A Népgazdasági Tanács határozata előírja a vállalatokban és az üzemekben a központi és belső üzemstatisztikát alátámasztó bizonylatok (elsődleges okmányok) rendszerének megszervezését. A határozat alapján a textiliparon belül a pamutfonódákra és szövődékekre vonatkozóan a Statisztikai Kiadóvállalat kiadásában elkészült a vállalaton belüli statisztika rendjének egy része.

Ez a kiadvány egyúttal mintát akar adni a többi iparágak számára is, a vállalaton belüli statisztikai rendszer kidolgozásához. A kiadvány tartalmazza a szervezési feladatokat általánosságban, hogy elősegítse az operatív vezetés megkönnyülését.

A kialakított bizonylati rendszer a termelés és a műszaki-gazdasági mutatók egységes bizonylati alátámasztásának megszervezésére vonatkozik. A szervezeti munkát a termelés technológiai folyamatának megfelelően építették fel.

A pamutfonódákra vonatkozó rész először a termelési folyamat rövid ismertetését, a tervezésnéi használatos fogalmak és számlásmódok egyértelmű meghatározását tartalmazza. A második rész az üzemrészekben használt bizonylatok leírását ismerteti. Az egyes bizonylatok leírása kiterjed arra is, hogy milyen adatokat kell azokra rávezetni, mi a célja a bizonylatoknak, milyen összefüggések vannak az egyes bizonylatok között, kinek, illetve kiknek kell vezetniök az egyes kimutatásokat, mi a bizonylat útja és a vállalaton belül kiknek a részére kell jelentéseket küldeni.

A fonoda bizonylati rendszere ismerteti, hogy az egyes gépekről történt leszedések alkalmával kiállított leszedési cédula adatai hogyan kapcsolódnak a bérelszámolás részére szükséges munkalaphoz (akkordlap). A leszedési cédulák alapján történik a fonal minőségek szerinti napi termelési összesítése is és ennek az átszámítása kereskedelmi súlyra. Az említett kimutatásokból készül az összesítő kimutatás naponta, illetve dekádonként a fonodai termelésről és a fontosabb műszaki-gazdasági mutatókról.

A kimutatások további részei foglalkoznak mindazokkal a mutatókkal, amelyek alapján készülnek mind az analitikus könyvelés, mind a statisztikai kérdőívek.

A fonodák bizonylati rendszeréhez hasonlóan mutatja be a kiadvány a szövődék bizonylati rendszerét is, amelyet ugyancsak a termelés technológiai folyamatának megfelelően építettek fel.

A broszúra ismerteti a grafikus ábrázolás különböző módszereit, a mennyiségi termelés napi, illetve havi alakulásának ábrázolását.

A kiadvány az üzemi és a minisztériumi műszaki és ügyviteli dolgozók tanácsainak figyelembevételével készült. Az egységes bizonylati rendszer kialakításánál a broszúra törekedett a műszaki és adminisztratív szempontok koordinálására. A broszúra célja az, hogy a műszaki dolgozók megismerkedjenek a termeléssel kapcsolatos kimutatás rendszerével és az ügyviteli dolgozókkal együtt kialakítsák az egyes üzemi sajátosságoknak megfelelően a vállalaton belüli statisztika rendjét.

KÖNYVSZEMLE*

POLITIKAI IRODALOM

Cathala, J. Francia diplomaták a béke ellen. (Onyi predajut mir.) Fordította: Terényi L. 214 old. Szikra. Budapest. 1951.

Gabunija, V.: Az Oroszországi Kommunista (bolsevik) Párt XII. Kongresszusa. (Dnevadatij szjezd RKP (b.). Fordította: Lovas Gy. 124 old. Szikra. Budapest. 1951.

Gömöri E.: Indonézia népének harca. 159 old. Szikra. Budapest. 1951.

Ivasin, I. P.: A hitleri Németország szétzúzása. A nemzetközi helyzet és a Szovjetunió külpolitikája a második világháború befejező szakaszában. (Mezsdunarodnyija otnosnyija i vnjesnyaja politika SzSzSzR na zakljucsitelnom etape vtoroj mirovoj vojni.) 63 old. Szikra. Budapest. 1951.

Tytov, I. J.: A kommunisták vezetői és példamutató szerepe az üzemben. (Perevodnja rol kommunisztov na predpriyatijii.) 54 old. Szikra. Budapest. 1951.

TERVGAZDASÁG

Asztaffen, G.: A Kínai Kommunista Párt harca a gazdasági elmaradottság felszámolásáért és az ország iparosításáért. (Kommunisticseszkojka partija Kijaja v borbe za likvidaciju ekonomicseszko otstozsytijii i industrializaciju sztrani.) 35 old. Szikra. Budapest. 1951.

A Szovjetunió Állami Tervbizottságának és Központi Statisztikai Hivatalának jelentése a Szovjetunió 1946—1950. évi negyedik (háborúutáni első) öt éves tervének teljesítéséről. (Szoobcsenyija gosudarstvennogo planovogo komiteta SzSzSzR i centralnogo sztatistszicseszkojki upravlenija SzSzSzR ob itogah vpolnjenija cselovortovo (perovo posztevojenno) pjtajitelnoo plana SzSzSzR na 1946—1950 godi.) 23 old. Szikra. Budapest. 1951.

Cservenkó, V.: A mezőgazdasági szövetkezetek feladatai. Fordította: Lorsch S. 110 old. Tervgazdasági Könyvkiadó. Budapest. 1951.

1952. évi ipari részlettervek összefoglaló ismertetése. 36 old. Pénzügyminisztériumi Könyv- és Lapkiadó Vállalat. Budapest. 1951. (Képesített könyvelői vizsgára előkészítő tanfolyam jegyzet. 2 füzet.)

Gépjárművek termelésének megszervezése. 51 old. Mezőgazdasági kiadó. Budapest. 1951. (Mezőgazdasági kiskönyvtár.)

Iparvállalatok termelműkijának alapjai. 197 old. Tervgazdasági Könyvkiadó. Budapest. 1951.

Perov, G. S.: Sztilin és a népgazdaság szocialista tervezése. (Sztilin i szocialiszticseszkoje planirovanije narodnoo hozajsztva.) Egybekötve vele: Koselev, F.: A szocialista iparosítás kérdései. (Voproszi szocialiszticseszkoj industrializacii v VII., VIII. i IX. tomah szocsinyenij tov. Sztilin.) 69 old. Tervgazdasági Könyvkiadó. Budapest. 1951.

FOLYÓIRATSZEMLE**

POLITIKAI IRODALOM

Glezerman, G. J.: Alap és felépítmény a szocialista társadalomban. 523—545. old. (Szovjet-magyar közgazd. szemle. 1951/12.)

Hajdu Gy. dr.: A nemzetek egyenlősége — a sztilini külpolitika alapja. 736—745. old. (Jogtudományi közlöny. 1951/12.)

* Ebben a rovatban a Központi Statisztikai Hivatal könyvtárába érkezett fontosabb munkák címeit közlőjük szakszerűen csoportosítottan.

** Ebben a rovatban a Központi Statisztikai Hivatal könyvtára által beszerzett legfrissebb folyóiratok címeit közlőjük soroljuk fel szakszerűen csoportosítottan. A külföldi cikkek címeit magyar fordításban adjuk.

Sevjakov, L. D.: Mélyművelésű bányázatok tervezési alapelvei. (Osznovi tjeorii projektirovanija ugolnih sohk.) Fordította: György L. né. Nehézipari Könyv- és Folyóiratkiadó. Budapest. 1951. (A nehézipari könyvei. 55.)

Tájékoztató az erdőgazdasági bérezésre és munkaszervezésre 1951/1952. évre. 94 old. Állami Erdők Üzemi Központja. Budapest. 1951.

Vállalati tervezés. I. füzet. (Ipari és egyéb vállalatok szervezete és működése.) 32 old. Pénzügyminisztériumi Könyv- és Lapkiadó Vállalat. Budapest. 1951. (Mérlegképes könyvelői vizsgára előkészítő tanfolyam jegyzet.)

SZÁMVITEL

A kötelező általános ipari számlakeret módosításai. (K ALISZ 1952.) Előzetes kiadvány. 107 old. Pénzügyminisztériumi Könyv- és Lapkiadó Vállalat. Budapest. 1951.

Ellenőrzés. 131 old. Pénzügyminisztériumi Könyv- és Lapkiadó Vállalat. Budapest. 1951. (Okleveles könyvvizsgálói vizsgára előkészítő tanfolyam jegyzet. 6.)

Iparvállalatok számvitele. 289 old. Pénzügyminisztériumi Könyv- és Lapkiadó Vállalat. Budapest. 1951. (Képesített könyvelői vizsgára előkészítő tanfolyam jegyzet. 3.)

Palatás S.: Mezőgazdasági önköltség-számítás. 91 old. Mezőgazdasági Kiadó. Budapest. 1951. (Mezőgazdasági kiskönyvtár. Mezőgazdasági üzemszervezési sorzat. 14.)

EGYÉB

A kommunista nevelés kérdéseiről. Cikkgyűjtemény. II. kötet. (Kommunisticseszkoje ocszjtanyije v szocialiszkoj skole.) 368 old. Tankönyvkiadó. Budapest. 1951.

A Legfelsőbb Bíróság Előli Tanácsának határozatai. I. kötet. (1950. év.) Szerkesztő: Dr. Nizsarovszky E. 208 old. Jogi és Államigazgatási Könyv- és Folyóiratkiadó. Budapest. 1951.

Állam és jogelmélet. (Tjeorija gosudarstva i prava.) 411 old. Tankönyvkiadó. Budapest. 1951. Az újítomozgalom kézikönyve. 63 old. Tervgazdasági Könyvkiadó. Budapest. 1951.

Danilevszkij, V. V.: Az orosz technika története. (Ocserki po isztorii ruszkoj tehnyiki.) 191 old. Nepszava. Budapest. 1951.

Feuerbach, L. Válogatott filozófiai művei. Fordította: Szemere S. 351 old. (Filozófiai írók tára.)

Munkatügyi jogszabályok. II. A Munka Törvénykönyve a 31/1951. (I. 31.) M. T. számú rendelet, a közszolgálati alkalmazottakra vonatkozó munkatügyi rendeletek. 328 old. Jogi és Államigazgatási Könyv- és Folyóiratkiadó. Budapest. 1951.

Rubinstejn: Mibe kerül a népeknek a fegyverkezési hajsa a kapitalista országokban. 46—63. old. (Voproszi ekonomiki. 1951/10.)

Szemlin, D.: Az USA tőkebefektetései Kanada leigazgatásának eszköze. 76—90. old. (Voproszi ekonomiki. 1951/10.)

POLITIKAI GAZDASÁGTAN

Bettelheim, Ch.: A „Kelet” és „Nyugat” közti kereskedelem perspektívái. 545—553. old. (Magyar—szovjet közgazd. szemle. 1951/12.)

Fedotov, N.: Az iparvállalatok munkájának egyenlősége. 26—38. old. (Planovoe hozajsztvo. 1951/5.)

Gogol, B.: Az áruforgalom fejlődése a Kínai Népköztársaságban. 34—46. old. (Voproszi ekonomiki. 1951/10.)

STATISZTIKA

Iljinszkij, G.: *Irán gazdasági helyzetéről.* 16—22. old. (Vnyesnyaja torgovlja. 1951/8.)

Kovrizsnih, M.: *A Kínai Népköztársaság külkereskedelme és annak szervezete.* 1—12. old. (Vnyesnyaja torgovlja. 1951/9.)

Kuzminov, I.: *A munka termelékenységének fokozása — a kommunizmus győzelmének legfontosabb feltétele.* 26—31. old. (Anyag- és adatszolgáltatás. 1951/12.)

Nikolszkij, A.: *A Bolgár Népköztársaság gazdasági helyzetének fellendülése.* 12—20. old. (Vnyesnyaja torgovlja. 1951/9.)

Opacikj: *A kommunizmus nagy építkezései és a Szovjetunió termelőerőinek elhelyezése.* 5—18. old. (Voproszi ekonomiki. 1951/10.)

Puesik: *Olaszország gazdasági életének militarisálása.* 34—39. old. (Vnyesnyaja torgovlja. 1951/10.)

Rákosi M.: *A magyar népgazdaság időszaki kérdései.* 497—512. old. (Magyar—szovjet közgazd. szemle. 1951/12.)

Sirinszkij, I.: *Lenini—sztálini tanítás a szocialista tervezésről.* 77—92. old. (Voproszi ekonomiki. 1951/9.)

Viktorov, Sz.—Makszimov, G.: *A Marshall-terv és a szén és acél külkereskedelme.* 26—33. old. (Vnyesnyaja torgovlja. 1951/9.)

TERVGAZDASÁG

Gorjgin, A.: *Árak és árképzés a Szovjetunióban.* 577—587. old. (Magyar—szovjet közgazd. szemle. 1951/12.)

Janpolszkij, M.: *A munka tervezése.* 81—92. old. (Planovoje hozajszto. 1951/5.)

László Gy.: *A mélyépitőipari műszaki fejlesztési terv.* 602—614. old. (Mélyépitéstudományi szemle. 1951/11—12.)

Mihajlov, Sz.: *A halipar a háborúutáni első öt éves teruban.* 23—33. old. (Voproszi ekonomiki. 1951/9.)

Szivolap, I.: *Az ételmiszercikkek bőségéhez vezető úton.* 38—53. old. (Planovoje hozajszto. 1951/5.)

Somjai J. dr.: *Vasútéletségügyi kérdések a statisztika tükrében.* 563—569. old. (Népegészségügy. 1951/15.)

SZÁMVITEL

Dudinszkij, I.: *A békegazdálkodás költségvetését az európai népi demokratikus országokban.* 82—96. old. (Voproszi ekonomiki. 1951/11.)

Edelgauz, G.: *A kisértékű és gyorsan elhasználódó eszközök (fogycsökkentők) leírásának módszerei.* 1013—1019. old. (Számvitel. 1951/12.)

Fogarasi I.: *A munkabérlap felhasználásának ellenőrzése és elemzése.* 969—983 old. (Számvitel. 1951/12.)

Kéri Zs.: *A kereskedelmi vállalatok mérleg-beszámolóinak megjavításáról.* 1005—1013. old. (Számvitel. 1951/12.)

Kurszkij, A.: *A népgazdasági mérleg kérdései.* 10—26. old. (Planovoje hozajszto. 1951/5.)

Mézes L.: *A termelőszövetkezetek számviteli rendszerének továbbfejlesztése.* 995—1005. old. (Számvitel. 1951/12.)

Streliškij, J.: *Az anyagszámviteli rendszerekről.* 1019—1032. old. (Számvitel. 1951/12.)

Verecs L.: *Az 1952. évi általános ipari számlakeret.* 983—995. old. (Számvitel. 1951/12.)

ALKALMAZOTT TUDOMÁNYOK

Matvejev, V.: *A nagy vízierőműtelepek építése új szakasz a szovjet energetika fejlődésében.* 3—12. old. (Voproszi ekonomiki. 1951/9.)

Vitális S.: *Ásványkincseink felkutatásának népgazdasági jelentősége.* 553—565. old. (Magyar—szovjet közgazd. szemle. 1951/12.)

EGYÉB

Fordulópont Európa történetében. 1—9. old. (Bolseviki. 1951/18.)

Molnár E. dr.: *A Sztálini Alkotmány tizenöt esztendeje.* 709—714. old. (Jogtudományi közlöny. 1951/12.)

HIBAIGAZÍTÁS

A Szemle előző számának „Az állóalapot mérlegének néhány kérdése” c. cikkében az 1110. oldal első mérlegsémája baloldali oszlopának 2. tétele helyesen:

2. *Beruházások a beszámolási időszakban.*

F. k.: Statisztikai Kiadóvállalat igazgatója

Készült 5 500 példányban

Megjelent a

**STATISZTIKAI
TÁJÉKOZTATÓ
1951. évi 4. száma**

Összefoglaló adatokat tartalmaz az ötéves terv második évének harmadik negyedéről, a Szovjetunió hatalmas iramú fejlődéséről és a szocializmust építő népi demokráciákról. „Kapitalista országok“ című rovata statisztikai adatokkal mutatja be az imperialista tábor belső ellentéteit, háborús készülődését és a kizsákmányolt dolgozók növekvő nyomorát.

Ára: 5 forint

**Kapható: IBUSz-pavilonokban és a Statisztikai Kiadóvállalatnál
(Budapest, II, Keleti Károly-utca 5. I. 1.
Telefon: 350—126, 130-as mellék)**